Toni Morrison

Sula*

Türkçesi: Ülker İnce

*SEL

SULA*

TONI MORRISON, (Chloe Anthony Wofford), 1931'de Ohio'da doğdu. Howard ve Cornell üniversitelerinde edebiyat eğitimi aldı. Tezini Virginia Woolf ve William Faulkner'in eserleri üzerine hazırladı. Texas Southern Üniversitesi'nde ve Howard'da İngilizce dersleri verdi. İlk romanının tohumlarını da Howard'da katıldığı bir yazı grubunda attı. Daha sonraki yıllarda editörlüğün yanı sıra akademide ders vermeyi sürdürdü. 1989'dan emekli olduğu 2006 yılına kadar Princeton Üniversitesi Beşeri Bilimler kürsüsünde görev yaptı.

National Book Critics Circle Award, American Book Award, Presidential Medal of Freedom, National Humanities Medal ve *Sevilen* adlı kitabıyla Pulitzer gibi pek çok önemli ödüle layık görülen Toni Morrison, 1993 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, bu ödülün verildiği ilk siyahi kadın oldu. *En Mavi Göz, Merhamet, Sevilen, Sula* ve *Tanrı Çocuğu Korusun*'un ardından *Süleyman'ın Şarkısı* da yayın programımızdadır.

*SEL YAYINCILIK / ROMAN

*SEL YAYINCILIK
Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

http://www.selyayincilik.com
E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:
Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat
Cağaloğlu - İstanbul
E-mail: siparis@selyayincilik.com
Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

*SEL YAYINCILIK: 910
ISBN 978-975-570-921-5

SULA
Toni Morrison
Roman

Özgün Adı:
Sula

Türkçesi: Ülker İnce

© Toni Morrison, 1973
© Sel Yayıncılık, 2017

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı
Editör: Bilge Sancı
Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Mart, 2017

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203
Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Toni Morrison

Sula

Türkçesi: Ülker İnce

Roman

Birileri sizi bırakıp gitmeden önce
onları özlemek düpedüz bahtiyarlıktır.
Bu kitap, beni bırakıp gitmemelerine karşın
özlediğim Ford ile Slade için...

"Benim görmüş geçirmiş gülümü benden başka kimse bilmiyordu... onca görkem bana kısmet oldu. Böylesi bir görkem kimsenin yüreğinde olsun istemiyorlar."

–Döğme Gül

Önsöz

Ellilerde ben öğrenciyken, siyasete duyarlı bir yazar olarak anılmak öylesine utandırıcı bir şeydi, yaratıcılığını toplumsal konuların hizmetine yöneltmekle eleştirilmek korkusu o kadar fazlaydı ki ben de merak ettim: Bu korku niye? Bir yazarın öykü ve romanlarında siyasal bilincini yansıtmakla suçlamaktan bu kadar korkmasının kökeninde ne var, yazar bu korkuyu hafifletmek için ne gibi çarelere başvuruyor? Edebiyatta siyasal zeka ve siyasal bilinç sergilemenin neresi kötüdür? Siyasal öykü ve romanın sanat olmadığı yargısı sağduyumuzla uyuşan bir düşüncedir; bu tür yapıtların herhangi estetik bir değere sahip olma olasılıkları zayıftır çünkü siyaset –her türlü siyaset– günceldir, o yüzden de siyasetin varlığı ürünü lekeler.

Chaucer ya da Dante ya da Catullus ya da Sofokles ya da Shakespeare ya da Dickens zamanında olmayan bu sağduyulu görüş, 1969'da hâlâ geçerliydi ve siyahi yazarların omuzlarında gereğinden ağır bir yük oluşturuyordu. Yazarlar ister siyasetin hiçbir türlüsüne ilgi duymuyor olsunlar ister siyasete eğilimli, farkında ve kavgacı olsunlar, kendi-

lerinin ya da öykü ve romanlarındaki kişilerinin ırkları olgusu onların değerlerini "yalnızca siyasal" bir çözümlemeye yazgılı hale getiriyordu. Phillis Wheatley, "Gökyüzü mavidir," dediyse, en önemli soru siyahi bir kadın için bunun ne anlamı olabileceği sorusuydu. Jean Toomer, "Demir sıcaktır," diye yazdıysa, kölelik zincirlerini ne oranda isabetli ya da yanlış bir şekilde dile getirdiği konuşuluyordu. Bu yükü yalnızca eleştirmenler değil okurlar da omuzlarında hissediyorlardı. Hangi ırktan olursa olsun bir okur siyahi bir yazarın yapıtına yaklaşırken kendini nasıl konumlandırmalıydı? Okurun yapıta yaklaşımı acaba okurla ilgili nelerin ortaya çıkmasına yol açacak kaygısı olmayacak mıydı hep?

1970'de *Sula*'yı yazmaya oturduğum zaman ilk kitabım *En Mavi Göz* üzerine hem siyahi hem beyaz eleştirmenlerce yazılmış yorumları okumak gibi moral bozucu bir deneyimim oldu. Eleştirmenlerin, ikisi dışında hiçbiri, savunuculuğunu yaptıkları "katıksız estetik" ölçütünü göz ardı ettikleri için övgüyü hak etmiyordu. Roman iyiyse belli tür bir siyasete uygun olduğu için iyiydi, kötüyse o siyasete sadık kalmadığı için kötüydü. "Siyahiler böyle midir, değil midir?" üzerinden yargıya varılıyordu. Bu zaman aşımına uğramış iltifatı kabul etmedim, bu tür görüşleri sığ bulup bir kenara ittim, ben yine anlatıma mekân olarak gerçekten var olan ve bu gerçeğin lekesini taşıyan bir yeri seçtim. Yazdığım şeyle ilgilenecekler arasında, yapıta herhangi bir şekilde daha geniş bir açıdan yaklaşacak kişilerin sayısı az olacaktır, diye düşündüm – ilk kitabı satın alan ve zaten çok küçük bir yüzde oluşturan bin beş yüz kişinin çok daha azı. Ama yazma işi kişisel olarak benim için o kadar önemliydi ki ciddiye alınma umudum çok zayıf olsa da, sırf bu yüzden yazmaktan vazgeçemezdim. Okunacak bir yazar olarak değil çözülmesi gereken bir sorun olarak görülmenin nasıl bir duygu olduğunu

şimdi hayal etmeniz bile güç. James Baldwin, Ralph Ellison, Richard Wright, Zora Neale Hurston – hepsinden "zenci" bir yazar olma sorununu konu alan birer deneme yazmaları istendi. Bunun ne siyahilere ne de beyazlara bir şey kazandırmayacağını biliyordum –siyasal açıdan temsil özelliğine sahip bir tuval peşinde olanlar için sahicilikten uzak, hatta sorumsuzca bir durumda; bir romanın değerini romandaki kişilerin ne oranda "ahlaksal" olduğuna bakarak değerlendirenler tarafından marjineştirilmiş olan bu durumda– tek seçeneğim duyarlılığıma sadık kalmaktı. Dahası kendi ilgilendiğim şeyleri, kendi soru ve sorunlarımı araştırmaktı. Kendi duyarlılığım son derece siyasal, estetik düzeyi son derece yüksek bir duyarlılık olduğuna göre bu benim yazdığım yapıtta açıkça kendini gösterecekti. "Sorunu" estetik bir sorun olarak görüyor, farklı bir sorun olarak görmeyi ve açıklamayı reddediyordum. Başka sorunlar çok daha önemliydi. Erkeklerin dolayımından *çıktığında* kadınlar arası dostluk nedir? Siyahi kadınlar için kendi topluluklarının onayı dışında ne gibi başka seçenekler vardır? Kesinlikle bireyci ama öte yandan ırksal açıdan tekbiçim, toplumsal açıdan durağan olan bir toplulukta bireyciliğin tehlikeleri nelerdir?

Kadın özgürlüğü denince cinsel özgürlük gelir akla, hele kadın özgürlüğüne özellikle ekonomik özgürlük prizmasından bakılınca böyledir bu. Öyküye Hanna Peace'in cinsel özgürlüğüyle giriş yaptım, bölge kadınlarının belli bir kadın tipine nasıl –kıskançlıkla karışık neşeli bir hayran-lıkla– baktıkları konusundaki anı parçalarını ekleştirerek oluşturdum onu. Onun hayli alçakgönüllü olan kişisel özgürlük hakkı iddialarının karşısına göreneksel ve anarşik olanlarını yerleştirdim. Ekonomik özgürlük karşılığında bedeninden fedakârlık eden Eva; evliliğin koruyuculuk vaadiyle uzlaşan Nel; hem fedakârlığa hem de uzlaşmaya direnen Sula.

Hanna'nın talepleri yaşadığı mahallede kabul edilebilir taleplerdir çünkü taleplerinin maddi bir yanı yoktur ve hiç kimse için bir tehdit oluşturmamaktadır; aile kaynaklarına zarar verici bir etkisi yoktur. Çünkü hem parası hem de otoritesi olan bir başka kadına, Eva'ya bağımlı olmak dışında hiç kimseyle rekabet etmez. Sula, Eva gibi çok korkunç bir şey yapmamıştır ama kasabalılar onu rekabetçi olduğu kadar bir yıkıcı, bir şeytan olarak da görürler. Nel, en aza indirilmiş talepleriyle sessiz bir ölçüt oluşturur.

Hannah, Nel, Eva, Sula, bir haçın dört ucudur – hepsi cinsiyetleri ve ırklarıyla sınırlı kişilikleri için seçilmiştir. Haçın kesişme noktası, ulaşılması zor olan özgürlük ile sorumluluğun kaynaştığı noktadır, kazanma şanslarının en az olduğu anlaşılan kadınlar arasındaki savaş. O haçın kollarına başka savaşların telleri dolaşmıştır – bu kavgayı zorunlu kılan aynı güçlerin kıskacında köye çakılıp kalmış savaş gazilerinin, yetim çocukların, kocaların, emekçilerin savaşı. Zafer yalnızca hayalgücü için söz konusu olabilirdi.

Yapılacak tek şey dilde bunları yansıtabilecek algıları yardıma çağırmaktı. *Sula* benim girişimlerimi dili ustalıkla kullanma boyutuna kadar genişletmemi, belki de saygınlığı bulunmayan bir söz dağarıyla güven telkin edici bir şekilde, hatta zarafet içinde çalışmamı sağladı. Halkın konuştuğu yerel dili ilginçlik ya da komiklik olsun diye kullanmadım, ne bir halk ozanı tavrıyla kullandım ne de mikroskopik çözümlemelere tabi tuttum. Afro-Amerikan yazarlar için saklanan siyasal, kültürel ve sanatsal yargıları başka tarafa yönlendirmek, yeniden keşfetmek istedim.

Sula'yı yazarken Queens'te oturuyor, her gün Manhattan'a işe gidip geliyor, sonbaharda ve kışın çocuklarımı çocuk bakıcılarına, devlet okuluna, yazın anneme emanet ediyordum, öylesine para sıkıntısı çekiyordum ki artık para-

sızlık stresi bir çeşit eğlenceye konusu oldu. Kirayı ödemek her defasında büyük bir sevinç kaynağıydı; alıverişe gidip çeşitli yiyeceklere dikkatsizce para savurmak yerine dikkatli bir şekilde harcama yapmak bir tür zafer duygusu yaratıyordu. En iyi haber, tanıdığım bütün bekâr ya da boşanmış annelerin aynı durumda olmasıydı. Nelerimizi değiş tokuş etmiyorduk ki! Zaman, yiyecek, giysiler, kahkahalar, anılar – ve elbette, korkusuzluk. Özellikle korkusuzluk, çünkü altmışların sonlarında ölmüş, hapse atılmış, susturulmuş öyle çok insan vardı ki geri dönmek diye bir şey yoktu çünkü o zamanlar geri dönülecek yer yoktu. Deyim yerindeyse akıntıya bırakılmış halde bir şeyler düşünmeyi, denemeyi, keşfetmeyi olanaksız buluyorduk. Bilinen ve denenmiş şeyleri kullan ve denenmemiş şeyleri araştır. Oyun yaz, bir tiyatro kumpanyası kur, elbise tasarımı yap, başka insanların beklentilerini bir yana bırak öykü ve roman yaz. Hiç kimsenin umurunda değildik, bu yüzden iş başa düştü. Böylece "Seni engelleyecek bir bakış ya da el olmasaydı ne yapar, ne düşünürdün?" rüzgârları eserken, kırk yıl önce biz siyahi kadınların önündeki engeller kalksaydı nasıl olurdu, diye düşünmeye başladım. Kendimizi kendi kurtuluşumuz, kendimizin en iyi dostu olarak düşünmeye yüreklendiriliyorduk. Bunun, 1969'da, 1920'lerde sahip olmadığı ne gibi anlamları olabilirdi? Hem kıskanılan hem de kendisine karşı dikkatli olunması gereken kadın imgesi geliyordu akla.

Bir başka yerde ("Söylenemez Olan ve Söylenmeden Kalan Şeyler" adlı makalemde) *Sula*'yı nasıl yapılandırdığım konusundaki düşüncelerimi ayrıntılandırdım. "Aslında Sula 'İkinci Dünya Savaşı dışında Ulusal İntihar Günü'nü engelleyen bir şey olmadı' cümlesiyle başlıyordu. Birilerinin yardımıyla bu cümlenin biraz yanlış bir başlangıç olduğunu gördüm." Yanlış burada "ani" anlamına geliyor. Okurun

roman kişilerinin yapıp ettikleriyle karşı karşıya gelmeden önce oturtulacağı, deyim yerindeyse bir bekleme odası yoktu. O makalede yazdığım gibi, "O zamanlar benim [*Sula*'nın] ihtiyacı olan şeyin, siyahileri konu alan metin ile okur arasındaki eşiğin, sevimli ve davetkâr bir bekleme salonu olmadığına inanıyordum. Ben o bekleme salonunu tamamıyla yok etmek istiyordum (hem de bütün kitaplarımda!) Yalnızca *Sula*'da bu 'giriş' vardır. Ötekiler 'sunuş' denen şeyi reddeder, o baştan çıkarıcı güvenli limanı istemez, onlar ve biz arasındaki sınır çizgisinin çizilmesini istemez. Aslında beklentileri azalmış ya da siyahları konu alan bir metne kendisiyle birlikte taşıdığı duygusal yükten paniğe kapılmış okurun ağız tadına göre bir şeyler sunmayı reddederler... Sonuçta yazdığım giriş bölümü bir halk topluluğuyla, bir halk topluğu manzarasıyla ilgilidir ama... bu manzara içerden görülen bir manzara değildir, bir yabancının, bir 'vadi adamı'nın gözüyle görülen bir manzaradır, bir rastlantı sonucunda orada bulunmuş olabilecek ve gördüğü her şeyi çok garip hatta ilginç bulabilecek bir adamın gözüyle. ... Yeni yazdığım giriş cümlesinde halkanın dışında kalan bir okuru halkayla tanıştırıyorum. Anonim olanı belirli olana çeviriyorum, herhangi bir 'yer'i bir mahalleye dönüştürüyor, bir yabancıyı o mahalleye salıveriyorum ki orayı onun gözüyle görebilelim." Beyazın bakış açısına duyulan saygı bir zamanlar benim "sorun" dediğim şeydi.

Başlangıçta planladığım gibi Shadrack ile başlasaydım, nazik bir karşılama törenini atlayıp okuru doğrudan doğruya Shadrack'in yaralı ruhunun karşısına götürüp bırakacaktım. Kapitalizmin bu çok korkunç savaşın*ın* siyah erkekler üzerindeki etkisine, bu sarsıcı kaymaya fazlaca dikkat çekilmiş olacak ve onların hayatta kalma konusundaki çaresizlikleri, alabildiğine yaratıcı stratejileri öne çıkarılmış olacaktı. O

değiştirilmiş, ikinci giriş bölümündeyse ayrımcı, ırkçı baskıyı, yasal kovuşturma merakını betimlediğim kadar bir halk topluluğunun dengesini ve sağlığını koruma çabalarını da betimledim: ticari çıkarlar uğruna (bir golf sahası için) mahalle neredeyse tamamıyla yok edilmiştir ama "vadi adamını", yani yabancı adamın gördüğü –ya da görebildiği– şeyler o mahalleyi ayakta tutan ve o mahalleden geriye kalan şeylerdir (dans, müzik, el sanatı, din, ironi, mizah). Shadrack'in örgütlediği toplu delilikten çok daha davetkâr bir şeydir bu, mahalleyi bir arada tutmaya yardımcı olur, Sula'nın anarşisi mahalleyi tehdit edinceye kadar.

Yola gelmez kadınlar büyüleyicidir; yalnızca davra-nışlarından dolayı değil, tarihsel olarak kadınlar kargaşa yaratıcı varlıklar olarak görüldüğü için bu böyledir, kadınlar erkeklerin hükmü altında olmadıkları sürece statüleri doğuştan meşru değildir. Edebiyatta bir kadının erkek hakimiyetine girmemesi, tam bir felaketle sonuçlanmasa da pişmanlıklar, mutsuzluk getirir. *Sula*'da ben bu kaçışın yalnızca geleneksel siyahi toplum düzeyinde değil kadınlar arası dostluk düzeyinde de sonuçlarının neler olabileceğini keşfetmek istedim. 1969'da Queens'te özgürlüğe temas kaçınılmaz bir şeydi. Bazılarımız başarılı oldu; bazılarımız öldü. Hepimiz tadına baktık.

Toni Morrison

BİRİNCİ BÖLÜM

Medallion City'ye yapılacak golf sahasına yer açmak için böğürtlenleri, it üzümlerini kökledikleri yerde eskiden bir mahalle vardı. Bir vadi kasabası olan Medallion'ın yukarısındaki tepelere kurulmuş, ta ırmağa kadar uzanan bir mahalle. Şimdi oraya banliyö deniyor, ama orada siyahlar yaşarken Taban denirdi. Meşelerin, kayın ve kestane ağaçlarının, akağaçların gölgelediği bir yol, mahalleyi vadiye bağlardı. Kayın ağaçları yok artık, armut ağaçları da yok, çocuklar armut ağaçlarının dallarına oturur, aşağıdaki yoldan geçenlere çiçek açmış dalların arasından bağırırlardı. Medallion'dan golf sahasına giden yola düzensizce dağılmış renkleri soluk, sıvaları dökük yapıların yıkılması için cömertçe para ayrılmış durumda. Bilardo salonu diye bir şey bırakmayacaklar, bir zamanlar iskemlelerin bacakları arasındaki çubuklardan sarımsı kahverengi, uzun pabuçlu ayaklar sarkardı. Çelik bir balyoz İrene'in Güzellik Salonunu un ufak edecek, bir zamanlar kadınların gittiği, saç yıkama teknesine dayanmış başlarını İrene, Nu Nile ile köpürtürken uyukladıkları salon. Hâki tulumlu adamlar, Reba'nın Et Lokantasının tahtalarını sökecekler – başında şapkası olmadan malzemelerini anımsayamadığı için yemek pişirirken başından şapkasını eksik etmeyen Reba'nın lokantasını.

Taban denen mahalleden geriye hiçbir şey kalmayacak (aşağıdaki ırmağın üstündeki köprü gitti bile), ama belki de

böylesi daha iyi, çünkü orası bir kasaba bile değildi: Alt tarafı bir mahalle, vadideki insanlar dingin havalarda bazen oradan gelen bir şarkı, bazen bir banço sesi duyar, vadide yaşayanlardan birinin kira ya da sigorta taksitleri toplamak gibi bir iş için tepelere yolu düşerse çiçekli entari giymiş siyahi bir kadının bir ağız mızıkasının neşeli müziğine uyarak biraz şişine şişine yürüdüğüne, biraz kıvırtıp biraz "çalkala"dığına tanık olabilirdi. Mızıkanın içine hava üfleyip sonra havayı içine çekerek mızıka çalan adamın tulumunun, ayakkabılarının üzerinde gezinen sarı tozlar, kadının çıplak ayaklarından kalkan tozlardır. Kadını izleyen siyahlar güler, dizlerini ovuştururlar, vadi adamının kahkahaları duyması kolaydır ama gözkapaklarının altında, başlara sarılmış bezlerin, yumuşak fötr şapkaların altında bir yerde gizlenen, avucun içinde, yıpranmış ceket yakalarının altında bir yerde, kas kirişinin kıvrımının bir yerinde gizli, yetişkin insan acısını gözden kaçırması da o kadar kolaydır. Bu kişinin Aziz Matthew Kilisesinde en gerilerde durması gerekecekti, tenorun sesinin kendisini ipekli bir kumaş gibi sarmasına ya da (sekiz yıldır çalışmamış olan) tahta kaşık ustalarının ellerine dokunmasına, tahtanın üzerinde dans etmiş olan parmakların kendi derisini okşamasına izin vermesi gerekecekti. Yoksa acıyı gözden kaçıracaktır, o gülüş acının bir parçası olsa bile.

Şimdi bulundukları bu yere nasıl geldiklerini bir gıdaklama sesi, , bir diz dövme hareketi, gözlerden yaşlar süzülürken gülmek bile açıklayabilir.

Bir fıkra. Zenci fıkrası. Böyle başladı. Kasaba değil kuşkusuz, kasabada zencilerin yaşadığı, yukarıda, tepede olmasına karşı Taban dedikleri bölge. Tam bir zenci fıkrası. Fabrikadan çıktıktan sonra biraz rahatlayacak bir yer arayan beyazların anlattığı türden bir fıkra. Yağmur yağmadığı ya

da haftalarca yağdığı zaman nasılsa biraz rahatlanacak bir yer arayan siyahilerin kendileriyle dalga geçmek için anlattığı cinsten bir fıkra.

İyi yürekli beyaz bir çiftçi, birtakım zor işleri yaparsa kölesine özgürlüğüyle birlikte taban araziden biraz toprak vereceğini söylemiş. Köle de işi bitirdiği zaman çiftçiden pazarlığın ona düşen kısmını yerine getirmesini istemiş. Özgürlük kolaymış – çiftçinin buna bir diyeceği yokmuş. Ama toprak vermek o kadar kolay değilmiş. Bunun üzerine köleye vadideki topraklardan vermek zorunda olduğu için çok üzüldüğünü söylemiş. Taban araziden bir parça veririm, diye düşünmüşmüş. Köle şaşırmış, vadi arazisi taban arazi değil mi zaten, demiş. Efendisi, "A, hayır! Şu tepeleri görüyor musun? Taban arazi orası, verimli topraklar," demiş.

"Ama orası yüksek tepe," demiş köle.

"Bize göre yüksek," demiş efendisi, "ama Tanrı yukarıdan baktığı zaman orası taban arazi. İşte bu yüzden oraya öyle diyoruz. Göğün tabanı – en iyi topraklar oradadır." Bunun üzerine köle, aman bana oradan toprak ver, diye efendisini sıkıştırmış. Vadide toprak sahibi olmaktansa orada toprak sahibi olmak istiyormuş. Dediği gibi de olmuş. Zenci dağlık tepelik yerden payını almış, ekip biçmenin olağanüstü güç olduğu, toprakları aşağı kayan, kayarken tohumları da alıp götüren, rüzgârın bütün kış eksik olmadığı yerden yani.

İşte Ohio'nun bu küçük ırmak kasabasında beyazlar bereketli vadi tabanında yaşarken siyahilerin neden yukarıdaki tepelere yerleştiklerini, aşağıdaki beyaz insanlara her gün gerçek anlamda yukarıdan bakmak gibi küçük bir avuntuyla yetindiklerini açıklıyor bu.

Yine de tepedeki Taban çok hoştu. Kasaba büyüdükten, çiftlik arazileri köye, köy ise bir kasabaya dönüştükten,

Medallion'ın sokakları bu gelişimler sonucunda tozlu ve sıcak hale geldikten sonra, Taban'daki kulübeleri gölgeleyen o kalın ağaçları görmek olağanüstü güzel bir şeydi. Bazen oraya giden avcılar beyaz adamın gerçekten de haklı olup olamayacağını için için merak ediyorlardı. Belki orası göğün tabanıydı.

Siyahlar bunu kabul etmezlerdi ama düşünecek zamanları yoktu. Onlar dünyevi şeylerle –ve birbirleriyle– fazla ilgiliydiler, hatta ta 1920'lerde bile Shadrack'in ne olduğunu, kasabalarında büyüyüp bir kadın olan küçük kız Sula'nın ne olduğunu, Taban denen bu yüksek yere çakılıp kalmış olan kendilerinin ne olduğunu merak ediyorlardı.

1919

Ulusal İntihar Günü törenini İkinci Dünya Savaşı dışında engelleyen bir şey olmamıştı. Yıllardır bu günü, kurucusu Shadrack dışında anan kimse yoktu ama 1920'den bu yana her yıl ocak ayının üçüncü günü yapılırdı. 1917 olaylarından yıldırım çarpmışa dönen, sürekli bir şaşkınlık yaşayan Shadrack yakışıklı ama harap bir halde Medallion'a geri dönmüştü, kasabada en nazlı insanların en katıları bile bazen onun savaşa gitmeden birkaç yıl önce kim bilir nasıl biri olduğunu düşünürken buluyorlardı kendilerini. Daha yirmisine bile gelmemiş, aklı bir karış havada, ağzı ruj tadını unutmamış bir genç adam olarak Shadrack kendini 1917 Aralık'ında silah arkadaşlarıyla birlikte Fransa'da bir savaş alanında koşarken buldu. Düşmanla ilk kez karşılaşıyordu, arkadaşları düşmana doğru mu koşuyordu, yoksa düşmandan mı kaçıyordu, bilemedi. Çünkü günlerdir yürüyor, kıyıları donmuş bir akarsuyu izliyorlardı. Bir noktada suyun karşı kıyısına geçtiler, Shadrack daha o kıyıya adımını atmaya kalmadan bağırışlar, patlamalarla dünya başına yıkıldı. Mermilerin ortasında buldu kendini, o şeyin işte *bu* olduğunu biliyordu,

ama hissetmesi gereken duyguyu hissedemiyordu – o *şeye* uyan duyguyu. Çok korkacağını ya da çok neşeleneceğini sanmıştı, çok güçlü *bir şeyler* hissedeceğini. Aslında çizmesinin içinde, üzerine bastıkça topuğuna batan çivinin acısından başka bir şey hissetmiyordu. Hava soğuk olduğu için soluğu gözle görülebiliyordu, çevresini saran bu pis, gri patlamaların arasında soluğunun nasıl olup da bu kadar temiz ve beyaz kalabildiğine bir an şaşırdı. Savaş alanının karşı yanına doğru yel gibi ilerleyen insan kalabalığının arasında o da süngüsüyle koşuyordu. Ayağı acıdığı için korka korka basarken başını biraz sağa çevirdi ve yanı başındaki bir askerin yüzünün uçtuğunu gördü. Daha bunun şaşkınlığını üstünden atamadan askerin, ters çevrilmiş bir çorba tasına benzeyen miğferinin altındaki kafası havaya uçtu. Ama aynı askerin, beyninden hiçbir buyruk almayan başsız gövdesi yılmadan, onurla koşmayı sürdürüyor, beyin dokusunun sırtından aşağı damlayıp akmasını hiç umursamıyordu.

Shadrack gözünü açtığı zaman kendini küçük bir yatakta yastıklara dayanmış halde buldu. Önündeki tepside üç küçük üçgene bölünmüş metal bir tabak duruyordu. Üçgenlerden birinde pirinç, birinde et, birinde pişmiş domates vardı. Küçük yuvarlak bir çukurluğa, içinde beyaz bir sıvı bulunan bir fincan konmuştu. Shadrack bu üçgenleri dolduran yumuşak renklere baktı. Pirincin bir topak halindeki beyazlığı, titreyen kan kırmızısı domatesler, grimsi kahverengi et. Hepsinin iticiliği üçgenlerin o harika dengesinin içine hapsolmuştu; Shadrack'e rahatlık veren, ona bulaşan bir denge. Böylece o beyazın, o kırmızının, o kahverenginin neredeyse orada kalacağına, patlamayacağına, hapsolduğu yerden dışarı fırlamayacağına güveni geldikten sonra birden açlık duydu ve ellerini aradı. Önce çok sakına sakına bakıyordu, çünkü çok

dikkatli olmak gerekirdi, her şey başka bir yerde olabilirdi. Daha sonra bej battaniyenin altında, kalçasının iki yanında birer yumru gözüne ilişti. Büyük bir dikkatle bir kolunu kaldırdı, bileğinin ucunda elini görünce rahatladı. Ötekini denedi, o da yerindeydi. Bir elini yavaş yavaş fincana doğru uzattı, tam parmaklarını açmak üzereydi ki parmakları Jack'in fasulye fidanları gibi tepsinin ve yatağın üzerinde salkım saçak büyümeye başladı. Bir çığlık atarak gözlerini kapattı, büyüyüp duran kocaman ellerini battaniyenin altına sakladı. Göz önünden kalkınca normal büyüklüklerine döner gibiydiler. Ama bu çığlık üzerine erkek bir hastabakıcı koşup geldi.

"Asker? Bugün bir sorunumuz olmayacak, öyle değil mi? Değil mi, asker?"

Shadrack başını kaldırıp yeşil pamuklu ceket ve yeşil pantolon giymiş, saçları dökülmekte olan adama baktı. Saçı sağdan, çok aşağıdan ayrılmıştı, böylece yirmi ya da otuz sarı saç teli kafasının çıplak yerini kimseye çaktırmadan örtebiliyordu.

"Haydi bakalım. Al şu kaşığı eline. Alsana şunu, asker. Hiç kimse sonsuza kadar senin ağzına kaşıkla yemek verecek değil."

Shadrack'in teri koltukaltlarından böğürlerine akıyordu. Ellerinin büyüdüğünü görmeye bir kez daha dayanamayacaktı, elma yeşili giysiler giymiş adamın sesinden de korkuyordu.

"Al şunu eline diyorum sana. Bu yaptığın çok saçma..." Hastabakıcı elini battaniyenin altına sokup Shadrack'in bileğini yakalayarak o dev elini çekip dışarı çıkardı. Shadrack birden elini geri çekti, tepsiyi devirdi. Korku içinde dizlerinin üzerinde doğruldu, o korkunç parmaklardan kurtulmak için onları koparıp atmaya çalıştı ama hastabakıcıyı yan yatağın üzerine devirmekten başka bir şey yapamadı.

Deli gömleği giydirip bağladıkları zaman Shadrack hem rahatlamış hem de sevinmişti, çünkü hiç değilse elleri görünmüyordu, ne kadar büyümüşse o büyüklükte kalıyordu.

Küçük yatağına bağlanmış halde sessizce yatarken zihnindeki kopuk iplikleri birbirine bağlamaya çalıştı. Kendi yüzünü görmek, o yüzü "asker" sözcüğüyle –hastabakıcının (ve bağlanmasına yardım eden ötekilerin) kendisine seslenirken kullandıkları sözcükle– birleştirmek için dayanılmaz bir istek duyuyordu. "Asker" orduda olur, diye biliyordu, acaba insanlar neden kendisine bakıp asker diyorlardı. Yine de elleri böyle davrandığına göre yüzünden daha başka bir davranış bekleyebilir miydi? Duyduğu bu korku, bu istek onun için çok fazlaydı, bu yüzden başka şeyleri düşünmeye başladı. Yani zihnini hangi bellek mağarasına girmek istiyorsa oraya girmesi için kendi haline bıraktı.

Bir pencere gördü, bu pencere, içinin balıkla dolu olduğunu bildiği bir ırmağa bakıyordu. Kapının hemen dışında birisi alçak bir sesle konuşuyordu.

Shadrack'in büyük öfkesi, hastane yöneticilerinden, tehlike olasılığı yüksek bölgelerdeki hastaların başka yerlere nakledilmesiyle ilgili notun geldiği güne rastlamıştı. Besbelli ki yer sıkıntısı vardı. Sahip olduğu öncelikten ya da kapıldığı hiddetten Shadrack'in kazancı hastaneden çıkabilme izni koparmak oldu, hem de 217 dolar nakit para, her türlü giyecek, çok resmi görünen belgelerle birlikte.

Hastane kapısından dışarı adımını atar atmaz gördüğü o tıraşlanmış bahçe fundaları, kenarlıklı çimenlikler, hiçbir yere sapmadan dümdüz uzanan yaya yolları karşısında şaşkına dönmüştü. Shadrack beton yollara baktı: Her biri, herhalde insanların gitmek isteyeceği bir yere gidiyordu. Betonla yeşil çimenler arasında ne bir çit ne bir uyarı ne bir engel

vardı, bu yüzden insan o tertemiz taş yolu bırakıp başka bir yöne sapabilirdi, kendi istediği yöne.

Shadrack hastane merdivenlerinin alt basamaklarında durdu, ağaçların insana üzüntü veren bir biçimde, ama birbirlerine zarar vermeden toslaşan tepelerine baktı, çünkü gövdeleri kendisini tehdit edemeyecek kadar derin köklerle toprağa bağlıydı. Onu tedirgin eden yalnızca yaya yollarıydı. Ağırlığını bir bacağından ötekine aktardı, betona basmadan bahçe kapısına nasıl gidebileceğini merak ediyordu. Yolunu bulmaya, nerede neyin üstünden atlayacağına, hangi fundalığın çevresinden dolanacağına karar vermeye çalışırken yüksek sesli bir kahkahayla yerinden sıçradı. İki adam merdivenlerden yukarı çıkıyordu. Daha sonra çevresinde pek çok kişinin bulunduğunu fark etti, onları ancak şimdi görmüştü ya da onlar şimdi görünürlük kazanmıştı. İncecik birer çıtaydılar sanki, kâğıt bebekler gibi yollardan kayıp gidiyorlardı. Kimileri tekerlekli iskemlelere oturmuştu, başka kâğıt insanlar onları arkadan itiyordu. Hepsi sigara içer gibiydi, kolları, bacakları esen meltemde bükülüyordu. Şöyle esaslı bir rüzgâr esse hepsini alır götürür, belki de ağaçların tepesine bırakırdı.

Shadrack basamaktan atladı. Dört basamağı atlayınca, bahçe kapısına giden çimenlerin üzerinde buldu kendini. Sağa sola sapan, bükülen kâğıt insanları görmemek için başını yerden kaldırmıyordu, bu yüzden de yolunu kaybetti. Başını kaldırınca, üzeri kapalı bir yürüyüş yoluyla ana binadan ayrılmış alçak, kırmızı bir binanın yanında durduğunu gördü. Kendisine acı veren bir şeyi anımsatan tatlımsı bir koku geliyordu bir yerden. Çevresine bakınıp bahçe kapısını aradığında, çimenlerin üzerindeki karmaşık yolculuğu sırasında kapının tam tersi yöne gitmiş olduğunu fark etti. Alçak binanın hemen solunda çakıl döşeli bir araba yolu vardı, hastane arazisinin dışına gidiyor gibiydi. Hemen o yola

seğirtti ve yalnızca sekiz gününü anımsasa da kendisini bir yıl barındırmış sığınaktan sonunda ayrıldı.

Sokağa çıkınca batıya yöneldi. Uzun süre hastanede kalmak onu güçten düşürmüştü, çakıl taşlı bankette sendelemeden yürüyemeyecek kadar güçsüzdü. Ayaklarını sürüdü, başı döndü, durup soluk aldı, yeniden yürümeye başladı, tökezledi, terledi, ama şakaklarındaki teri silmek istemedi, hâlâ ellerine bakmaya korkuyordu. Yoldan geçen köşeli, karanlık arabaların içindeki insanlar sarhoş olduğunu düşündükleri adamı görmezden geliyor gibiydiler.

Bir kasabaya vardığı zaman güneş tam tepeye dikilmişti bile. Gölgeli birkaç sokaktan geçtikten sonra kasaba merkezine geliverdi; hiç şamatasız düzenlenmiş sevimli bir kasaba merkezi.

Çok yorulmuştu, ayakları acıdan keçeleşmiş gibiydi, pabuçlarını çıkarmak için kaldırımın kıyısına oturdu. Ellerini görmek istemediğinden gözlerini kapatmıştı, yüksek konçlu, ağır pabuçlarının bağcıklarıyla boğuşuyordu. Hastabakıcı tıpkı bir çocuğun pabuçlarını bağlar gibi iki düğüm atmıştı. Uzun süredir karışık şeylerle uğraşmamış olan Shadrack düğümü çözemedi. Aralarında eşgüdüm olmayan parmaklarıyla düğümü çekiştirip duruyordu. Yavaş yavaş artan bir isteriye karşı savaşıyordu, ağrıyan ayaklarını rahatlatma kaygısı değildi bu yalnızca; hayatı bu düğümlerin çözülmesine bağlıydı. Birden, gözlerini açmaksızın ağlamaya başladı. Yirmi iki yaşında, güçsüz, terli, korkmuş bir insan; ne ya da kim olduğunu bile bilmediğini kabul etme yürekliliğini gösteremeyen biriydi... ne geçmişi vardı, ne dili, ne bir kabilesi, ne kökeni, ne adres defteri, ne tarağı, ne kalemi, ne saati, ne mendili, ne halısı, ne yatağı, ne konserve açacağı, ne solmuş posta kartları, ne sabunu, ne anahtarı, ne tütün kesesi, ne kirli çamaşırı, ne de yapacak herhangi bir, herhangi bir

şeyi... bir tek şey biliyordu, nasıl baş edeceğini bilmediği canavarlaşmış elleri vardı. Küçük bir orta batı kasabasının kaldırım kenarında sessizce ağladı, o pencere, o ırmak, kapının hemen dışından gelen alçak sesler nerede acaba diyordu...

Gözyaşlarının arasından parmaklarının bağcıkları önce duraksayarak daha sonra hızlı hızlı ördüğünü gördü. İki elinin dörder parmağı örgünün içine dokunmuş, kendi kendilerini düğümlemiş, küçük gözeneklerin birinden girip birinden çıkmıştı.

Polis geldiğinde Shadrack'in başı çatlayacak gibi ağrıyordu, ayakkabı bağcıklarına çözülmemecesine dolandığını sandığı ellerini polisler oradan çekince duyduğu rahatlık bile başının ağrısını hafifletmedi. Onu kodese götürdüler, serserilik ve sarhoşluktan içeri tıktılar, hücreye kapadılar. Portatif bir karyolaya yatmış olan Shadrack umarsızca duvara bakmaktan başka bir şey yapamıyordu, başındaki ağrı yüzünden kımıldayacak hali kalmamıştı. Uzun süre bu ağrıdan kıvranarak öylece yattı, daha sonra duvarda üzeri boyayla kapatılmış "kıçımı ye" talimatına bakmakta olduğunu fark etti. Başındaki ağrı hafiflerken dikkatini cümleye verdi.

Bir pencere storunun altından ayışığı nasıl sızarsa, bir düşünce de öyle gelip sızdı kafasının içine: Daha önce de duyduğu bir istek, kendi yüzünü görme isteği. Bir ayna aradı, yoktu. Sonunda ellerini arkasına özenle gizleyerek klozetin yanına gitti, içine baktı. Klozetteki suyu güneş eşit olarak aydınlatmadığı için pek bir şey göremedi. Yatağına döndü, battaniyeyi aldı, başına örttü, böylece suyu içinde yüzünü görebileceği kadar karartmıştı. Klozetteki suda ciddi, kara bir surat gördü. Öylesine kesin, öylesine kuşkuya yer bırakmayan bir siyahlıktı ki bu, şaşırdı. Kendisinin gerçek olmadığı yolunda hafif bir korkusu olmuştu içinde hep, hiç var olmadığı yolunda. Ama o karalık yadsınamayacak varlığıyla

kendisini selamladığı zaman artık daha başka bir şey istemiyordu. Bunun sevinciyle battaniyenin bir ucunun aşağı kaymasına izin verme ve ellerine bakma yürekliliğini gösterdi. Elleri öylece duruyorlardı. Uslu uslu.

Shadrack ayağa kalktı, yatağına döndü, yeni yaşamının ilk uykusuna daldı. Hastane ilaçlarının verdiği uykudan daha derin bir uykuydu bu; erik çekirdeklerinin uykusundan daha derin, bir atmacanın donup kalmış kanadından daha kımıltısız; yumurtaların yuvarlaklığından daha kesintisiz.

Şerif parmaklıkların arasından keçe saçlı genç adama baktı. Mahkûmun kâğıtlarını okumuş ve bir çiftçinin kamyonetini durdurmuştu. Shadrack uyandığı zaman şerif kâğıtlarını verdi, onu arabaya kadar geçirdi. Shadrack bindi, üç saate kalmadan Medallion'a dönmüştü, çünkü penceresinden, ırmağından, kapısının hemen dışındaki seslerden ancak kırk kilometre uzaktaydı.

Kamyonun arkasında, sakız kabağı çuvallarına, balkabağı yığınlarına dayanmış olan Shadrack için on iki gün sürecek olan bir boğuşma da başlamış oldu, yaşadıklarını sıraya koyma, netleştirme savaşı. Korkuyu denetim altına alabilmek için bu korkuya bir yer bulmaya çalışması gerekiyordu. Ölümün kokusunu biliyor, ondan çok korkuyordu, çünkü karşısında hazırlık yapmanın olanağı yoktu. Onu korkutan ölüm ya da ölmek değildi, bunların insanı hiç beklemediği bir anda yakalayışlarıydı. Bunu çözmeye çalışırken aklına bir düşünce geldi: Yılda bir gün bu işe ayrılsaydı herkes bu engelden kurtulur, yılın gerisinde rahat eder, güvenlikte olurdu. İşte böylece Ulusal İntihar Günü'nün temelini attı.

Her yeni yılın üçüncü günü elinde bir ip ve bir inek çanıyla, Taban'dan aşağı Carpenter Sokağına iner, insanları

toplanmaya çağırırdı. Onlara kendilerini ya da birbirlerini öldürmek için bunun tek şansları olduğunu söylerdi.

Başlangıçta insanlar korkuyordu; Shadrack'in deli olduğunu biliyorlardı, ama bu onun aklının ya da daha da önemlisi hiç gücünün olmadığı anlamına gelmiyordu. Gözleri öylesine vahşi, saçları öylesine uzun, öylesine keçe gibiydi, sesi öylesine otoriter, öylesine gümbürtülüydü ki 1920'deki ilk Ulusal İntihar Günü ya da tescil günü büyük bir korku yaratmıştı. İkincisinde, yani 1921'de daha az korkutucu, ama yine de kaygı vericiydi. İnsanlar bir yıldır onu aralarında görüyorlardı. Shadrack, yıllar önce ölmüş büyük babasına ait olan ırmak kıyısındaki küçük bir kulübede yaşıyordu. Salı ve cuma günleri, o günlerin sabahında yakaladığı balıkları satıyordu, haftanın geri kalan günleri sarhoş, şamatacı, edepsiz, komik, rezil biriydi. Ama hiç kimseye dokunmazdı, hiç boğuşmaz, kimseyi okşamazdı. İnsanlar onun deliliğinin sınırlarını ve niteliğini bir kez anladıktan sonra onu, deyim yerindeyse, kafalarında bir yere yerleştirebildiler.

Daha sonra Ulusal İntihar Günlerinde o çanını çalarken, yetişkinler perdelerin ardından bakar, sokaktaki üç beş başıboş hızını arttırır, küçük çocuklar çığlık çığlığa koşardı. Tüysüz oğlanlar onu (kendilerinden yalnızca dört ya da beş yaş büyük olmasına karşın) kışkırtmaya çalışırlardı, ama bu uzun sürmezdi, çünkü küfürleri acıtıcı bir biçimde, kişiseldi.

Zamanla insanlar ocak aylarının üçüncü gününü pek fark etmez oldular ya da fark etmediklerini sandılar, her yıl Shadrack'in tek kişilik geçit alayına karşı öyle ya da böyle ne bir tavır ne de bir duygularının olduğu kanısındaydılar. Aslında bugünle ilgili bir görüş bildirmeyi bırakmışlardı yalnızca çünkü düşüncelerine, dillerine, hayatlarına girmişti o.

Biri bir arkadaşına, "Doğru ya, uzun sürmüştü, çabuk doğmamıştı bebeğin. Kaç gün sancı çektiydin?" diyordu.

Arkadaşı da, "Üç gün. Sancılar İntihar Günü başladıydı, pazara kadar sürdü. Bebek pazar günü doğdu. Bütün oğullarım pazar günü çocuğu," diye yanıtlardı.

Bir delikanlı evleneceği kıza, "Yılbaşından önce olacağına sonra olsun. Yılbaşı tatili ücretli tatil," derdi.

Yavuklusu, "Tamam, ama sakın İntihar Günü'ne rastlamasın. Düğünüm yapılırken inek çanı sesi duymak istemiyorum," diye yanıtlardı.

Birinin büyükannesi İntihar Günü'nün hemen ardından tavuklarının çift sarılı yumurta yumurtlamaya başladığını söylerdi.

Daha sonra Rahip Deal sözü alır, Shadrack'in çağrısını dinlemeyecek kadar aklı başında olan insanların ölesiye içki içtiklerini ya da ölesiye zamparalık ettiklerini söylerdi. "Aslında Shad'in dediğini yapıp İsa Peygamberi de kendilerini kurtarma zahmetinden kurtarsalar iyi olur."

İntihar Günü, Ohio'nun, Medallion kasabasının yukarıdaki Taban Mahallesinde usulca, hiç çaktırmadan hayatın bir parçası durumuna geldi.

1920

Sundown House'dan ne kadar uzak olabilirse o kadar uzak olmalıydı. Oradan olabildiğince uzaklaşmanın tek yolu büyükannesinin orta yaşlı yeğeninin oturduğu Medallion adlı kuzey kasabasına gitmekti. Kırmızı panjurlar on altı yıl boyunca hem Helene Sabat'ın hem de büyükannesinin aklından çıkmamıştı. Helene bu panjurların arkasında doğmuştu, o panjurların arkasında çalışan melez bir orospunun kızı olarak. Büyükanne, Helene'i alıp Sundown House'ın yumuşak ışıklarını çiçekli halılarını geride bırakarak gitti, çok renkli bir Meryem Ana'nın acılı gözlerinin altında yetiştirdi, ona annesinin vahşi kanının en küçük bir belirtisine karşı her zaman uyanık olmasını tembihledi.

Böylece Wiley Wright, New Orleans'taki büyük teyzesi Cecile'i ziyarete geldiğinde her iki kadının da baskısıyla küçük Helene'in büyüleyiciliği karşısında bir evlilik önerisinde bulunmadan edemedi. Wiley bir deniz adamıydı (ya da daha doğrusu göl adamı diyelim, çünkü Büyük Göller hattında çalışan bir gemide aşçıydı), üç gün limandaysa, on altı gün seferde olurdu.

Gelini alıp Medallion'a götürdü, tuğla bir verandası, pencerelerinde gerçek dantel perdeleri olan sevimli bir eve bıraktı. Kocasının uzun süren yoklukları Helene Wright için, özellikle evliliklerinden dokuz yıl kadar sonra bir kızı olduğu zaman, hayli dayanılır bir şeydi.

Kızı, hayatta bulmayı hiç ummadığı kadar büyük bir avunç ve amaç kaynağı olmuştu onun için: Anneliği başarabileceğini soylu bir biçimde gösterdi – kendisinde olan o müthiş güzelliğin kızına geçmemiş olmasına için için seviniyordu: Kızının teni koyuydu, kirpikleri gürdü, ama uzunluk bakımından bir uygunsuzluk söz konusu değildi, Wiley'in geniş, yayvan burnunu almıştı (Helene onu biraz düzelteceğini umduysa da olmamıştı), dudakları yine onunkiler gibi bol kepçeydi.

Helene'in elinde kız yumuşak başlı, kibar biri olarak yetişti. Küçük Nel'de tanık olduğu her türlü coşkunluğu annesi bastırıyor, kızının hayalgücünü yer altına itiyordu.

Helene Wright etkileyici bir kadındı, hiç değilse Medallion'da öyleydi. Topuz yapılmış gür saçlar, başkalarının hal ve hareketlerini sürekli sorgulayan kara, yay gibi kavisli gözler. Bütün toplumsal savaşları, etkili varlığı ve gücünün haklılığına duyduğu inançla kazanmış bir kadın. Medallion'da Katolik kilisesi olmadığı için siyahların en tutucu kilisesine katıldı. Etkileyici de oldu. Kiliseye geç kalanlara asla başını çevirip bakmayan kişi Helene'di; mihraba, mevsime özgü çiçekler koyma uygulamasını başlatan Helene'di; savaştan dönen Zenci askerlere hoşgeldin ziyafeti verme âdetini çıkaran Helene. Kaybettiği tek bir savaş vardı, o da adının söylenişi. Taban'daki insanlar Helene dememekte inat ediyorlardı. Helen Wright diyorlardı, işte o kadar.

Nihayetinde hayatından memnundu. Evini seviyor, kızını, kocasını çekip çevirmekten hoşlanıyordu. Kimi zaman uyku-

ya dalmadan önce içini çeker, Sundown House'dan gerçekten de yeterince uzak bir yere gelmiş olduğunu düşünürdü.

İşte bu yüzden Bay Henri Martin'den gelen ve büyükannesinin hastalığını haber veren, ona hemen gelmesini öneren mektubu karışık duygularla okudu. Gitmek istemiyordu ama kendisini kurtaran kadının sessiz ricasını göz ardı etmeyi de kendine yediremiyordu.

Aylardan Kasım'dı. Kasım 1920. Medallion'da bile beyaz adamların bacaklarında mutluluk yansıtan bir çalımlılık, askerden dönmüş siyahilerin donuk gözlerinde bir heyecan vardı.

Helene güney yolculuğunu düşündükçe kaygılanıyordu, ama sonra en iyi korunma araçlarının kendinde olduğuna karar verdi: Terbiyesi, hali, tavrı, bunlara ek olarak bir de güzel bir entari. Koyu kahve yünlü bir kumaş ile aynı renk yetmiş santim kadife aldı. Bunlardan kendine yakası ve cepleri kadife, ağırbaşlı, ama zarif bir entari dikti.

Nel, annesi gazete kâğıdından kalıp keser, gözlerini bir dergideki modelden hızla ellerine çevirirken onu izledi. Güneş batınca gaz lambasını yakıp gece geç saatlere kadar nasıl dikiş diktiğini gördü.

Gitmeye hazır oldukları gün Helene füme salam hazırladı, gölde seferde olan kocası erken dönerse diye ona bir not bıraktı, burnunu havaya dikerek kızının önüne düştü, tren istasyonunun yolunu tuttu, bagajları yüklendiği için kolları gerginleşmişti.

Anımsadığından daha uzun geldi yol, tam köşeyi döndükleri sırada dumanları tüten treni gördüler. Rayları izleyerek koşup siyahi hamalın kendilerine parmağıyla gösterdiği vagonu aradılar. Bu konuda bile bir yanlışlık yaptılar. Helene ile kızı yirmi kadar beyaz erkekle kadının bulunduğu bir vagona bindi. Geriye dönüp üç tahta basamağı inmek yerine Helene, biraz utanmayı göze alarak, yoluna devam etmeye

ve siyahi vagonuna geçmeye karar verdi. İki parça yüküyle, ağzı büzgülü bir para çantası taşıyordu; kızının elinde de üzeri kapalı bir yiyecek sepeti vardı.

Üzerinde YALNIZCA SİYAHİLER İÇİN yazılı kapıyı tam açacakları sırada kendilerine doğru gelen beyaz bir kondüktör gördü. Soğukça bir gündü ama ana kız bir yandan kapıyı açık tutmaya, bir yandan da kapıdan geçmeye çalışırken annenin yüzü ince bir ter tabakasıyla parlıyordu. Kondüktörün bakışları kadının o solmuş, sararmış yüzünde gezindi, sonra adam küçük parmağını kulağına sokup kulağındaki kiri temizledi. "N'apıyosun, kız sen?"

Helene başını kaldırıp baktı.

Bu kadar çabuk ha. Bu kadar çabuk. Daha dönüş yolculuğuna başlamamıştı bile. Daha büyükannesinin evine, kırmızı panjurları parlayan evine dönmeden ona biri "kız" demişti. Bütün o eski alınganlıklar, her zaman hep hatalı olma korkusu midesine vurdu, elleri titremeye başladı. Yalnızca tek bir sözcük duymuştu; kapıdan geçmeye çalışırken, daha önce özenle yerleştirdiği yerden kayıp bir gözünün üzerine düşen geniş kenarlı şapkasının üstünde o sözcük sallanıyordu.

Adamın biletleri görmek istediğini düşünerek hemen elindeki deri bavulla birlikte hasır bavulu bıraktı, cüzdanında biletleri aramaya başladı. Sesi hem yaltaklanan hem de yaşadığı için özür dileyen birinin sesiydi. "Burada olacaktı. İşte şurada bir yerde, efendim..."

Kondüktör tırnağıyla çıkardığı kulak kirine baktı. "Ne işin vardı senin orada? O vagonda ne arıyodun bakiim?"

Helene dudaklarını yaladı. "Ha... şey..." Bakışları beyaz adamın yüzünün gerilerine, onun arkasında oturan yolculara uzandı. Dört ya da beş kara yüz, olup bitenleri izliyordu, yüzlerden ikisi, hâlâ bok rengi üniformalarını, siperlikli kasketlerini çıkarmamış olan iki askere aitti. Helene onların

kapalı yüzlerini, kilitli gözlerini gördü, kondüktörün gri gözlerinden başka sevgi ve anlayış bekleyeceği bir yer yoktu.

"Yannışlık oldu, efendim. Bakın, lefha falan yoktu. Yannışlıklan girdik, hepsi bu. Efendim."

"Bu trende kimse yannışlık yapamaz. Hadi bakiim, yaylan."

Adam öylece durmuş kendisine bakıyordu, Helene sonunda kıyıya çekilmesini beklediğini anladı. Nel'i kolundan tutup çekti, ikisi tahta koltuğun önündeki ayak boşluğuna sığındılar. Daha sonra hiçbir geçerli neden yokken, hiç değilse kimsenin anlayabileceği bir neden, kuşkusuz Nel'in ne o zaman ne de daha sonra anlayabildiği bir neden yokken Helene gülümsedi. Tıpkı biraz önce kasaptan tekmeyle kapı dışarı edilmiş, ama o dükkânın önünde kuyruğunu sallayan bir sokak köpeği gibiydi. Kondüktörün somon renkli suratına bakarken bütün dişlerini göstererek, cilveyle gülümsedi.

Nel güzel dişlerin parıltısından gözlerini kaçırarak öteki yolculara baktı. Bu sahneyi besbelli ki kayıtsızlıkla izleyen iki siyah asker şu an donup kalmış gibi görünüyordu. Nel'in arkasında annesinin gülümsemesinin parlak, göz kamaştırıcı ışığı vardı; önündeyse askerlerin gece karası gözleri. Askerlerin yüz kaslarının gerilişini gördü, derinin altında öfkeyi mermerleştiren bir hareket. Hiç değişmeyen bakışlar, ama annesinin o aptal gülümsemesinin yayılışına bakan gözleri buğulandıran yoğun bir ıslaklık.

Kondüktörün ardından kapı çarpılarak kapanınca Helene koridorda ilerleyip oturacak bir yer buldu. Bavulunu yukarıdaki rafa koymasına acaba erkeklerden biri yardım eder mi diye bir süre çevresine bakındı. Tek bir erkek bile yerinden kımıldamadı. Helene sırtı erkeklere dönük halde, dikkatli bir biçimde yerleşti. Nel onun karşısına, hem annesine hem askerlere dönük olarak oturmuştu, askerlerin hiçbirinin yüzüne

bakamıyordu. Zarif, güzel karısına tapan babasının tersine bu adamların, bu göz kamaştırıcı gülümsemeyle bir anda çıkıp gelen annesine nefret duyduklarını sezinlemek onu hem sevindirmiş hem de utandırmıştı. Trenin kalkmasından önceki sessizlikte annesinin entarisinin kıvrımlarının ta içlerine baktı. Ağır kahverengi yünlünün aşağı döküldüğü yerde gözleri takılı kaldı. Gözlerini daha yukarı kaldırmaya korkuyordu: Ya eteğin kopçaları açıldıysa, altından daha açık bir ten rengi görünüyorsa. Etek ucuna baktı, etek ucunun ağır olduğuna inanmak istiyordu, ama altında sakladığı şeyin açık renkli teni olduğunu biliyordu. Bu uzun boylu, gururlu kadın, arkadaşları konusunda çok titiz davranan, eşi görülmemiş bir zariflikle kiliseye giren, bir bakışıyla bir işçiyi ezen bu kadın karamel rengindeyse Nel'in de o renk olma olasılığı vardı.

İşte Cincinnati'ye doğru çuf çuf ilerleyen bu trende kararını verdi: Gözünü dört açacaktı – her zaman. Hiçbir erkeğin annesine öyle bakmadığından emin olmak istiyordu. Gözleri geceyarısı karalığında, etleri mermerleşmiş adamların ona yanaşıp onu şerbete dönüştürmediğinden.

İki gün sürdü yolculukları; sulusepkenin yağmura dönüşüşünü, daha sonra erguvan günbatımlarını izlemekle geçen iki gün, tahta koltuğun üzerinde (başları, katlanmış paltolarına dayalı halde) dertop olmuş otururken horlayan askerleri duymamaya çalışarak geçen bir gece. Yolculuğun son aşaması için Birmingham'da aktarma yaptıkları zaman Kentucky'den, Tennessee'den geçerken ne büyük bir lüks yaşamış olduklarını anladılar, çünkü oralardaki duraklarda siyahiler için tuvalet vardı. Birmingham'dan sonraysa hiç yoktu. Helene'in yüzü tuvalet gereksiniminden dolayı gerilmişti, ıstırabı öylesine büyüktü ki sonunda Tuscaloosa'dan binen dört çocuklu bir kadına sorununu açmaktan başka çaresi kalmadı.

"Buralarda lavabo bulabileceğim bir yer var mı?"

Kadın kendisine baktı, anlamamış gibi görünüyordu. "Efendim?" Gözleri kalın kadife yakaya, sarı tene, tiz sese dikilmişti.

"Lavabo," diye yineledi Helene. Sonra fısıltıyla, "Tuvalet," dedi.

Kadın pencereden dışarısını gösterdi, "Evet, hanım. Aha, şurda."

Helene uzakta bir umumi tuvalet görmeyi az çok umarak pencereden dışarı baktı; tuvalet yerine sık otların gerisinde gri-yeşil ağaçlar gördü. "Nerede?"

"Aha şurda," dedi kadın. "Meridian. Direkt oraya gidiyoruz." Daha sonra sevgi ve anlayışla güldü, "İdare edebilecek misin?" dedi.

Helene "evet" anlamında başını salladı, yerine döndü, başka şeyler düşünmeye çalışıyordu, çünkü bir kaza yapmanın en iyi yolu dolmuş olan sidik torbasını düşünmekti.

Meridian'da kadınlar çocuklarıyla birlikte indiler. Helene küçük istasyon binasında SİYAHİ KADINLAR İÇİN levhası taşıyan bir kapı ararken diğer kadın demiryolunun öteki yanındaki yüksek otlu bir tarlaya doğru iri adımlarla yürüdü. Kimi beyaz adamlar istasyon binasının önündeki parmaklıklara dayanmıştı. Helene'in onlara bir şey soramamasının nedeni ağızlarındaki kürdanın çevresinde dillerini çukurlaştırmış olmaları değildi yalnızca. Çevresine bakınarak diğer kadını aradı, otların arasından başındaki bezi görünce "aha şurası" dediği yerin neresi olduğunu yavaş yavaş anlamaya başladı. O şişman kadın ile dört çocuğu, üç oğlan çocuk ile bir kız, Helene ile kızı, hepsi Meridian'da saat dört güneşinin altında oraya çömelmişti. Aynı şeyi Ellisville'de de yaptılar, Hattiesburg'ta da. Pontchartrain Gölü'nden pek uzak olmayan Slidell'e vardıklarında Helene yaprakları şişman kadın kadar iyi dürüp bükebiliyor, yalnız bununla kalmayıp o kasabaların istasyon-

larının çatısı altında kırık sütunlar gibi duran erkeklerin çamur gibi gözlerinin önünden geçerken kılı bile kıpırdamıyordu.

Böyle bir başarının onda yarattığı cesaret, tren sonunda New Orleans'a girerken çabucak kayboldu.

Cecile Sabat'ın Elysian Fields Sokağındaki evi, o eve tıpatıp benzeyen iki evin arasına sıkışmıştı. Fransız tarzı, kısa menzilli tüfek benzeri bir ev, arkasında olağanüstü bir bahçe, önündeyse demir bir parmaklık vardı. Kapıda pembe kurdeleli siyah krapon bir çelenk asılıydı. Geç kalmışlardı. Helene kurdeleye dokunmak için elini uzattı, duraksadı, kapıyı çaldı. Yakasız gömlekli bir adam açtı kapıyı. Helene kendisini tanıttı, adam da Henri Martin olduğunu, hazırlıkları yürütmek için burada bulunduğunu söyledi. Eve girdiler. Meryem Ana üç kez ön odada, bir kez de Cecile'in cesedinin bulunduğu yatak odasında ellerini boynunun ön tarafında kavuşturdu. Yaşlı kadın torununu görmeden ya da onu kutsayamadan ölmüştü.

Bay Martin'den başka evde kimse yok gibiydi ama hoş bir gardenya kokusu burada daha önce birinin bulunduğunu haber veriyordu onlara. Helene beyaz bir mendille kirpiklerindeki yaşları silerek mutfaktan arka odaya, içinde on altı yıl uyuduğu yatak odasına geçti. Nel de tin tin arkasından gidiyordu, o kokudan, mumlardan, o garipsilikten büyülenmişti. Helene, Nel'in şapkasının ipini çözmek için eğildiği sırada bahçeden gelen sarı entarili bir kadın yatak odasına kapısı olan verandaya çıktı. İki kadın birbirlerine baktılar. İkisinin de gözlerinde birbirlerini tanıdıklarına dair en küçük bir belirti yoktu. Sonra Helene, "Bu... anneannen, Nel," dedi. Nel annesine baktı, sonra hemen başını geride kalan yatak odasına çevirdi.

"Hayır. O anneannenin annesiydi. Bu senin anneannen. Benim... annem."

Daha çocuk hiçbir şey düşünemeden, onun bu sözleri gardenyalı havada asılı kaldı. "Ama çok genç görünüyor."

Kanarya sarısı entarili kadın güldü, kırk sekiz yaşında olduğunu söyledi, "Yaşlı bir kırk sekizlik."

Demek gardenya kokusu ondan geliyormuş. Bir kanaryanın yumuşaklığını, parıltısını taşıyan bu küçücük kadından. Ölümün her köşede iç çektiği, mumların tükürükler saçtığı bu dört Meryem Ana'lı, kasvetli evde gardenya kokusu ile kanarya sarısı entari çevrelerini kuşatan cenaze atmosferini daha da ağırlaştırıyordu.

Kadın gülümsedi, aynaya baktı, başını geriye atarak sordu, "Tek çocuğun mu var?" dedi.

"Evet."

"Güzel çocuk. Sana çok benziyor."

"Evet. Şey. On yaşında."

"O mu? *Vrai*?* Yaşına göre küçük, değil mi?"

Helene omuz silkti, kızının soran gözlerine baktı. Sarılı kadın eğildi. "Gel. Gel, *chere*."**

Helene sözünü kesti. "Yıkansak iyi olur. Üç gündür trendeyiz ve hiç yıkanamadık ya da..."

"*Comment t'appelle*?"***

"O senin Kreol Fransızcandan anlamaz."

"O zaman sen sor ona."

"Adını soruyor, canım."

Başını annesinin ağır kahverengi elbisesine gömmüş olan Nel adını söyledikten sonra, "Seninki ne?" diye sordu.

"Benimki Rochelle. Evet. Ben gideyim." Aynaya daha çok yaklaştı, ensesindeki saçları yukarı kaldırıp hale benzeri saç simidine tıkıyor, kulaklarına düşen lüleleri tükürüğüyle ıslatıyordu. "Son günlerde hep buradaydım. Dün mefat etti. Ce-

---

* Sahi mi? (ç.n.)

** Canım. (ç.n.)

*** Adın ne? (ç.n.)

naze yarın kalkıyo. Henri o işle ilgileniyo." Bir kibrit yaktı, söndürdü, kibritin közüyle kaşlarını koyulaştırdı. O bütün bunları yaparken Helene ile Nel onu izliyordu. Kadıncağız demek onca şeye, o dürülüp bükülen yapraklara, üzerinde uyunan tahta sıralara, anneannesinin yerine bu boyalı kanaryayı görmek için katlanmış, bir kez olsun ağzından bir selam ya da sevgi sözü çıkmamış olan ya da...

Rochelle konuşmayı sürdürdü. "Eve n'olcak bilmiyom. Kaç aylık kirası da ödendi. N'apıcanı düşündün mü? *Oui*?"*

"*Oui*." Helene'in sesi soğuktu. "Düşündüm."

"Ha, evet. Bana düşmez..."

Birden arkaya dönüp koşarak Nel'i kucakladı, onun o ince, yumuşak kollarından beklenmeyecek kadar sıkı ve sert bir kucaklama.

"Voir! Voir!"** diyerek gitti.

Mutfakta annesinin tepeden tırnağa sabunladığı Nel bir gözlemde bulunma cesaretini gösterdi. "Öyle güzel kokuyordu ki. Teni de öyle yumuşaktı ki."

Helene bezi duruladı. "Çok ellenen şeyler yumuşak olur hep."

"Peki 'vuhar' ne demek?"

"Bilmiyorum," dedi annesi. "Ben Kreol Fransızcası konuşmam." Kızının ıslak poposuna baktı. "Sen de öyle."

Medallion'a dönüp sessiz eve girdikleri zaman bıraktıkları pusulayı bıraktıkları yerde buldular, salam da buzdolabında kurumuştu.

"Ah Tanrım, burayı gördüğüme hiç bu kadar sevinmemiştim. Ama şu toza bak. Bezleri getir, Nel. Ah, boşver. Gel önce biraz soluklanalım. Ah Tanrım, buraya sağ salim dönebileceğimi hiç düşünmemiştim. Oh. Evet, bitti. Artık her şey bitti.

---

* Evet. (ç.n.)

** Hoşçakal. (ç.n.)

Tanrıma şükürler olsun. Şuna bak. O aptala süt getirmemesini söylemiştim, kabın içindeki süt kesilmiş. İnsanların aklı nerede? Ona getirme dedim. Her şeyi hazır bırakmıştım, bir kibrit çaktım mı tamam. Amanın, hava soğuk. Orada öyle oturma, tatlım. Şimdi burnunu çekiyor olabilirdin..."

Nel kırmızı kadife kanepenin üzerine oturmuş annesini dinliyor ama o kokuyu, yanmış kibriti gözlerinin üstlerine süren sarılı kadının o sıkı, sımsıkı kucaklamasını anımsıyordu.

O gece ateş yakıldıktan, soğuk akşam yemeği yendikten, tozlar şöyle bir temizlendikten sonra geç saatte Nel yatağına yatmış, yolculuğunu düşünüyordu. Doğru dürüst çömelmeyi öğreninceye kadar bacaklarından aşağı akarak çoraplarına dolan sidiği çok açık bir biçimde anımsıyordu; ölmüş kadının yüzündeki tiksintiyi, cenaze davullarının sesini. Çok heyecan verici ama korkutucu bir yolculuktu. Trendeki askerlerin gözlerinden korkmuştu, kapıdaki siyah çelenkten, annesinin ağır entarisinin altında pusuda yattığına inandığı açık renk tenden, bilinmeyen sokakların, bilinmeyen insanların verdiği duygudan. Ama sahici bir yolculuk yapmıştı ve artık farklı biriydi. Yataktan çıktı, aynaya bakmak için ışığı yaktı. İşte yüzü buydu, düz kahve gözler, üç saç örgüsü, annesinin nefret ettiği burun. Uzun uzun baktı, birden bir titreme geçti içinden.

"Ben benim," diye fısıldadı. "Ben."

Nel ne demek istediğini pek bilmiyordu, ama öte yandan ne demek istediğini çok iyi biliyordu.

"Ben benim. Ben onların kızı değilim. Ben Nel değilim. Ben benim. Ben."

Her *ben* deyişinde içinde güce, sevince, korkuya benzer bir şey baş veriyordu. Bu yeni bulguyla yatağına döndü, pencereden dışarıya, at kestanesinin kara yapraklarına baktı.

"Ben," diye mırıldandı. Daha sonra battaniyenin içine iyice gömüldü. "Olağanüstü... olağanüstü... biri olmak istiyorum. Aziz İsa, beni olağanüstü biri yap."

Yolculuğunun pek çok ayrıntısı birden geliyordu aklına. Uyudu. Bu onun Medallion'dan ilk ve son ayrılışı olacaktı.

Daha sonraki günler çok uzak yerlere, ama yalnız başına yapacağı başka yolculuklar düşledi. Onları düşünmek çok tatlıydı. Medallion'dan ayrılmayı kafasına koyacaktı. Ama bu Sula'yla tanışmadan önceydi, beş yıl Garfield İlkokulunda gördüğü, ama kendi annesi onun annesinin is karası olduğunu söylediği için hiç tanışmadığı, hiç oynamadığı kızla. Belki de o yolculuk ya da yeni tanıdığı ben olma duygusu ona annesine rağmen bir arkadaşlık kurma yürekliliği kazandırdı.

Sula Wright'ların evine ilk geldiğinde, Helene'in onlara duyduğu küçümseme duygusu, kesilmiş sütten tereyağına dönüştü. Kızının arkadaşında annesinin gevşekliğinin izi yokmuş gibiydi. Kendi evinin bunaltıcı derli topluluğuna korkuyla boyun eğen Nel, bu evi seven, kırmızı kadife kanepenin üzerinde on ya da yirmi dakika, günağartısı gibi hiç kımıltısız oturan Sula'yla birlikteyken rahat ediyordu. Nel'e kalsa Sula'nın karışık evini yeğlerdi, o evde her zaman sobanın üzerinde pişen bir şey olurdu; evin annesi Hannah hiç azarlamaz, hiçbir buyruk vermezdi; her türlü insan damlardı oraya; gazeteler koridora yığılmış olurdu, bulaşık yalağına bırakılan kirli kaplar saatlerce dururdu orada, Eva adlı, tek bacaklı bir nine ceplerinin bir köşesinden yerfıstığı çıkarır verir ya da bir düşü yorumlardı.

1921

Sula Peace, çok odalı bir evde oturuyordu, sahibinin isteklerine göre yapılmış, yapımı beş yıldan fazla sürmüş bir evdi, çünkü ev sahibi durmadan bir şeyler eklemişti: Yeni merdivenler –üst kata çıkan üç ayrı merdiven vardı– yeni odalar, kapılar, taraçalar. Üç kapısı olan odalar vardı, salt verandaya açılan, evin gerisine kapısı olmayan odalar; ancak başkalarının yatak odasından geçerek ulaşabileceğiniz odalar. Ön avlusunda dört tane orak armudu, arka bahçesinde tek bir karaağaç bulunan bu koca evin tek yaratıcısı ve hâkimi Eva Peace'ti, üçüncü katta dört tekerlekli bir arabada oturur, çocukların, dostların, başıboş serserilerin, arkası kesilmeyen pansiyonerlerin hayatlarını çekip çevirirdi. Eva'nın iki bacağının olduğu zamanları anımsayan dokuz kişi bile yoktu kasabada, Hannah da onlardan biri değildi. Eva'nın kendisi açmadıkça kimse bu konudan, onun sakatlığından söz etmezdi; keyfi yerindeyken, genellikle de çocukları eğlendirmek için kendisi bu konuda ürpertici bir öykü anlatmaya başlamadıkça herkes böyle bir şey yokmuş gibi davranırdı. Ayağının bir gün nasıl kendi kendine ayağa kalktığını, yürüyüp gittiğini anlatırdı. Arkasından kendisinin nasıl seke seke koştuğunu ama ayağın nasıl hızlı yürüdüğünü. Ya da ayak parmağında bir nasırın çıktığını, durmadan büyüdüğünü, ayağını kapladığını, daha sonra bacağına yürüdüğünü, üzerine kırmızı

bir bez koyuncaya kadar da büyümeye devam ettiğini, bezi koyduğundaysa zaten dizine ulaşmış olduğunu.

Birisi Eva'nın bacağını trenin altına soktuğunu ve adamlara tazminat ödettiğini söylüyordu. Bir başkası hastaneye 10.000 dolara sattığını – bunun üzerine Bay Reed gözlerini açıp sormuştu: "Bir zenci kızın bacaklarının tanesi on bin dolar mı ediyo?" Sanki çifti on bin etse anlarmış gibi – ama *tanesi* ha?

Yitirdiği bacağına ne olduysa olmuştu, ama kalanı harikaydı. Her zaman ve her türlü havada çoraplı ve pabuçluydu. Arada sırada Noel ya da doğum günü için yumuşak terlikler satın alırdı ama terlikler hemen ortadan yok olurdu, çünkü Eva her zaman bileğinin epey üstüne kadar gelen siyah bağcıklı ayakkabı giyerdi. Sol yanındaki boşluğu kapatmak için fazlaca uzun entariler de giymezdi. Entarileri baldırının yarısına kadar iner böylece o tek, göz alıcı bacak açıkta kaldığı gibi sol budunun hemen altından başlayan boşluk da görünürdü. Erkek arkadaşlarından biri ona tekerlekli sandalye benzeri bir şey yapmıştı: Büyük bir çocuk arabasının üzerine oturtulmuş ayaksız bir salıncaklı koltuk. Bu garip aygıtla odada dolaşıyor, yatağının yanından tuvalet masasına, oradan kuzeye açılan balkona ya da arka avluya bakan pencereye gidiyordu. Çocuk arabası öylesine alçaktı ki ayakta durarak onunla konuşan çocukların gözleri onunkiyle aynı hizada olurdu, yetişkinlerse, ister otursun ister ayakta dursun, ona yukarıdan bakmak zorundaydı. Ama onlar bunu bilmezdi. Sanki başlarını yukarı kaldırıp ona bakıyormuş, Eva'nın gözlerinin sonsuz açıklıklarına, burun deliklerinin yumuşak siyahlığına, çenesinin ucuna, başlarını kaldırarak bakıyormuş izlenimine kapılırlardı.

Eva, OğlanOğlan adlı bir adamla evlenmiş ve üç çocuk sahibi olmuştu: En büyüğü Hannah'dı, kendi adını verdiği,

ama İnci diye seslendiği Eva ortanca çocuğuydu, adı Ralph olan, ama onun Karaerik dediği bir de oğlu vardı.

Beş yıllık mutsuz ve acıklı bir evlilikten sonra OğlanOğlan palamarı çözüp gitti. Birlikte oldukları zamanlarda adam başka kadınlardan zaman bulup eviyle ilgilenememişti. Yapabildiği, yapmayı sevdiği her şeyi yaptı, en çok sevdiği de zamparalıktı, ikinci olarak içki içmek, üçüncüsü de Eva'ya kötü davranmak. Kasım ayında çekip gittiği zaman Eva'nın 1.65 doları, beş yumurtası, üç pancarı vardı, nasıl olması, neler hissetmesi gerektiği konusunda hiçbir fikri yoktu. Çocukların kendisine gereksinimi vardı, kendisininse paraya, hayatını sürdürmeye. Ama üç çocuğun karnını doyurma gereksinimi öylesine şiddetliydi ki öfkesini iki yıl ertelemek, buna ayıracak zaman ve enerjiyi bulacağı güne bırakmak zorunda kaldı. Ne yapacağını bilmiyordu, felâket açtı. Bu alçak tepelerde o yıllarda pek az siyahi aile yaşıyordu. Yolun yüz metre kadar aşağısında oturan Sugg'lar durumu öğrenir öğrenmez sıcak bir tas bezelye ile biraz soğuk ekmek getirmişlerdi. Onlara teşekkür etti, büyük çocukları için biraz sütlerinin olup olmadığını sordu. Onların yoktu, ama tanıdıkları olan Bayan Jackson'ın süt veren bir ineği vardı. Eva bir kova alıp gitti, Bayan Jackson ona sabahleyin gelmesini, çünkü akşam sütünü sağdıklarını söyledi. Böylece aralık ayına kadar idare ettiler. İnsanlar yardım etmek için çırpınıyordu ama Eva bu ağırlamanın yakında biteceğini seziyordu; kışlar çok sert geçiyordu, komşularının hali vakti de pek iyi değildi. İki kız, yerde battaniyelere sarınmış yatarken kendisi daha bebek olan oğluyla birlikte yatağa girer düşünürdü. En büyük çocuğu Hannah beş yaşındaydı, tek başına bebeğe bakamayacak kadar küçüktü, Eva ev işine gitse sabahın beş buçuğundan, hatta daha erken bir saatinden akşama, saat ta sekizi geçene

kadar evden uzak kalacaktı. Vadide yaşayan beyazlar o zamanlar hizmetçi kullanacak kadar varlıklı değildi; insan arasalar bile ağır işlere yardım edecek insan arıyorlardı. Virginia'daki ailesinin yanına dönmeyi de düşünmedi değil, ama Eva için üç çocuğuyla eve dönmek ancak ölüme yeğlenecek bir şeydi. Sağda solda dolaşıp aşırılacak bir şeyler aramak, kışı dilenerek geçirmek zorunda kalacaktı, bebeği hiç değilse dokuz aylık olsun, o zaman bir şeyler ekebilir, vadideki çiftliklerde ot ayıklamak, tohum ekmek, hayvanlara bakmak gibi bir iş bulabilirdi, hasat zamanı sürekli bir iş çıkıncaya kadar böyle idare ederdi. Belki de OğlanOğlan'ın kendisini ailesinden koparıp buralara getirmesine izin vermekle aptallık etmişti ama o zamanlar öylesine doğru gelmişti ki bu ona. OğlanOğlan beyaz bir marangozun ve el aletleri üreticisinin yanında çalışıyordu, Batı'da, Medallion adlı kutu gibi küçük bir kasabaya yerleşmeye giderken onun da gelmesi için ısrar etti. OğlanOğlan yeni karısını da alıp getirdi, vadiden çıkıp kıvrıla kıvrıla yukarıya, tepelere tırmanan ve yanında çalıştığı adamın adının verildiği yolun yirmi metre kadar ötesine kendilerine tek odalı bir kulübe yaptı. Bir yıl orada oturduktan sonra bahçeye bir oda daha eklediler.

Aralık ortalarına doğru Karaerik'in bağırsakları hiç hareket etmez oldu. Eva onun karnını ovdu, ona ılık sular içirdi. Sütümden olsa gerek, diye düşündü. Bayan Suggs hintyağı verdi ama o da işe yaramadı. Çocuk ağladı, içmemek için direndi, bu yüzden boğazından aşağı pek bir şey geçirtemediler. Korkunç bir sancısı var gibiydi, öfke ve acıdan çar çar bağırıyordu. Bir noktada kendi ağlamasına öfkelenerek geğirdi, soluğu tıkandı, sanki boğazı sıkılıyormuş, ölüyormuş gibiydi. Eva çocuğun yanına koştu, toprak oturağı ayağıyla devirdi, çocuğun çişi yere döküldü. Onu sakinleştirmeyi başardı, ama o gece geç vakit çocuk yeniden ağlamaya başlayınca onun bu

acısına kesin bir çare bulmaya karar verdi. Bebeği battaniyeye sardı, içyağı kabını parmağıyla iyice sıyırdı, bebekle birlikte sendeleyerek ek binaya gitti. Karanlığın, o dondurucu pis kokunun ortasına çömeldi, bebeği dizlerinin üzerine yüzükoyun yatırdı, poposunu açtı, (üç pancarın dışında) evdeki son yiyecek kırıntısı olan içyağını parmağıyla kıçından tepti. Bir parça yağla girişi yumuşattıktan sonra bağırsaklarını boşaltmak üzere orta parmağını içeri soktu. Tırnağı çakıl taşı gibi bir şeye takıldı; onu dışarı çıkardı, ardından daha başkaları çıktı. Siyah, katı kakalar donmuş toprağın üzerine dökülürken Karaerik ağlamayı kesti. Şimdi her şey bitince, orada çömelmiş oturan Eva bebeğe kakasını yaptırmak için neden ta buraya kadar geldiğini, gövdesinin sıcaklığıyla ısıttığı sevgili bebeğiyle bu zifiri karanlıkta kalçalarının üzerine çökmüş, bacakları ve dişleri böyle soğuktan donar, burun delikleri genişlerken burada ne yaptığını merak ediyordu. Sanki beynini havaya atıp tutmak istermiş gibi kafasını salladı, daha sonra yüksek sesle, "Öyle ya. Hayıır," dedi. Bunun üzerine eve ve yatağına döndü. Bu iyiliğin değerini bilen Karaerik uyurken, Eva sessizlikte düşünme olanağı buldu.

İki gün sonra bütün çocuklarını Bayan Suggs'a bıraktı, ertesi günü döneceğini söyleyerek gitti.

On sekiz ay sonra iki kol değneğiyle bir arabadan indi, yeni siyah bir cüzdanı ve tek bir bacağı vardı. Önce çocuklarını geri istedi, sonra şaşkın Bayan Suggs'a on dolarlık bir banknot verdi, daha sonra Carpenter Sokağında, OğlanOğlan'ın yaptığı ve kendisinin kiraya verdiği tek odalı kulübenin yirmi metre ötesine bir ev yaptırdı.

Karaerik üç yaşına geldiğinde OğlanOğlan kasabaya geri döndü, onu ziyarete geldi. Eva onun geleceği haberini alır almaz limonata hazırladı. Bu karşılaşma sırasında ne yapacağı ya da neler hissedeceği konusunda hiçbir düşüncesi yoktu.

Ağlayacak mıydı, adamın boğazını mı kesecekti yoksa kendisiyle sevişmesi için yalvaracak mıydı? Hiç bilemiyordu. Bu yüzden bekleyecek ve görecekti. Yeşil bir sürahide limonata karıştırıyor ve bekliyordu.

OğlanOğlan neşeyle merdivenleri çıktı, kapıyı çaldı.

"Gel içeri," diye bağırdı Eva.

Adam kapıyı açtı, ayakta durmuş sırıtıyordu, bir mutluluk ve iyi niyet tablosu gibiydi. Pabuçları parlak portakal rengiydi, kentlilerin giydiği türden hasır bir şapka, açık mavi bir takım giymiş, bir kravat iğnesi takmıştı. Eva gülümsedi, ona oturmasını söyledi. Adam da gülümsedi.

"Görmeyeli nasılsın, kız?"

"Eh işte. Sen nasılsın?" Kendi ağzından bu sözlerin çıktığını duyunca konuşmanın kibar bir biçimde başlayacağını anladı. Yine belli olmaz, bakarsın Eva adamın kravat iğnesinin ortasından bir çuvaldız batırırdı.

"Limonata içer misin?"

"İçmemek için bir neden yok." Mutluluğunu yansıtan bir hareketle şapkasını başından çıkardı. Tırnakları uzun ve parlaktı. "Amma sıcak ha, sabahtan beri de koşturup duruyorum."

Eva tel kapıdan dışarı baktı, en küçük armut ağacına dayanmış duran, bezelye yeşili entarili bir kadın gördü. Yeniden adama baktığında, Karaerik'in kendi başına bir fındığı kabuğundan çıkardığı günkü yüzünü anımsadı. Yeniden gülümseyen Eva limonatayı bardağa doldurdu.

Hiç güçlük çekmeden konuşuyorlardı: Eva onunla ilgili bütün dedikoduları biliyordu, o ise ilgisiz şeyler soruyor, başka herkesin yaptığı gibi bacak konusunu hiç açmamaya özen gösteriyordu. Bir merhaba demek için uğramış, nereden geldiyse oraya dönecek olan bir kuzenle konuşmak gibi bir şeydi. OğlanOğlan çocukları görmek istemedi, Eva da konuşmanın arasına onları sıkıştırmadı.

Bir süre sonra adam gitmek üzere kalktı. Verilmiş sözleri olduğundan dem vurdu, yeni para kokuları, aylaklık kokuları saçarak basamaklardan neşeyle inip bezelye yeşili entarinin yanına gitti. Eva arkasından bakıyordu. Ensesine, omuzlarının duruş biçimine baktı. Bütün o parlaklığın altında, o sap gibi boynunda, omuzlarının o tuhaf gerginliğinde yenilgiyi gördü. Ama yine kendi duyguları konusunda hiç fikri yoktu. Sonra adam eğildi, yeşil entarili kadının kulağına bir şey fısıldadı. Kadın bir an durdu, sonra başını geriye atıp güldü. Eva'ya Şikago'yu anımsatan, yüksek perdeden, bir büyük kentli gülüşü. Bir balyoz gibi indi ve Eva ancak o zaman bildi ne hissedeceğini. Göğsü nefretle doldu.

Ondan uzun süre adamakıllı nefret edeceğini bilmek, gelecekle ilgili mutlu bir beklentiyle dolmasına yol açtı yüreğinin, tıpkı birine âşık olacağınızı bilip de bunun mutlu belirtilerini beklediğiniz zamanki gibi. OğlanOğlan'dan nefret ederek ayakta kalmayı başarabilirdi, kendisini tanımlaması ve güçlendirmesi ya da sıradan savunmasızlıklara karşı koruması için bu nefrete ihtiyacı vardı, bu nefretin ona kazandıracağı güven duygusu, heyecan ve tutarlılıkla bunu atlatabilirdi. (Bir keresinde Hannah, Eva'yı siyahilerden nefret etmekle suçladığında Eva salt bir kişiden, Hannah'nın babası OğlanOğlandan nefret ettiğini, bu nefretin kendisini ayakta tuttuğunu, mutlu ettiğini söylemişti.)

Mutlu ya da mutsuz, OğlanOğlan'ın ziyaretinden sonra yatak odasına daha çok çekilir, evin alt katını orada yaşayanlara daha çok bırakır olmuştu: Geçerken uğramış kuzenlere, boş gezenin boş kalfası serserilere, aile olmanın ayrıcalığıyla kendilerine kiraladıkları odalarda kalan yeni evli pek çok çifte bırakmış, 1910'dan sonra da kendi isteğiyle merdivenlere adımını atmamıştı, ancak bir kez yaptı bu işi, bir ateş yakmak istemişti, yıllardır da dumanının kokusu saçlarından gitmiyordu.

Bu büyük evin kiracıları arasında Eva'nın sokaktan toplayıp aldığı çocuklar vardı. Kendisinin bildiği bazı özel tercihler ve önyargılara dayalı bir programa göre hareket ederek yatak odasının balkonundan gördüğü çocukları ya da dama oynamak, kendisine *Courier* okumak, bilkazan kâğıdı doldurmak için gelen yaşlı adamların dedikodularından durumlarını öğrendiği çocukları çağırtırdı. 1921'de Eva'nın böyle üç çocuğu oldu, torunu Sula on bir yaşındaydı. Çocuklar annelerinin, büyükannelerinin ya da kim bilir kimin en iyi arkadaşının verdiği adlarla, başlarında yün başlıklarla geldiler. Eva onların başlarındaki başlıkları çıkardı, adlarıyla hiç ilgilenmedi. İlk gelen çocuğa, çocuğun bileklerine, başının biçimine, gözlerinden okunan mizacına yakından baktı ve "Evet. Şu Çiytanesi'ne bakın. Vay vay vaaay," dedi. Aynı yıl daha sonra, sokağın karşı yanındaki bir verandadan düşüp duran bir çocuğu getirttiği zaman da aynı şeyi söyledi. Biri ona, "Ama, Bayan Eva, ötekine de Çiytanesi adını vermiştiniz," dedi.

"Öyle mi? Bu da bir başkası işte."

Üçüncüsü getirildiği ve Eva ona da "Çiytanesi" dediği zaman onun başka ad bilmediğini ya da zihinsel yetilerinin sonunda güçsüzleştiğini düşündüler.

"Onları birbirinden nasıl ayıracak insanlar?" diye sordu Hannah.

"Birbirlerinden ayırmaya ne gerek var? Hepsi çiytanesi işte."

Hannah sorduğu zaman sorusu pek zekice görünmedi, çünkü her bir çiytanesi öteki ikisinden apaçık biçimde farklıydı. Bir numaralı Çiytanesi kronik sarılık yüzünden sarı gözleri olan, güzel kafalı simsiyah bir oğlandı. İki numaralı çiytanesi açık renk tenli, her yanı çille kaplı, sık kızıl saçlı bir çocuktu. Üç numaralı Çiytanesi çikolata renkli, siyah kâküllü ve Meksikalıydı. Ayrıca aralarında bir iki yaş fark vardı. Eva, "Çiy-

tanelerinden birini gönderin de bana bir Garret alsın, Garret yoksa Buttercup," ya da "Gel bakayım buraya, sen Çiytanesi," ya da "Çiytanelerinden birini gönderin bana," gibi şeyler söyledikçe, Hannah'nın sorusu anlam kazanıyordu.

Oğlanlar annelerinin ya da kendilerine bakan her kimse onun elinden alındığı zaman içinde bulundukları kozadan yavaş yavaş çıkıyor, Eva'nın görüşünü kabul ederek, adları gibi birer çiytanesine dönüşüyordu – her biri öteki ikisiyle birleşip birden fazla adı olan bir teslis... birbirinden ayrılmayan, kendilerinden başka kimseyi sevmeyen bir üçlemeye dönüşmüşlerdi. Buzdolabının sapı düşse, çiytanelerinin hepsi sopa yiyor, havaya dikilmiş popolarına sopalar inerken kuru gözlerle, sessizce ayaklarına bakıyorlardı. Altın gözlü çiytanesi okul çağına gelince ötekiler olmadan gitmek istemedi. Kendisi yedi yaşındaydı, çilli çiytanesi beş, Meksikalı çiytanesi yalnızca dört yaşında. Eva hepsini birden okula göndererek sorunu çözdü. Bay Buckland Reed, "Ama biri henüz daha dört yaşında," dedi.

"Nerden biliyorsunuz? Hepsi de buraya aynı yıl geldi," dedi Eva.

"Ama şu geldiğinde ancak bir yaşındaydı, geleli de üç yıl oluyor."

"Onun buraya geldiğinde kaç yaşında olduğunu bilmiyorsun, öğretmen de bilmiyor. Götür sen hepsini."

Öğretmen şaşırdı, ama inanmamazlık etmedi, çünkü siyahilerin işlerine akıl erdirmeye çalışmaktan vazgeçmişti. Bu yüzden Bay Reed adlarının Çiytanesi King olduğunu, altı yaşına bastıklarını, birbirlerinin kuzeni olduklarını söyledi, öğretmen hafifçe içini çekmekten başka bir şey yapmadı, hepsini birinci sınıfa kaydetti. Onları birbirinden ayırmanın güç olmadığını düşünmüştü, çünkü birbirlerine hiç benzemiyorlardı, ama yavaş yavaş birini ötekinden ayıramadığını anladı. Çiytaneleri buna izin vermiyordu. Öğretmen kafa-

sında onları birbirine karıştırıyordu, sonunda sözcüğün gerçek anlamıyla gözlerine inanamaz oldu. Hepsi tek bir sesle konuşuyor, tek bir zihinle düşünüyordu, tedirgin edici bir dışakapalılıkları vardı. Yürekli, suratsız, ne yapacakları bilinmez çiytaneleri yalnızca Medallion'da yaşadıkları sürece değil daha sonra da birer giz olarak kaldılar.

Çiytaneleri 1921'de gelmişti, ama ondan bir yıl önce Eva mutfağın yanından çıkma küçük bir odayı Katran Bebek'e, hiçbir zaman fısıltıdan yüksek bir sesle konuşmayan, güzel, incecik, sessiz bir adama kiralamıştı. İnsanların çoğu onun yarı beyaz olduğunu söylüyordu, ama Eva'ya göre tam bir beyazdı. Eva zenci kanını gördüğü zaman tanırdı, bu adamda o kandan hiç yoktu. Medallion'a ilk geldiği zaman insanlar ona Güzel Jonnie adını takmıştı, ama Eva onun süt gibi beyaz tenine, sarı ipek saçlarına bakmış, yarı şaka, yarı hınzırlık olsun diye ona Katran Bebek demişti. Dağlı bir oğlandı, kendi halinde, kimseyi rahatsız etmeyen, içki içerek kendini öldürmeye kararlı bir insan. Başlangıçta kümes hayvanları pazarında çalışıyor, bütün gün tavukların boyunlarını kopardıktan sonra eve gelerek uyuyana kadar içiyordu. Daha sonra bazı günler işe gitmemeye, kira parasını bulamamaya başladı. İşini büsbütün kaybettiği zaman sabahleyin evden çıkar, para kazanmak için dilencilik ya da ne olursa yapar, eve gelir içerdi. Hiç sorun yaratmıyordu, az yer, hiçbir şey istemez, ucuz şaraptan hoşlanırdı, hiç kimse onu bir baş belâsı olarak görmezdi. Ayrıca çarşamba geceleri gece duası toplantılarına gider, düşünülebilecek en tatlı dağ sesiyle "In the Sweet By-and-By"ı söylerdi. Çiytanelerini içki almaya gönderir, zamanının çoğunu yere yığılmış şeylerin arasında, bir iskemleye oturup duvara bakarak geçirirdi.

Hannah onun için biraz kaygılanıyordu, ama biraz. Çünkü onun gözlerden uzak ama pek de yalnız kalmadan ölebile-

ceği bir yerden başka bir şey istemediği kısa zamanda anlaşıldı. Hiç kimsenin aklına ona kendisini toparlamasını ya da bir doktora görünmesini ya da başka bir şey önermek gelmedi. Hatta dua toplantılarında "In the Sweet By-and-By"ı o söylerken ağlayan kadınlar bile onun kilise etkinliklerine katılması için bir girişimde bulunmadı. Onun sesini dinlediler, ağladılar, kendilerini bekleyen ölümlerini ayrıntılarıyla düşündüler. İnsanlar ya onun kendi hayatını kendi değerlendiriş biçimini kabul ediyor ya da bununla hiç ilgilenmiyordu. Yine de bu ilgisizlikte biraz küçümseme vardı, çünkü kendilerini bu kadar ciddiye alan insanlara karşı fazla sabırları yoktu. Ölmeye çalışacak kadar ciddiye alanlara. Bütün bunlardan sonra Ulusal İntihar Günü'nde Shadrack'e ilk katılan kişinin o olması –Katran Bebek ile çiytaneleri olması– çok doğaldı.

Kendi çocukları Eva'nın uzak bakışları altında, antikalıklarının kurbanı olarak gizlice büyüdüler: İnci on dört yaşında evlendi, Michigan'ın Flint kasabasına taşındı, oradan, zarfın içine iki dolar koyarak kuru mektuplar gönderiyordu. Küçük sorunlardan, kocasının işinden, çocukların kimi daha çok sevdiğinden söz eden acıklı, saçma mektupçuklar. Hannah, Rekus adlı, güleç bir adamla evlendi, kızları Sula aşağı yukarı üç yaşındayken kocası ölünce Hannah annesinin büyük evine dönerek eve ve annesine sonsuza kadar bakmayı göze aldı.

Bu Peace kadınları OğlanOğlan dışında bütün erkekleri seviyordu. Eva'nın kızlarına armağanı buydu, erkek aşkı. Belki de, diyordu insanlar, evde erkek olmadığı için, evi idare edecek bir erkekleri bulunmadığı için öyleydiler. Ama aslında bu doğru değildi. Peace ailesinin kadınları erkekleri erkek oldukları için seviyordu. Yaşlı ve tek bacaklı olmasına karşın Eva'nın düzenli ziyaretine gelen pek çok erkek arkadaşı vardı, Eva sevişme işine ortak olmazdı, ama takılmalar,

dürtüklemeler, kıkırdaşmalar eksik değildi. Erkekler onun güzel baldırını, zarif ayakkabısını görmek, bazen bakışlarının odağının gözlerindeki uzaklıklardan aşağı kayışını izlemek isterlerdi. Dama oynamak üzere yerlerini alırken onun yüzündeki her şeyi görmek isterler, hemen hemen her zamanki gibi, nasıl oluyorsa yine Eva kazandığında onun karşısında asıl bir şey kazananın kendileri olduğunu bilirlerdi. Ona yüksek sesle gazeteleri okur, okudukları şeylerin içeriğiyle ilgili gözlemlerde bulunurlardı, Eva'ysa onlarla aynı düşüncede olma zorunluluğu duymadan dinler, olaylarla ilgili yorumlarını beğenmez, onları azarlardı. Hiç huysuzlanmadan, öylesine derin bir erkek aşkıyla tartışırdı ki onlarla, onun karşı çıkışıyla erkekler kendi inandıkları şeylere daha çok inanmaya başladıklarını hissederlerdi.

Kendisini ilgilendirmeyen konularda da Eva erkekleri kayırırdı. Erkeklerinin akşam yemeğini zamanında hazırlamayan yeni gelinleri sıkıştırır dururdu; gömleklerin yıkanması, ütülenmesi gibi konularda da öyle. "Birazdan senin adam gelir. Hazırlığa başlama saati gelmedi mi daha?"

"Aaa, Bayan Eva. Hazırlanacak bi şey yok. Spagetti yiyeceğiz."

"Yine mi?" Eva'nın kaşları çatılır, yeni evli de ağzını utançla sımsıkı kapardı.

Hannah bir erkeğin ilgisi olmadan yaşamayı kesinlikle istemiyordu, Rekus'ın ölümünden sonra çoğunluğunu arkadaşlarının ve komşularının kocalarının oluşturduğu sevgilileri olmuştu hep. Yapmacıksız, hilesiz, tatlı cilveleşmelerdi bunlar. Saçını düzeltmek, hemen koşup üzerini değişmek ya da çarçabuk boyanmak gibi hiçbir şey yapmadan, her yanından cinsellik fışkırıyordu. Her zaman üzerine sarındığı basmayla, yazın çıplak ayaklarıyla, kışın topukları düzleşmiş erkek terlikleri geçirilmiş ayaklarıyla erkeklerin dikkatini

poposuna, ince bileklerine, boynunun akıl almaz uzunluğuna çekmeyi başarıyordu. Sonra gülümseyen gözler, başını çevirişi... hepsi öylesine davetkâr, öylesine rahatlatıcı, öylesine neşe vericiydi ki. Sesi uzar gider, dalar çıkar, bükülürdü; sözcüklerin en basitinin bile hangi teline dokunacağını bilirdi. Hiç kimse ama hiç kimse Hannah gibi "ah tatlım" diyemezdi. Bir adam bunu duyduğu zaman şapkasını hafifçe kaşının üzerine yatırır, pantolonunu çeker, onun boynunun kök tarafındaki çukurluğu düşünürdü. Bütün bunlar olurken Hannah işini ve sorumluluklarını en küçük bir biçimde aksatmazdı. Eva erkeklerini sınavdan geçirir, onlarla tartışır, onlarda değerli –sevimli de olsa– bir düşmanla çarpıştıkları duygusu yaratırken Hannah kimsenin damarına basmaz, hiçbir talepte bulunmaz, erkeğine bu haliyle hiçbir eksiğinin olmadığını, harika olduğunu, düzeltilecek hiçbir yanının bulunmadığını hissettirir, erkek de böylece rahatlar, sırf kendisi olduğu için kendisine gülümseyen Hannah'nın ışığında sarhoş olurdu. Adam içeri girdiğinde Hannah bodrumdan kovayla kömür getiriyorsa kovayı öyle tutardı ki bu bir aşk hareketine dönüşürdü. Adam da ona yardım etmeye kalkışmaz, kovayı yere bırakırken butlarının nasıl görüneceğini izlemek isterdi, onları görmesini kadının da istediğini bilirdi.

Bu kalabalık evde gizlice, içinden geldiği gibi ve geldiği anda sevişilecek bir yer bulunmadığı için adamı mevsim yazsa bodruma, kömür deposunun ve gazetelerin arkasındaki serin köşeye götürürdü, kışsa kilere girer, kavanozlarla doldurduğu raflara dayanarak ayakta durur ya da iplere dizilmiş küçücük yeşil biberlerin tam altındaki un çuvalının üzerine uzanırdı. Bu yerleri boş bulamazsa kırk yılda bir kullanılan konuk salonuna hatta yukarıdaki yatak odasına dalıverirdi. Bu sonuncu yeri pek sevmemesi, o odada Sula da uyuduğu için değil, seviştiği adamların daha sonra hep

uyumaya kalkışmalarından, Hannah'ınsa aynı yatakta birlikte uyuyacağı kişi konusunda titiz biri olmasındandı. Neyle olursa olsun düzüşebilirdi, ama biriyle uyumak demek bir ölçüde ona güvenmek, kesinlikle adanmak demekti. Bu yüzden de kendine bir gündüz sevgilisi buldu, okuldan eve gelen Sula'ya yatakta, bir adamın kollarında kaşık gibi kıvrılmış yatarken topu topu bir kez yakalandı. Annesinin kilere bu kadar kolayca girdiğini, girdiği gibi hiç değişmeden ancak daha mutlu olarak çıktığını görmek Sula'ya cinselliğin sık sık yapılan hoş bir şey olduğunu, ama başka koşullarda olağanüstü olmadığını öğretti. Evin dışında, çocukların iç çamaşırlarından söz edip gülüştükleri yerlerden aldığı mesaj farklıydı. Bu yüzden annesinin ve erkeklerin kiler kapısını açtığı zamanki yüzlerini izledi ve kararını verdi.

Hannah kasabadaki kadınları deli ediyordu – "Dayanamadığım tek şey hayasız kadınlardır," diyen "iyi" kadınlar ona deli oluyordu; siyahi erkekler arasında mesleklerini yürütmek için zaten göbekleri çatlayan, Hannah'ın cömertliğine içerleyen orospular; hem kocaları hem sevgilileri olan, orta halli kadınlar ona deli oluyordu, ilişkilerine hiç tutku katmadığı, kıskanmayı hiç bilmediği için, kendilerine benzemediği için. Hannah'nın kadınlarla dost olduğu pek seyrek görülür, olsa da dostluğu kuşkusuz kısa sürerdi, annesinin eve aldığı yeni evli çiftler onun nasıl büyük bir tehlike olduğunu kısa zamanda anlardı. Bir evliliği hatta daha o evlilik yapılmadan bozabilirdi, yeni damatla sevişir, bütün öğleden sonrayı da karısının bulaşıklarını yıkayarak geçirirdi. Rekus öldükten sonra istediği şey her gün biraz kendisine dokunulmasıydı, bu da çoğu kez oluyordu.

Erkekler nedense asla onun dedikodusunu yapmazdı. Hiç kuşku yok ki iyi yürekli, cömert bir kadındı, bu özellikler onun olağanüstü güzelliğiyle ve davranışlarındaki aca-

yip zariflikle birleşince, erkekler onu başka yerlerden yeni gelenlerin ya da kendi karılarının amansız eleştirilerine karşı savunup koruyorlardı.

Eva'nın son çocuğu, kendisine her şeyini bırakmayı düşündüğü Karaerik ise 1917'de savaşa gidene kadar sürekli bir ilgi ve sevgi denizinde yaşamıştı. 1919'da Amerika'ya dönmüş ama 1920'ye kadar Medallion'a gelmemişti. New York'tan, Washington D.C.'den, Chicago'dan eve dönüş sözleri veren mektuplar yazmıştı ama anlaşılan yolunda gitmeyen bir şey vardı. Sonunda Noel'den iki-üç gün sonra geldi, o eski yaylanmalı yürüyüşünün izi bile kalmamıştı. Saçları aylardır ne kesilmiş ne de taranmıştı, üzerinde ne idüğü belirsiz giysiler vardı, ayağında çorap yoktu. Ama kara bir torbası, bir kesekâğıdı, tatlı mı tatlı bir gülüşü eksik değildi. Herkes onu güleryüzle karşıladı, ona Katran Bebek'in odasının yanındaki sıcak odayı verdiler, kendilerinin bilmesini istediği şeyi söyleyeceği günü beklemeye başladılar. Nafile bir bekleyişti bu ve öğrenmeye yetecek kadar da uzun sürmedi. Davranışları Katran Bebek'in davranışlarına çok benziyordu ancak onun şişelerle arası iyi değildi ve Karaerik kimi zaman çok neşeli, canlı oluyordu. Hannah gözlüyor, Eva bekliyordu. Daha sonra oğlan onlardan kaçmaya başladı, Cincinnati'ye gidiyor, pikap çalarak günlerce odasında uyuyordu. Hatta zayıfladı, çünkü öğünlerin ya başında ya da sonunda iki lokma atıştırıyordu. Sürekli ateşe tutulmaktan kararmış kaşığı bulan Hannah oldu.

1921'de bir gece geç saatte Eva yatağından kalktı, giyindi. Yekinip koltuk değneklerinin üzerinde doğrulunca, koltukaltlarında keskin bir acı da duysa bu işi hâlâ yapabildiğine şaşırdı. Odada birkaç adım atarak alıştırma yaptıktan sonra kapıyı açtı. İki değneği sol koltukaltına sıkıştırıp sağ eliyle tı-

rabzana tutunarak yavaş yavaş merdivenlerden inmeye başladı. Koltuk değneğinin ucunun çıkardığı küçük tak tak sesine karşılık ayağı çok ses çıkarıyordu. Her sahanlıkta durup soluk aldı. Duyduğu bedensel rahatsızlıktan dolayı gözlerini kapadı, kol değneklerinin alışık olmadığı basıncının acısını dindirmek için değnekleri kolunun altından çekti. En alt basamaktan da indikten sonra ağırlığını yeniden iki kol değneğine vererek ön odadan yemek odasına, oradan mutfağa seğirtti, dev bir balıkçıl gibi yürüyor, kendi doğal ortamında zarif bir biçimde kayar gibi ilerleyen, ama kanatlarını indirip yürümeye çalıştığı zaman çok sakar ve komik görünen dev bir balıkçıl gibi yalpalıyor, sonra öne atılıyordu. Sallana atıla Karaerik'in kapısına geldi, değneğin ucuyla iterek kapıyı açtı. Oğlan tek ampulün ışığında zar zor görünen yatakta yatıyordu. Eva doğruca yatağın yanına gitti, koltuk değneklerini ayak ucuna dayadı. Oturup Karaerik'i kucaklayarak kollarına aldı. Oğlan uyandı, ama tam uyanmak denmezdi buna.

"Ne o be? Ne o? Beni sen mi tutuyorsun öyle, anne?" Sesi uykulu ve neşeliydi. Sanki ayıp bir fıkra duymuş gibi kıkırdadı. Eva onu göğsüne bastırdı, kollarında sallamaya başladı. İleri geri sallıyordu, bu arada gözleri odayı tarıyordu. Bir köşede yarı yarıya yenmiş, çarşıdan alınma bir vişne turtası vardı. Top yapılmış şekerleme kâğıtları, boş gazoz şişeleri tuvalet masasının altından görünüyordu. Yerde, hemen ayağının yanında bir bardak sıkma çilek suyu ile *Liberty* dergisi duruyordu. Karaerik'i kucağında sallar, ara sıra çıkardığı kıkırtıları dinlerken Eva'nın belleği boşanarak fırıl fırıl döndü, takla atıp düştü. Düştüğü an banyo küvetinde Karaerik ile Karaerik'in üzerine eğilmiş annesi. Oğlan annesinin boynuna sarıldı, suları annesinin kucağına damlarken güldü. Annesi kızdı, ama çok değil, onunla birlikte güldü.

"Annecim, çok güzelsin. Çok güzelsin, annecim."

Eva gözyaşlarının ağzına girmesini önlemek için dilini dudağının kenarına uzattı. Oğlanı sallıyor, sallıyordu. Daha sonra onu yatağına yatırdı, uzun uzun baktı. Birden susamıştı, çilek suyuna uzandı. Dudaklarına götürünce onun kanlı su olduğunu anlayıp yere fırlattı. Karaerik uyandı, "Anne, yatağına dönsene be. Ben iyiyim. Sana söylemedim mi? Ben iyiyim. Haydi git, git diyorum sana," dedi.

"Gidiyorum, oğlum," dedi annesi. Oturduğu yerden kalkıp koltuk değneklerini kendine doğru çekti. Sallanıp öne atılarak odadan çıktı. Gövdesini sürüyerek mutfağa gitti, gıcırtılar çıkardı.

Ilık, hafif bir uykunun kıyısındaki Karaerik hâlâ kıkırdıyordu. Annecim. Annesi gerçekten de önemliydi. Oğlan yarı uykuda yarı uyanıktı. Şimdi de bacaklarının, karnının üzerinde kokusu son derece çekici gelen ıslak, hafif bir şey dolaşıyordu. Bu şey –bu ıslak hafiflik– her yanını sarıyor, sıçrıyor, derisinin içine sızıyordu. Gözlerini açtığı zaman üzerine bu hafifliği döken, bir kartal kanadı olduğunu düşündüğü şeyi gördü. Vaftiz gibi, kutsama gibi bir şeydi galiba. Her şey yoluna girecek demeye getiriyordu. O da buna inandığı için gözlerini kapadı, uykunun parlak boşluğuna bıraktı kendini yeniden.

Eva yatağın yanından geri çekildi, değneklerini koltukaltlarına dayadı. Bir gazete parçasını sımsıkı rulo yaparak on beş santim uzunluğunda bir sopa haline getirdi, ucunu tutuşturdu, gaz yağıyla iyice ıslanmış olan Karaerik'in gizli bir sevinç içinde yattığı yatağa fırlattı. *Harr* diye harlayan alevler oğlanı sararken aceleyle kapıyı kapattı, yukarıya dönmek için o ağır, zahmetli yolculuğa koyuldu.

Tam üçüncü sahanlığa vardığında Hannah'nın ve kimi çocukların seslerini duydu. Alarm seslerini, çiytanelerinin bağrışmalarını bile dinlemeden hızla yoluna devam etti.

Yatağına girdiğinde kendisinin ardından merdivenlerden çıkan birinin sesini duydu. Hannah kapıyı açtı. "Karaerik! Karaerik! Yanıyor. Anne! Kapıyı bile açamıyoruz! Anne!"

Eva, Hannah'nın gözlerine baktı. "Benim mi? Bebeğim mi? Yanıyor mu?" İki kadın konuşmadılar, çünkü birbirlerinin gözlerine bakmak onlara yetiyordu. Daha sonra Hannah gözlerini kapadı, bağırıp su isteyen komşularının yanına koştu.

1922

Hava dondurma yenmeyecek kadar serindi. Tepeden esen rüzgârla, boş Camel paketleri ve tozlar kızların ayak bileklerinin çevresinde uçuşuyordu. Entarileri popolarının yarığına sıkışıyor sonra rüzgâr pamuklu iç çamaşırlarına bakmak için eteklerini kaldırıyordu. Edna Finch'in dondurmacı dükkânına, kibar insanlara hizmet veren dondurma salonuna gidiyorlardı, orada çocuklar bile rahat ederdi, biliyor musunuz, Reba'nın Et Lokantasının hemen yanında, bilardo salonunun bir sokak ötesinde olmasına karşın. Bilardo salonu, Taban'da mevcut bütün kumar hayatının kamp kurduğu o dört evlekte, Carpenter Sokağının yayı içinde yer alıyordu. Yaşlı erkekler, genç erkekler caddede yan yana dizilmiş olan Elmira Sineması, İrene Güzellik Salonu, Bilardo Salonu, Et Lokantası binalarının, yavaş yavaş köhneyen öteki iş yerlerinin önünde oyalanıp duruyorlardı. Pencere pervazlarına, taburelere, ambalaj sandıklarına, kırık iskemlelere oturmuş, dudaklarını emiyor, dikkatlerini çekecek bir şey bekliyorlardı. Yoldan geçen herkes, her araba, duruşlardaki her değişiklik dikkatlerini çeker, konu olurdu. Özellikle kadınları

izlerlerdi. Bir kadın gelirken yaşlı erkekler şapkalarını geriye itiyor; gençler baldırlarını açıp kapıyordu. Ama hepsi, yaşları kaç olursa olsun kadını uzaklaşıncaya kadar ilgiyle izlerdi.

Nel ile Sula, esen rüzgârdan üşüyerek, kendilerini inceleyen bakışların utancıyla yanarak bunca gözün önünden geçiyordu. Yaşlı adamlar onların sopa gibi bacaklarına bakıyor, diz arkalarındaki sinir kirişleri üzerinde duruyor, yirmi yıldır yapmadıkları dans türlerini düşünüyorlardı. Yaşla birlikte sevecenliğe dönüşmüş olan şehvet duygusuyla sanki gergin tenin üzerindeki genç ter tadını diriltmeye çalışırmış gibi dillerini dudaklarında gezdiriyorlardı.

Domuz eti. Bu sözcükler hepsinin kafasından geçiyordu. İçlerinden, gençlerden biri yüksek sesle de söylemişti. Hafif sesle, ama açık seçik duyulacak şekilde söylemişti, bu övgüyü yanlış anlamak olanaksızdı. Oğlanın adı Ajax'tı, yirmi bir yaşında, uğursuz derecede yakışıklı, bilardo salonlarının gediklisi bir oğlan. Her hareketi zarif ve etkileyici olan bu çocuk ağzının olağanüstü bozuk oluşu yüzünden her yaşta erkeğin kıskançlığını kazanıyordu. Aslında çok ender küfrederdi, seçtiği sıfatlar yavan, tatsız, hatta zararsızdı. Ünü sözcükleri söyleyiş biçiminden geliyordu. "Lanet olsun" dediği zaman *l* sesini ciğerleriyle öyle bir çatlatıyordu ki etkisi kasabada akla gelecek en ağzı bozuk birinin bile sağlayamayacağı kadar büyük oluyordu. Öykünülmesi olanaksız bir iğrençlikle "boklavat" diyebilirdi. Bu yüzden Nel ile Sula geçerken "domuz eti" dediği zaman kızlar ne kadar hoşlandıklarını biri görür korkusuyla gözlerini gizlemeye çalıştılar.

Bu panter gözlerin gerilimine cesaretle katlanmalarını sağlayan şey aslında Edna Finch'in dondurması değildi. Yıllar sonra küçük gülümsemeleri, yere çömelmiş adamların kalçalarını, kırık iskemlelere binmiş erkeklerin tren rayı gibi

bacaklarını anımsadıkça çenelerini avuçlarının içine alırken kendi gözleri parlayacaktı. Gizemin çöreklendiği noktayı sırf bir dikiş yeriyle belirleyen krem rengi pantolonlar. O pürüzsüz vanilya rengi kasıklar onları çağırıyordu; o limon sarısı gabardinler onlara "gel" diyordu.

Dondurma salonuna doğru ip cambazı gibi, düşme olasılığı kadar, gerilim ve dengeyi sürdürmenin heyecanıyla yürüyorlardı. En küçük bir göz kayması, ayakkabının burnunun hafifçe takılması onların kendilerini bekleyen o yayılmış, krem rengi kalçalarının arasına düşmelerine yol açabilirdi. Bütün o şıklıkların altında, o temiz paklığın gerisinde kızların düşlerini pıhtılaştıran şey vardı.

Böyle olması da uygundu, çünkü iki kız ilk kez düşlerde tanışmışlardı. Edna Finch'in dondurma dükkânı açılmadan çok önce, Garfield İlkokulunun çikolata renkli koridorlarından geçip dışarıya, oyun bahçesine çıktıkları, boş bir salıncağın iki yanında durup iplerinin arasından birbirlerine baktıkları ("Binsene." "Hayır. Sen bin.") zamandan önce, öğle uykularının sabuklaması sırasında birbirleriyle zaten tanışmışlardı. Yapayalnız küçük birer kızdı ikisi de, yalnızlıkları öylesine derindi ki yalnızlıktan başları dönüyor, sendeleyip renkli düşlerin içine yuvarlanıyorlardı, o düşlerde çoğu kez düşü gören kişi kadar düşten zevk alan bir başkası da oluyordu. Tek çocuk olan Nel, annesinin akıl almaz derecede tertipli evinin sessizliğiyle kuşatılmış olarak arka verandanın basamaklarında otururken ve düzenliliği orada dahi ensesinde hissettiğinde kavaklara bakar, kendisini kendi saçlarına dolanmış halde, çiçekli bir yatakta yatar, ateşli bir prens beklerken görürdü. Prens yaklaşıyor ama tam anlamıyla gelmiyordu. Lakin kendisiyle birlikte bu düşü izleyen başka, duygudaş gözler her zaman vardı. Dalga dalga aşağı

dökülen saçlarıyla, çiçeklerden yapılmış o çok kalın yatağıyla, dirseğinin alt tarafında, altın sırmalı manşetlerde biten tül giysisinin kollarıyla kendisi kadar ilgilenen biri.

Onun gibi tek çocuk olan ama nesneler, insanlar, sesler, kapı çarpmalarıyla sürekli zonklayan bir düzensizlik içinde yaşayan bir eve sıkışmış olan Sula, tavanarasında bir yer muşambası tomarının arkasında saatlerce oturur, zihninde, şeker yiyen, gül koklayan gri-beyaz bir atın üzerinde dört nala koştururken, bu işleri, kokuyu, hızı paylaşan, apaçık görebildiği birinin önünde yapardı.

Böylece ilk kez o çikolata rengi koridorlarda, daha sonra salıncağın iplerinin iki yanında karşılaştıkları zaman eski dostların rahatlığını hissettiler. İkisi de ne beyaz ne de erkek olduğunu, kendilerine her türlü özgürlük ve başarının yasaklandığını yıllar önce anladığı için, başka ne olabileceklerini düşünüp bulmaya çalışıyordu. Rastlaşmaları çok iyi bir şeydi, çünkü büyümek için birbirlerinden yararlanma olanağını bulmuşlardı. Uzak annelerin kızları olarak, (Sula'nın babası ölmüş olduğu için, Nel'inki olmadığı için birer giz olan) babalarının kızları olarak birbirlerinin gözlerinde aradıkları yakınlığı buldular.

1922'de hem Nel Wright hem Sula Peace on iki yaşındaydı, lades kemiği gibi ipinceydiler, yumuşak kıçlı iki kız. Nel, ıslak zımpara kâğıdı rengindeydi – katran karası safkan kadınların saldırılarından, kanına kötü kanın karışması gibi şeylerden kaygı duyan, bir katır ile bir melez arasında fark görmeyen kadınların küçümsemelerinden yakayı zor bela kurtaracak kadar karaydı. Teninin rengi biraz daha açık olsaydı okula giderken onu ya annesinin koruması gerekecekti ya da kendi kendisini korumak için biraz utanmaz olmaktan başka çaresi yoktu. Sula koyu kahverengiydi, büyük, yumuşak gözleri, gözkapağının ortasıyla kaşı arasında gon-

ca gül biçimli bir doğum lekesi vardı. Bu leke aslında onun düpedüz olan yüzüne yarıda kesilmiş bir heyecan vericilik katıyordu, kimi zaman anneannesiyle dama oynamaya gelen kimi adamların yüzlerindeki mavi ustura yarası gibi bir tehdit edicilik. Doğum lekesi geçen yıllarla birlikte koyulaşacaktı, ama şimdi yağmur kadar telaşsız ve sonuna kadar saydam, o altın benekli gözleriyle aynı renkti.

Arkadaşlıkları birden başlamıştı ama bir o kadar kısa zamanda çok yakınlaşmışlardı. Birbirlerinin kişiliklerinde bir avuntu buluyorlardı. Her ikisi de henüz oluşmamış, biçim almamıştı ama Nel, bir coşkuyu üç dakikadan çok sürdürebileceğine asla güvenilemeyecek Sula'dan daha güçlü, daha tutarlı görünüyordu. Yine de Sula bir keresinde bir ruh durumunu haftalarca sürdürerek bunu bir kez de olsa yalanlamıştı, ama bu bile Nel'i savunmak içindi.

Kasabaya yeni gelen İrlandalıların oğulları olan, on ikion üç yaşındaki dört beyaz oğlan ara sıra öğleden sonraları siyah öğrencilere bulaşarak eğleniyordu. Konukseverlikle ışıyan bu yemyeşil vadinin vadedilmiş topraklar olduğuna inanan ana babalarıyla birlikte gelmişlerdi, ayaklarını vuran pabuçları, baldırlarında kırmızı halka biçimli izler bırakan golf pantolonları vardı. Burada tuhaf bir aksanla konuşan insanlarla karşılaştılar, bu insanlar kendilerinin dininden sapıkça bir korku duyuyor, iş bulma çabalarına karşı amansız bir direnç gösteriyorlardı. Medallion'da yaşamakta olanlar onları küçük görüyordu ama görmeyenler de vardı. Görmeyenler siyahlardı. Bazı Zenciler Medallion'a İç Savaş'tan önce (daha kasabanın adı bile yokken) gelmişlerdi, ama bu yeni gelenlere nefret duyuyorlarsa bile önemi yoktu, çünkü belli etmiyorlardı. Aslında beyaz Protestanların üzerinde anlaştıkları tek konu siyahlara sataşmaktı. Ancak siyahlara

karşı beyazlar nasıl davranıyorsa öyle davrandıkları sürece bu dünyada onlara yer vardı.

Bir keresinde bu oğlanlar Nel'i yakalamış, onun o korku ve çaresizlik yansıtan yüzünden sıkılana kadar kızı top gibi tutup birbirlerine atmışlardı. Bu olaydan sonra Nel okuldan eve dönüş yolunu özenle seçer oldu. Daha sonra Sula da ona katıldı, uzun süre oğlanlara rastlamadan eve gitmeyi başardılar, ancak soğuk bir kasım günü Sula, "Haydi eve kestirmeden gidelim," dedi.

Nel gözlerini kırpıştırdı ama kabul etti. Carpenter Sokağının köşesine kadar yürüdüler, orada oğlanlar kullanılmayan bir kuyunun önünde aylak aylak duruyordu. Avlarını görünce sanki başka bir amaçları yokmuş gibi sallana sallana yürümeye başladılar. Sırıtmamak için kendilerini güç tutuyorlardı, kızların yollarının üzerine kapı gibi dikildiler. Kızlar oğlanların ayaklarının bir metre yakınına geldikleri zaman Sula elini paltosunun cebine sokup cebinden Eva'nın mutfak bıçağını çıkardı. Oğlanlar birden durdu, birbirlerine baktı, saflık numarasını bıraktılar. Düşündüklerinden de daha eğlenceli olacaktı bu. Onlar da karşılık verip bıçakla dövüşecekti. Belki birinden biri belinden bir silah çıkarır ya da çılgın gibi koşabilirlerdi...

Sula toprak sokağa çömelip eşyalarını yere bıraktı: Yemek çantasını, kitabını, tek parmak eldivenlerini, yazboz tahtasını. Bıçağı sağ eliyle tutarak yazboz tahtasını kendisine doğru çekti, sol elinin işaret parmağını tahtanın kıyısına sımsıkı bastırdı. Amacı kesindi, ama hiç de sağduyulu bir amaç değildi. Parmağının yalnızca ucunu kesti. Dört oğlan ağızları bir karış açık yaraya bakıyordu, yazboz tahtasının köşelerine akan kiraz kırmızısı kanın içinde top mantarı gibi kıvrışan et parçasına bakıyordu.

Sula başını kaldırıp onlara baktı. Sesi sakindi. "Bunu kendime yapabildiğime göre size neler yapacağımı siz düşünün artık."

Nel, oğlanların uzaklaştıklarını ancak tozların yer değiştirmesinden anladı; Sula'nın yüzüne bakıyordu, kilometrelerce, kilometrelerce uzak görünen yüzüne.

Ama Sula'yla ikisinin özelliği sertlik değil, serüvencilikti – ilgilerini çeken her şeyi araştırıp öğrenme konusunda müthiş bir kararlılıkları vardı, çevresine tel çekilmiş avlularında çalımlı çalımlı yürüyen tek gözlü tavuklardan tutun da Bay Suckland Reed'in altın dişine kadar, rüzgârda uçuşan çarşafların sesinden tutun da Katran Bebek'in şarap şişelerinin üzerindeki etiketlere kadar her şeyi. Öncelik verdikleri hiçbir şey de yoktu. O aşağılık usturalarla yapılan bir kavgayı izlerken iki yüz metre ötede yol işçilerinin döktüğü katranın müthiş kokusu dikkatlerini çekebilirdi.

Birbirlerinin dostluğunun güvenli limanında başka insanların davranış biçimlerine kulak asmayıp bütün dikkatlerini kendi algılamalarına yöneltme gücünü gösterebilirlerdi. Bayan Wright, Nel'e burnuna mandal takmasını anımsattığı zaman Nel bunu büyük bir ciddiyetle yapardı, ama işe yarayacağından en küçük bir umudu da olmazdı.

"Orada öyle oturacağına haydi durma, burnuna mandal tak, canım."

"Acıyor, annecim."

"Büyüdüğün zaman güzel bir burnun olsun istemez misin?"

Sula'yla tanıştıktan sonraki günlerde Nel yatağa girer girmez mandalı battaniyenin altına sokuştururdu. Her cumartesi akşamı o iğrenç, sıcak tarağa katlanma sorunu hâlâ vardıysa da artık sonuçları –düz saç– onu ilgilendirmiyordu.

Birbirlerine hayranlıkta birleşen kızlar için tek tek bütün günler sanki onları eğlendirmek için düzenlenmiş bir filmden farksızdı. Yeni yeni fark etmeye başladıkları şey erkeklerdi. Böylece, bir plan bile yapmaksızın düzenli olarak buluşuyor, havanın dondurma yenemeyecek kadar soğuk olmasına karşın Edna Finch'in dükkânının yolunu tutuyorlardı.

Daha sonra yaz geldi. Tomurcuklanmış dalların ağırlığıyla topallayan bir yaz. Çitlerin üzerine eğilmiş ağlayan ağır günebakanlar; mor göbekli, göbeklerden epeyce uzaktaki uçları kıvrışan, kararan süsen çiçekleri, kumral saçlarını aşağıya, saplarına doğru sarkıtan mısırlar. Sonra oğlanlar. O güzelim, dünya güzeli oğlanlar, doğa parçasını değerli taşlar gibi benek benek süsleyen, tarlada bağırışlarıyla havayı ikiye bölen, parlak kara sırtlarıyla ırmağı dolduran oğlanlar. Adımları bile geride bir duman kokusu bırakıyordu.

İşte o yaz, on iki yaşına geldikleri yaz, o güzel kara oğlanlara adanmış o yaz, cilveli, korkutucu ve korkusuzdular – aynı anda.

Temmuz ayının Merkür ruh hali içinde Nel ile Sula yapılacak muzırlık arayarak Taban'da yalınayak dolaşıyorlardı. Ara sıra oğlanların yüzdüğü aşağıdaki ırmağa gitmeye karar verdiler. Nel, Carpenter Sokağı 7 numaralı evin verandasında beklerken Sula tuvalete gitmek üzere içeri koştu. Merdivenlerden yukarı çıkarken Hannah'nın iki arkadaşı, Patsy ve Valentine ile birlikte oturduğu mutfağın önünden geçti. İki kadın yelpazeleniyor, önlerine lokma koyan Hannah'yı izliyorlardı. Havadan sudan konuşmaktaydılar, tam Sula geçerken konu dönüp dolaşıp çocuk yetiştirme konusuna gelmişti.

"İnsanın başına dert."

"Eevet. Annemin lâfını dinneseydim keşki. Hemen yapmamamı söylemişti."

"Erken de olsa geç de olsa bir, en iyisi hiç olmaması."

"Ah, ne biliim işte. Benim Rudy babasından hoşlanmıyo. Bana nası kızıyo görseniz. Büyüyüp gittiği için seviniyom."

Hannah gülümsedi, "Fazla konuşma. Bokunu bile seviyosun sen onun," dedi.

"E, Hester artık büyüdü, ona karşı duyduğum şeyin artık sevgi olduğunu söyleyemem."

"Bal gibi söylersin, söylersin. Ben Sula'yı nası seviyosam sen de onu seviyosun. Benim derdim ondan hoşlanmamak. İşte bütün fark burada."

"Dooru. Onlardan hoşlanmak başka şey."

"Doğru... Onlar farklı biliyorsun..."

Sula, Hannah'nın sözlerini duydu yalnızca ve bu itirafı duyunca merdivenleri uçar gibi çıktı. Şaşkınlık içinde pencerenin önünde durup perdenin kenarıyla oynamaya başladı, gözünde bir yanma olduğunun farkındaydı. Nel'in sesi yukarıya, pencereye kadar ulaşıp içeriye girerek onu kara düşüncelerden uzaklaştırdı, parlak günışığına geri çağırdı.

Yolda çoğunlukla koştular.

Irmağın geniş olan bölümüne gidiyorlardı, aynı cins ağaçların gruplar halinde toplandığı, alttaki toprağı gölgelediği yere. Suda yüzen, soytarılık eden, konuştukları şeyleri kahkahalarla gölgeleyen oğlanların yanından geçtiler.

Güneş ışığında koşuyor, kendi oluşturdukları rüzgâr yüzünden entarileri ıslak tenlerine yapışıyordu. Serinlik umudu veren tıkız yapraklı dört ağacın çerçevelediği karemsi bir yere varınca kendilerini dört köşe gölgeye attılar, dudaklarındaki terin tadına baktılar ve birden kendilerini kaptırdıkları bir çılgınlığı düşündüler. Otların üzerine yatmışlardı, alınları neredeyse birbirine değiyor, birbirinin tersi yönlere uzanan gövdeleri 180 derecelik bir açı oluşturuyordu. Sula

başını koluna dayamış, çözülmüş örgülerinden biri bileğine dolanmıştı. Nel iki dirseğinin üzerine dayanmış, parmaklarıyla otları eziyordu. Entarilerinin altındaki et geriliyor, aşırı serinlikten dolayı ürperiyordu, göbeklerinin üzerinde uzanırken artık o küçük göğüsleri tatlı bir rahatsızlık vermeye başlamıştı.

Sula başını kaldırdı, o da Nel gibi otlarla oynamaya başladı. Birbirleriyle göz göze gelmeksizin ikisi birden elleriyle otları sıvazlayarak okşuyordu. Nel kalın bir çubuk buldu, başparmağının tırnağıyla kabuğunu soydu, çubuğu kaymak gibi dümdüz, tertemiz etti. Sula çevreye baktı, bir çubuk buldu. Her iki çubuk da soyulunca Nel hemen ikinci evreye geçerek belli bir bölgeyi, otlarını yolarak temizledi. Büyücek bir bölgenin otları temizlendikten sonra Sula oraya çubukla karmakarışık bir şeyler çiziktirmeye başladı. Başlangıçta Nel de aynı şeyi yapmakla yetiniyordu. Ama az sonra sinirlendi, çubuğu düzenli olarak toprağa var gücüyle batıra çıkara küçük bir çukur açtı, küçücük el hareketleriyle çukuru büyütüp derinleştiriyordu. Sula da onun yaptığını yaptı, kısa sürede ikisi de çay fincanı büyüklüğünde birer çukur açmıştı. Nel daha hızlı kazmaya başladı, çukurunu derinleştirirken dizlerinin üzerinde doğrularak toprakları dışarı çıkartmaya özen gösteriyordu. Aynı büyüklükte iki çukur açıncaya kadar birlikte çalıştılar. Çukur küçük bir bulaşık tası büyüklüğüne ulaşınca Nel'in çubuğu kırıldı. Yüzünü öfkeyle buruşturarak parçaları açtığı çukurun içine attı. Sula da aynı şeyi yaptı. Nel bir şişe kapağı gördü, onu da çukura attı. Daha sonra çevrelerine bakıp atılacak başka çerçöp aradılar: Kâğıt, cam kırıkları, sigara izmaritleri. Sonunda bulabildikleri bütün kirletici şeyler orada toplanmıştı. Kazdıkları toprağı yeniden doldurup daha önce söktükleri otlarla mezarın üzerini kapattılar.

İkisinin ağzından da tek söz çıkmamıştı.

Ayağa kalktılar, gerindiler, boz rengi durgun suların üstünden ötelere baktılar, içlerinde dile gelmez bir tedirginlik, bir çırpıntı büyüyordu. Tam o sırada her iki kız da otların üzerinde bir ayak sesi duydu. Irmağın aşağısından küçük bir oğlan geliyordu, kendisine çok büyük gelen bir golf pantolonu giymişti. Onları görünce durdu, burnunu karıştırdı.

"Annen sana sümüğünü yeme demişti, Chicken," diye bağırdı Nel, çukurlaştırdığı iki avucunun arasından.

"Sus be," dedi oğlan, burnunu karıştırarak.

"Yanıma gel de söyle bakayım şunu."

"Onu rahat bırak, Nel. Gel buraya, Chicken. Bak sana ne göstercem."

"Haayır."

"Korkuyosun di mi, sümüğünü elinden alırız diye?"

"Onu rahat bırak dedim sana. Gel buraya, Chicken. Gel bak. Ağaca çıkaracağım seni."

Chicken, Sula'nın parmağıyla gösterdiği ağaca baktı, alçak dalları, üzerine oturacak pek çok dirseği olan çifte kayın ağacı.

Oğlan yavaş yavaş ağaca doğru ilerledi.

"Gelsene, Chicken, gel çıkmana yardım edeyim."

Hâlâ burnunu karıştırarak, iri gözleriyle kızların dikildiği yere geldi. Sula elinden tutup onu çekerek ağacın yanına götürdü. Kayın ağacının dibine gelince oğlanı ilk dala tutunup çıkması için havaya kaldırdı, "Haydi. Haydi. Ben seni tutuyorum," diyordu. Kendisi de tırmandı, oğlan yukarıdaki dallara tırmanırken düşecek gibi oldukça eliyle ve güven verici sesiyle onu yüreklendiriyordu. Çıkabilecekleri kadar yükseğe çıkınca Sula ona ırmağın ta ötelerini gösterdi.

"Görüyor musun? Hiç bu kadar uzakları görmediğine kalıbımı basarım, görmedin di mi?"

"Hımm."

"Şimdi şu aşağıya bak." Biraz eğildiler, aşağıda, ayakta dikilen, kısılmış gözleriyle kendilerine bakan Nel'e yaprakların arasından baktılar. O yükseklikten küçük ve basık görünüyordu.

Chicken Little güldü.

"Boynunuzu kırmadan aşşa inseniz iyi olur," diye haykırdı Nel.

Oğlan da ona, "Aşşa falan gelmiyom," diye bağırdı.

"Evet. İnsek iyi olur. Haydi gel, Chicken."

"Haayır. Bırak beni."

"Evet, Chicken. Haydi gel bakayım."

Sula oğlanın bacağından hafifçe çekti.

"Bırak beni."

"Peki. Bırakıyorum." Kendisi inmeye başladı.

"Bekle!" diye bağırdı oğlan.

Sula durdu, ikisi birlikte usul usul aşağı indiler.

Chicken hâlâ heyecanlıydı. "Ta oraya kadar çıktım, di mi? Di mi? Abime söölicam."

Sula ile Nel onu taklit etmeye başladılar: "Abime söölicam; abime söölicam."

Sula onu kolundan tuttu, savurdu, sonra döndürdü, döndürdü. Oğlanın golf pantolonu balon gibi şişti, neşe dolu korkulu çığlıkları kuşları, şişko çekirgeleri ürküttü. Sula'nın elinden kurtulup suya fırladığında kabarcıklı kahkahasını hâlâ duyuyorlardı.

Su birden karardı, Chicken Little'ın düştüğü yerin üzerini hemen örttü. Sula, ayakta dikilmiş üzerini suların örttüğü yere bakarken onun o küçük, kasılmış parmaklarının basıncını hâlâ avucunda hissediyordu. Onun gülerek su yüzüne çıkmasını beklediler: Her iki kız da gözlerini suya dikmişti.

İlk konuşan Nel oldu. "Biri gördü." Karşı kıyıdan bir an biri görünüp kaybolmuştu.

Orada yalnızca Shadrack'in evi vardı. Sula, Nel'e baktı. Korkudan burun delikleri koca koca açılmıştı. Adam gördü mü acaba?

Şu an sular öylesine sakindi ki. Fırın gibi sıcak bir güneş ile yeni yitirilmiş bir şeyin varlığı hissediliyordu yalnızca. Sula bir an yüzünü elleriyle örttü, sonra arkasına dönüp ırmağın üstündeki küçük tahta köprüye, oradan Shadrack'in evine doğru koştu. Patika gibi bir şey yoktu. Sanki ne Shadrack ne de bir başkası bu yana gelmiş gibiydi.

Hızlı ve kararlı bir koşu tutturmuştu, ama Shadrack'in verandasına tırmanan üç basamağa yaklaşınca midesine bir korku çöreklendi, ırmakta biraz önce yitirilmiş şey olmasa merdivenleri tırmanıp kapıyı çalamayacaktı.

Yanıt veren olmadı. Geri dönmeye yeltendi, ama aklına yine ırmağın durgunluğu geldi. Shadrack içeride olmalıydı, kendisinin üstüne atılmaya hazır halde, tam kapının arkasında bekliyordu herhalde. Yine de geri dönemiyordu. Parmak uçlarıyla kapıyı çok hafifçe itti, menteşelerin iniltisi duyuldu yalnızca. Biraz daha itti. Şimdi içerideydi. Tek başına. Evin temizliği, düzenliliği onu ürküttü, daha da şaşırtıcısı huzur verici olmasıydı. Her şey öylesine küçük, öylesine sıradan, korkutucu olmaktan öylesine uzaktı. Belki de bu Shad'in evi değildi. Erkeklik organını çıkarıp sokaklarda yürüyen kadınların, kız çocukların önünde çişini yapan, beyazlara lanet okuyup da başı belâya girmeyen tek siyahi olarak yollarda şişeden içki içen, sokaklarda bağıran, titreyen o korkunç Shad'in evi değildi belki. Kulübesi bu muydu? Bu küçük sevimli kulübe mi? Bu düzeltilmiş yatağıyla? Bu çaput kilimi, tahta masasıyla? Sula küçük odanın ortasında durmuş, buraya neden geldiğini unutmuştu, ta ki bir kapı sesi onu yerinden sıçratana kadar. Adam kapı aralığında durmuş, kendisine bakıyordu. Sula geldiğini duymamış, kendisine bakarken bulmuştu onu.

Korkudan çok utançtan bakışlarını kaçırdı. Yeniden bakacak cesareti kendinde bulunca adamın elini kapının sövesine dayanmış olduğunu gördü. Tahtaya ancak dokunan parmakları bir kemer biçimini almıştı. Rahatlayan, cesaretini yeniden toplayan Sula (böyle elleri olan, tahtayı böylesine sevecence kavrayan parmakları olan hiç kimse kendisini öldüremezdi) yürüdü, yanından geçip dışarıya çıktı, bakışlarıyla adamın kendisini izlediğini hissediyordu.

Verandanın kıyısına gelince, hızla tükenmekte olan cesaretini toplayıp bir kez daha arkasına baktı, acaba... gördü mü... diye sormak istiyordu.

Adam gülümsüyordu, şehvetin ve gelecek günlerin ağırlığıyla yüklü koca bir gülümseme vardı yüzünde. Sanki bir soruya yanıt verir gibi başını salladı, sohbet eder gibi hoş bir sesle, soğutulmuş tereyağımsı bir sesle, "Her zaman," dedi.

Sula basamaklardan yıldırım gibi indi, kızgın güneşte yeşilliklerin arasından hızla koşarak Nel'in ve suda üzeri kapanmış kara yerin yanına döndü. Orada gözyaşlarına boğuldu.

Nel onu avuttu. "Şş, şş. Yapma, yapma. Bilerek yapmadın ki. Senin kabahatin yok. Şş, şş. Gel, haydi gidelim, Sula. Haydi gel bakayım. Adam orada mıydı? Görmüş mü? Entarinin kemeri nerede?"

Sula eliyle belindeki kemeri ararken başını iki yana salladı. Sonunda ayağa kalktı, Nel'in kendisini alıp götürmesine izin verdi. "Bana, 'Her zaman. Her zaman' dedi."

"Ne?"

Tepeden aşağı yürürlerken Sula ağzını kapattı. Her zaman. Kendisinin sormadığı bir soruya yanıt vermişti adam, bu yanıtta gizli olan taahhüt ayaklarını yakıyordu.

O öğleden sonra geç vakit kıyıdan açılmakta olan bir mavnacı Chicken'ı kayaların, yosunların arasına sıkışmış,

ayağındaki golf pantolonu balonlanmış olarak buldu. Onu orada öylece bırakacaktı, ama bir çocuk olduğunu fark etti, ilk anda sandığı gibi yaşlı bir siyahi değildi, sopayla dürtükleyerek sıkıştığı yerden kurtardı, ağla yakalayıp yukarı çekti. Kendi çocuklarını boğacak türden ana babalara duyduğu nefretle başını iki yana salladı. Acaba, diyordu, bu insanlar ne zaman hayvan olmaktan kurtulacaklar, katırdan öte bir şey olmayı başaracaklardı, ancak katırlar, zenciler gibi birbirlerini öldürmüyordu. Chicken Little'ı bir çuvala tıktı, yumurta sandıklarının, yünlü kumaş kutularının yanına fırlattı. Daha sonra boş bir domuz yağı tenekesinin üzerine oturmuş tütün içerken, Tanrı'nın lanetini, kendi soyunun omuzlarına binen, Ham'ın oğullarını yüceltmek gibi korkunç bir görevin yükünü düşünüyordu ki birden aklına bu sıcakta o cesedin kokacağı ve kokunun yünlü kumaşlarının dokusuna sineceği gelince korkuya kapıldı. Çuvalı oradan çekerek mavnanın kıyısına çengelledi, böylece Chicken'ın gövdesinin yarısı suda, yarısı dışarıdaydı. Ensesindeki teri silerek bulduğu şeyi Porter's Landing'te Şerif'e rapor etti, Şerif de onların orada zenci bulunmadığını, ama bazılarının ırmağın karşısındaki tepelerde, Medallion denen yerde yaşadığını söyledi. Mavnacı oraya geri dönemeyecekti, tam tamına iki deniz mil yol yapması gerekiyordu çünkü. Şerif onu suya atmasını önerdi. Mavnacı cesedi oradan almakla zaten hata ettiği kanısındaydı. Sonunda günde iki feribot seferi yapan adamı sabahleyin onu alıp götürmeye razı ettiler.

Üç gündür kayıp olan Chicken Little'ın ölü ilaçlayıcıya ancak dördüncü gün gelmesinin nedeni buydu, geldiği zaman da onu kimse tanıyamadı, hatta annesi bile oğlu olduğuna pek de yürekten inanmamıştı, ancak hiç kimse onu hiçbir yerde bulamadığına göre o olmalıydı. Morgun bodrumunda masanın üzerine konmuş giysilerini görünce annesi-

nin ağzı kilitlenmiş, cesedini görünce o ağız yeniden ardına kadar açılmış, ancak kadının ağzını kapayıp bir ses çıkarması yedi saati bulmuştu.

Böylece tabut kapatıldı.

Beyazlar giymiş çocuk korosu "Nearer My God To Thee" ile "Precious Memories"ı söyledi, çocuklar hiç gerekmediği halde gözlerini şarkı kitabından ayırmıyordu, çünkü sesleri ilk kez gerçek hayattaki bir olay karşısında kürsüden duyuluyordu.

Cenaze sırasında Nel ile Sula birbirlerine ne dokundular ne de baktılar: Aralarında bir boşluk, bir duvar vardı. Nel'in bacakları granite dönüşmüştü, her an Şerif'in ya da Rahip Deal'in parmağının kendisine yönelmesini bekliyordu. "Hiçbir şey yapmadığını" biliyordu ama sanki suçu sabit görülmüş ve hemen oracıkta, babasının iki sıra gerisinde, çocuklara ayrılmış bölümde asılarak idam edilmiş gibi hissediyordu kendisini.

Sula yalnızca ağlıyordu. Sessizce, hıçkırıklarla sarsılmadan, soluğu tıkanmadan gözyaşı döküyordu, yaşlar ağzına doğru yuvarlanıyor, çenesinden aşağı akıp entarisinin önüne damlıyordu.

Rahip Deal vaazına başlarken kadınların elleri bir çift kuzgun kanadı gibi açıldı, şapkalarının ta yükseklerinde uçuştu. Rahip'in dediklerinin hepsini duymuyorlardı; onlar için olayla kendileri arasında bağ demek olan bir tek sözcüğü, bir cümle parçasını ya da ses değişimini duyuyorlardı. Kimileri için bu duydukları şey "Tatlı İsa" deyimiydi. İsa Peygamberin gözlerini ve gerçek masum kurbanı görüyorlardı: Yani kendilerini. Yüreklerinin bir köşesinde gizlenmiş, elinde tereyağlı ve şekerli bir dilim ekmek tutan günahsız çocuğu tanıyorlardı. Onu. Yağlı, zayıf, genç, yaşlı derilerinin altında, derinde bir yerde, dünyanın incitmiş olduğu çocuğu. Ya da yeni ölen oğullarını düşünüyor, kısa pantolon içindeki bacak-

larını anımsıyor, kurşunun nereden girmiş olduğunu merak ediyorlardı. Ya da babaları evi bırakıp gittiği zaman odanın ne kadar pis olduğunu anımsıyor, acaba o ipince, genç Yahudi de böyle bir şeyler mi hissetmişti, diye merak ediyorlardı. Onlara göre hem oğul hem sevgili olan o insan da aynı şeyleri hissetmiş miydi acaba, yumuşacık yüzünde tereyağlı-şekerli ekmeği, yeryüzünün en eski, en büyük acısını, çocukluğun değil, o acının anısını görebildikleri o insan.

Daha sonra oturdukları sıralardan kalkıp gittiler. Çünkü birtakım duygular insanın ayakta durmasını gerektirir. Konuştular, çünkü çok doluydular, söylemek istiyorlardı. Sallandılar, çünkü keder ya da esriklik ırmaklarının sallanması gerekiyordu. Bu küçük tabutun içine kilitlenmiş olan bütün hayatı ve ölümü düşündüler, dans ettiler, bağırdılar, Tanrı'nın iradesine karşı çıkmak için değil varlığını kabul etmek, Tanrı'nın elinden kurtulmanın tek yolunun onun eline düşmek olduğu inancını göstermek için.

Mezarlığın siyahilere ayrılmış bölümünde Chicken Little'ı dedesiyle bir teyzenin arasına indirdiler. Tabutun üzerinden sökülmüş, şimdi mezarın kıyısında bir yığın halinde duran kır çiçeği demetlerinin arasına kelebekler girip çıkıyordu. Hava artık sıcak değildi ama hâlâ söğütlerin saçlarını havalandıracak bir esinti çıkmamıştı.

Nel ile Sula mezardan biraz uzakta duruyorlardı, kilise sıralarında aralarında var olan uzaklık yok olmuştu. El ele tutuştular, biliyorlardı, yalnızca tabut toprağın altında kalacaktı; hava kabarcıklı kahkahalar, parmaklarının avuçtaki basıncı sonsuza kadar dünyada kalmayı sürdürecekti. Başlangıçta orada ayakta dikilirken elleri birbirine kenetlenmişti. Yavaş yavaş gevşedi, sonunda, bir yaz günü yolda yürüyen ve kışın kelebeklere ne olduğunu merak eden herhangi iki genç kız gibi gevşekçe tutuyorlardı artık birbirlerinin elini.

1923

İkinci tuhaf olaysa Hannah'nın elinde boş bir tas ve bir sele Kentucky fasulyesiyle annesinin odasına girip, "Anne, bizi hiç sevdin mi?" diye sormasıydı. Bu sözcükleri paskalyada şarkı söyleyen bir çocuk gibi söylemiş, sonra diz çökerek yere gazete sermiş, sepeti üzerine koymuştu; tasıysa bacaklarının arasına sıkıştırdı. Öylece oturmuş, Bay Hodges'ın cenaze salonundan kalma yelpazesiyle serinleyen Eva, Hannah'nın sözlerinin ardından gelen sessizliği dinlemiş, pencerenin yanında prangalı mahpusluk oynayan çiytanelerine, "Gidin!" demişti. Çiytaneleri ayakkabı bağcıkları birbirininkine bağlanmış halde tökezleyip düşerek Eva'nın odasından çıktılar.

"Şimdi," diyerek Eva tekerlekli arabasından karşıya, kızına baktı. "Bir daha söyle şunu. Anlayabileceğim gibi açık seçik bir şekilde."

"Yani, sevdin mi? İşte canım. Biz küçükken hani."

Eva'nın eli kalçasından aşağı kesik bacağına doğru kaydı ama düzeltmek istediği pileye yetişemedi. "Hayır. Hiç sanmıyorum. Senin düşündüğün anlamda."

"Ha, şey, merak etmiştim." Hannah için bu konu kapanmışa benziyordu.

"Hayırlı bi merak değil, meraksa." Eva için bitmemişti.

"Bi şey söylemeye çalıştığım yok, anacım."

"Bi şey söylemeye çalıştığım *yok* demek ne demek? Bunu söyleyerek bi şey demek istememek de nasıl oluyomuş?"

Hannah fasulyelerin ucunu koparıyor sonra onları bölüyordu. Bütün bu koparma, bölme sesleriyle, parmaklarının hızlı hareketleriyle karmaşık bir müzik aleti çalar gibiydi. Eva bir süre onu izledikten sonra, "Konserve mi yapacan?" dedi.

"Hayır. Akşam için."

"Biraz konserve yaptın kaliba."

"Paul Amca daha bana getirmedi. Çeyrek kileden konserve yapılmaz ki. İki kile ayırmış bana."

"İşe yaramaz herif."

"Aa, iyidir canım."

"Öyle ya, iyidir. Herkes iyidir. Annen dışında herkes. İyi olmayan tek kişi annen. Çünkü sizi *sevmedi*."

"Aa, anne."

"Aa, anne mi? Aa, anne mi? Sen o sağlık afiyet içindeki kıçını buraya yay otur ve bana seni sevip sevmediğimi sor? O kafandaki koca gözlerin var ya, ben sizi sevmeseydim şimdi onlar toprak kurduyla dolu birer delik olacaktı."

"Ben onu demek istemedim, anne. Biliyorum karnımızı doyurdun falan filan. Ben başka şeyden söz ediyordum. Yani. Yani. Bizimle oynamaktan. Hiç bizimle ş'aptın mı, oynadın mı?"

"Oynamak mı? 1895'de kimsenin oynadığı falan yoktu. Şimdi hayatın tıkırında diye eskiden de öyleydi mi sanıyosun? 1895 bir felâketti, kızım. İşler kötü gidiyodu. Zenciler böcek gibi ölüyodu. Şimdi böyle caka satmak kolay. Paul Amca bana *iki* kile getirecek demek. Yaa. Aşşada da bir ka-

vun var, öyle değil mi? Her cumartesi ben fırını yakıyorum, cuma günleri Shad balık getiriyo, domuz fıçısı ağzına kadar dolu, bir çanak sirkede yumurtaları yüzdürüyoruz..."

"Anne, neler anlatıyorsun sen?"

"Bin sekiz yüzü ve doksan beşi anlatıyorum, bu evde sen, İnci, Karaerik, dördümüzün üç pancarla beş gün geçirdiğimiz zamanları, yılan gözlü, nankör kaltak. Elimde avucumda üç pancardan başka bir şeycik yokken bu küçük odada bebelerle seke seke oynasam neye benzerdim acaba?"

"Üç pancarı biliyorum, anne. Milyon kere annattın bize."

"Ee? Peki? Bunnar sayılmıyo mu? Sevgi değil mi bu? Çenenin altını gıdıklasaydım da ağzındaki yaraları unutsa mıdım yani? İnci'nin kıçından kurt çıkarken ben sizle körebe mi oynasaydım?"

"Ama, anne, herhalde bunu düşünecek zamanlar da..."

"Hayır, olmadı. Buna zaman yoktu. Hiç olmadı. Günü atlattık mıydı hemen gece oluyodu. Hepiniz başlıyodunuz öksürmeye, vereme yakalanmış olmayasınız diye başınızda bekliyodum, hiç sesiniz çıkmadan uyursanız, aman Tanrım, öldüler mi yoksa diyodum, soluk alıp almadığınızı annamak için elimi ağzınıza tutuyodum, sen neden söz ediyon be, sizi sevmiş miymişim hayatta kaldım, çünkü insan kalamaz bunu kalın kafana sokamıyor musun yoksa o iki kulağının arasında inek kafası mı var?"

Hannah yeterince fasulye ayıklamıştı. Biraz domates ve sıcak ekmekle herkese yeterdi, hele çiytaneleri sebze yemediğine, Eva da onları zorlamadığına, Katran Bebek bugünlerde havayla, müzikle yaşadığına göre. Sepeti yerden aldı, sepetle ve fasulye tasıyla annesinin tepesinde dikiliyordu. Eva'nın yüzünde hâlâ son sorusu duruyordu. Hannah annesinin gözlerinin içine baktı.

"Peki ya Karaerik? Onu neden öldürdün, anne?"

Ağustos ayının bir çarşambasıydı, buz kamyonu geliyordu. Sürücünün tutturduğu şarkı kesik kesik duyuluyordu. Bayan Jackson verandanın basamaklarından tık tık iniyor olacaktı. "Ufak bi parça. Bi yerde kalmış ufak bi parça var mı acaba bana verebileceniz?" Onun istediği gibi bir parça bulunduğuna göre buzcu ona bir parça verecek, "Dikkat et, ha, Bayan Jackson. Bu ufak şey senin güzel boynunu öyle gıdıklar ki aklın durur," diyecekti.

Eva gelen kamyonu düşündü, o buz deposunda olmak nasıldır, diye düşündü. Biraz geriye yaslandı, gözlerini kapayıp o buz deposunun içini gözünde canlandırmaya çalıştı. Karanlıktı, bu sıcakta hoş bir imgeydi bu, sonunda ona bahçedeki ek odayı, bir kış gecesini anımsattı, karanlıkta yavrusu kucağındaydı, parmakları bebeğin kıç deliğini arıyordu, yağ tenekesinin kıyılarında kalmış bütün yağı sıyırıp almıştı, son yağ artıkları orta parmağının ucunda duruyordu –parmağını çocuğun kıçından içeriye soktuğu zaman parmağının acıtmaması için– bütün bunların nedeni de kendisinin oturağı kırmış olması, bez parçalarının da donmasıydı. Kakaları dışarı çekmek için bebeğin bağırsağını açarken çok acıtmamak için evde kalmış son yiyecek kırıntısını da poposuna tıkmıştı. Çocuk deli gibi çığlık çığlığa bağırıyordu, ama sonunda kıç deliğini bulup parmağını içeri sokunca bebecik öylesine şaşırdı ki şıp diye susuverdi. Şimdi bile Medallion'da herkes en sıcak günlerde, havanın çok sıcak olduğu, sineklerin uyuduğu, kedilerin tüylerini kirpi gibi kabarttığı, havanın sıcaklığından gebe kadınların ağaçlara dayanıp ağlaştığı, kadınların üç ay önce kendilerine yapılmış bir haksızlığı anımsayarak sevgililerinin yemeğine cam tozu doldurdukları, erkeklerin de yemeklere bakıp içinde cam var mı acaba diye merak ettikleri ama yine de yedikleri, çünkü sıcaktan direnecek hallerinin kalmadığı günlerde... yılın en sıcak döneminin

en sıcak gününde bile Eva'nın o bahçe kulübesinin keskin soğuğu ve kokusundan titrediğini anımsardı.

Hannah bekliyordu. Annesinin gözkapaklarına dikmişti gözlerini. Eva konuşmaya başladığı zaman iki ses birden çıkardı. İki kişi birden konuşuyormuş, aynı şeyleri söylüyormuş gibiydi, seslerden biri ötekinden saniyenin onda biri kadar bir süre geride kalıyordu.

"Bana neler çektirdi. Neler çektirdi. Hatta doğmak istemiyormuş gibiydi. Ama yine de doğdu. Oğlan doğurmak hep zordur. Sen bilmezsin, ama öyledir. Doğurmak ayrı zordu yaşatmak desen bin kere daha zor. Bütün dert o küçük yüreciğinin atması, küçük akciğerlerinin temizlenmesiydi, savaştan dönüp geldiği zamansa sanki içinden çıktığı yere geri dönmek istiyor gibiydi. Onca çile çek, onu doğur, yaşat, o ise benim rahmime geri dönmek istesin ve... hadi o dönebildi diyelim bende yer yoktu ki. Benim rahmimde yer yoktu. O geriye doğru emekliyordu. Hiç çaresi yoktu, bebek gibi düşünüyordu, bebek düşleri görüyordu, külotunu kirletiyordu yine, hep gülümsüyordu. Yüreğimde ona yer vardı, ama içimde yoktu, artık yoktu. Onu bi kere doğurdum. Bi daha doğurmazdım. Büyümüştü, koca bi oğlandı. Sen koru Tanrım, onu ikinci kere doğuramazdım. Geceleri ben burda yatarken o aşağıda yatıyordu, ama gözlerimi kapar kapamaz onu görüyordum... bir seksen boyunda, gülümsüyor ve ben duymayayım diye sessizce emekleyerek merdivenlerden çıkıyo, yine ben duymayayım diye yavaşça kapıyı açıyo yatağıma kadar emekliyo bacaklarımı açıp yeniden rahmime girmeye çalışıyo. Koskoca bir adam bu, kız, kocaman büyük bir adam. O kadar yer yoktu bende. O düşü görüp duruyordum. Görüyordum ve doğru olduğunu bildim. Bir gece bu düş, düş olmaktan çıkacaktı. Gerçek olacaktı ben de onun istediğini yapacaktım, yer olsaydı içime girmesine izin verecektim, ama koca bir

adam annesinin karnına kısılıp kalmış bir bebek olamaz; havasızlıktan boğulur. Beni bırakıp gitmesi için elimden geleni yaptım, gidip hayatını yaşaması, bir erkek olması için, ama o bunu yapmıyordu bu yüzden onu içeri sokmamak zorundaydım, ben de erkek gibi ölmesi için bir çare düşündüm, benim rahmimde tıkılıp kalmadan bir erkek gibi."

Eva gözyaşlarından Hannah'yı göremiyordu, ama yine de ona baktı, ya özür dilemek için ya açıklamada bulunmak ya da sırf uygun gördüğü için, "Ama önce onu kucaklayıp göğsüme bastırdım. Sımsıkı. Canım Karaerikciğim. Küçük bebeciğim," dedi.

Hannah arkasına dönüp odadan çıktıktan çok sonrasına kadar Eva entarisinin pilelerini sıvazlarken oğlunun adını yineliyordu.

Hannah merdiven basamaklarında, sert taban tahtalarında pat pat ses çıkaran erkek terlikleriyle mutfağa gitti. Musluğu açtı, kümelenmiş fasulyeler suya tutulunca dağılıp tasın üstünde yüzmeye başladı. Parmağıyla onları karıştırdı, suyu süzdü, aynı işlemi yineledi. Her seferinde yeşil silindircikler yüzeye çıktıkça neşeleniyor, avucuna dolduruyor, ikişer üçer suya geri atıyordu.

Musluğun üst tarafındaki pencereden hâlâ prangalı mahkûmculuk oynayan çiytanelerini görebiliyordu, bileklerinden birbirlerine bağlı halde, tökezliyor, çabalayıp ayağa kalkıyor, tek sıra halinde yürümeye çalışıyorlardı. Tavuklar bir gözleri çiytanelerinde, bir gözleri çarşafların ve konserve kavanozlarının kaynatıldığı tuğla ocakta, kuşkuyla bakarak çalımlı çalımlı yürüyorlardı. Bu sıcakta ancak çiytaneleri oynayabilirdi. Hannah fasulyeyi ateşe koydu, birden uykusu geldi, uzanmak için ön odaya gitti. Orası daha da sıcaktı, çünkü içeriye güneş girmesin diye pencereler kapalı tutuluyordu. Hannah kanepenin üzerindeki örtüyü düzeltip

uzandı. Sula içeri girip kendisini uyandırana kadar düşünde kendisini kırmızı gelinlikle evlenirken gördü.

Ama ikinci tuhaf şey olmadan önce birinci tuhaf şey olarak bir rüzgâr çıkmıştı. Hannah'nın Eva'ya, "Bizi hiç sevdin mi?" diye sorduğu günün bir önceki gecesi tepelerden bir rüzgâr kopup gelmiş, çatılarda takırtılar çıkarmış, kapıları zorlayıp açmaya çalışmıştı. Her şey sallandı, insanlar korktu, ama bunun yağmur anlamına geldiğini düşünüp ses çıkarmadı. Pencereler kopup uçtu, ağaçlar kollarını yitirdi. İnsanlar ta geceyarısına kadar ilk çakacak şimşeğin çatırtısını bekledi. Hatta kimileri yağmur suyu biriktirmek için fıçıların ağzını açık bıraktı, bu suyu içmeyi, onunla yemek pişirmeyi severlerdi. Boş yere beklediler, çünkü ne şimşek ne gök gürültüsü ne yağmur geldi. Rüzgâr geçip gitti, havada ne kadar nem varsa alıp götürdü, avluları karmakarış edip yoluna devam etti. Kasabada, beyazların yaşadığı vadi bölgesini, Taban'ın tepeleri her zamanki gibi rüzgârdan korudu, ertesi sabah herkes buna da şükrediyordu, çünkü hiç değilse daha kuru bir sıcak vardı. Böylece sabah erkenden iş başı yaptılar, çünkü konserve zamanıydı, rüzgârın serin bir yağmur getirip getirmeyeceğini kim bilebilirdi. Vadide çalışan adamlar sabah dört buçukta kalktılar, güneşin kızışmış bir dişi fahişe gibi şimdiden yükseldiği göğe baktılar. Şapkalarını başlarına giymeden önce bacaklarında çırptılar, eskiden verilmiş, kimsenin tutulmasını istemediği sözler gibi yorgun argın bir şekilde yoldan aşağı yürüdüler.

Perşembe günü Hannah, Eva'ya kızarmış domatesle uğurdur diye yumurtaların beyazlarını kullanmadan pişirdiği omleti getirdiği zaman düşünde kendini kırmızı gelinlikle evlenirken gördüğünden söz etti. İkisi de kitaba bakma zahmetine girmedi, çünkü sayfa numarasının 522 olduğunu biliyorlardı. Eva, Bay Buckland Reed uğradığında anlatırsın

dedi. Daha sonraları bunu üçüncü tuhaflık olarak anımsayacaktı. O zaman da ona tuhaf gelmişti, ama düşte kırmızı görmek aklını karıştırmıştı. Bunun üçüncü olup olmadığından da emin değildi, çünkü Sula huysuzluk ediyor, çiytanelerine rahat vermiyor, yeni evlilerin işlerine burnunu sokuyordu. On üç yaşında olduğu için herkes huyunun bozulduğu kanısındaydı ama surat asmaları, sinirliliği dayanılır gibi değildi. Gözünün üstündeki doğum lekesi gittikçe büyüyor, sapıyla birlikte bir güle benziyordu. Elinde ne varsa düşürüyor, yeni evli çifte ait olan yiyecekleri yiyordu, çiytanelerinin yıkanması gerektiğini, onları kendisinin yıkayacağını söyleyerek herkesi kaygılandırmaya başlamıştı. Su denince tay gibi çıldıran çiytaneleri ağlıyor, evi birbirine katıyordu.

"Ne diye yıkanacakmışız? O ne derse yapmak zorunda mıyız? Cumartesi değil bugün." Hatta Katran Bebek'i bile uyandırdılar, Katran Bebek onlara bakmak için odasından çıktı, sonra müzik dinlemek için evden ayrıldı.

Hannah hiç oralı değildi, kilerden konserve kavanozlarını çıkarıp yıkamaya devam ediyordu. Eva bastonunu yere vurdu, ama gelen olmadı. Öğle olduğunda ortalık sessizdi. Çiytaneleri kaçmıştı, Sula ya odasındaydı ya da bir yere gitmişti. Yeni evli çift sabahki sevişmelerinin enerjisiyle, mutluluk içinde, bulamayacaklarını bile bile gündelik iş aramaya çıktı.

Bütün Taban'da hava, kabukları soyulan meyvelerin, kaynayan sebzelerin kokusuyla ağırlaşmıştı. Taze mısır, domates, fasulye, kavun kabukları. Kadınlar, çocuklar, işi olmayan yaşlı erkekler çok iyi bildikleri kış için hazırlanıyordu. Şeftaliler kavanozlara tıkılıyordu, vişneler de (daha sonra, hava daha serinleyince reçeller, meyve konserveleri hazırlanacaktı). Aralarında buz yiyen Bayan Jackson gibi, ta 1920'den kalma kavanozları hâlâ duranlar vardı, ama gözü doymayanlar günde kırk iki konserve yapıyordu.

Tarağını almak için tekerlekli arabasını tuvalet masasının yanına sürmeden önce Eva pencereden dışarı baktı, avluda ateş yakmak üzere eğilmiş Hannah'yı gördü. Bu da beşinci (Sula'nın delilenmesini saymazsanız dördüncü) tuhaflık oluyordu. Eva tarağını bulamadı. Odasında kimse hiçbir şeyin yerini değiştirmezdi, temizlik yapıldığı zamanlar her şey alındığı yere konurdu. Ama Eva tarağı hiçbir yerde bulamıyordu. Bir eliyle örgülerini çözer bir eliyle tuvaletin çekmecelerini karıştırırken tarak bluzlarını koyduğu gözde eline iliştiğinde sinirlenmeye başlamak üzereydi. Bunun üzerine arabasını pencerenin yanına sürdü yeniden, saçlarını tararken birinin aklına eser de gelirse diye biraz serinlemek istiyordu. Pencerenin yanına geldiğinde Hannah'nın yandığını gördü. Bahçedeki ateşin alevleri mavi pamuklu entarisini yalıyor, Hannah'yı hop hop hoplatıyordu. Eva hemen oraya gidip kendi gövdesiyle kızınınkinin üzerine kapanmaktan başka bu dünyada yapılacak hiçbir şey için zaman olmadığını bildi. Gövdesinin ağırlığını sağlam bacağının üzerine vererek kalktı, yumruklarıyla, kollarıyla pencere camını kırdı. Kesik bacağını pencere pervazına dayayıp sağlam bacağını bir kaldıraç gibi kullanarak kendini pencereden aşağı attı. Kesikler ve kanlar içindeki gövdesini yanan, hoplayan karaltıya doğru sürükleyebilmek için havayı tırmalıyordu. Ona ulaşamadı, Hannah'dan çıkan dumanların üç-dört metre berisinde yere yığıldı. Eva sersemlemişti ama hâlâ bilinçli bir şekilde gövdesini ilk çocuğuna doğru sürüklemeye çabalıyordu, gelgelelim Hannah kutusundan fırlamış yaylı bir kukla gibi zıplayıp el kol hareketleri yaparak, bütün duyularını yitirmiş halde avludan çıkıp gitti.

Konserve malzemelerini ön avlularına yerleştirmiş olan Bay ve Bayan Suggs onu kendilerine doğru hoplaya zıplaya koşarken görmüşlerdi. "Aman Tanrım, aman Tanrım," diye

fısıldayarak, içinde diri kırmızı domateslerin yüzdüğü bir leğen suyu alevler, dumanlar içindeki kadının üzerine boca ettiler. Su alevleri söndürmesine söndürdü, ama buhar da yaptı, güzel Hannah Peace'den geriye ne kaldıysa onlar da o buharda kavruldu. Tahtadan yapılmış yaya kaldırımının kalaslarının üzerine serilmişti Hannah, ezik domateslerin arasında her yanı hafif hafif seğiriyordu, yüzünde donup kalan acı öylesine yoğundu ki, insanlar yıllar yılı bir araya geldiklerinde bunu anımsadıkça başlarını iki yana sallayacaklardı.

Biri bacaklarına bir gömlek örttü. Bir kadın başındaki örtüyü çıkarıp Hannah'nın omuzlarına attı. Bir başkası da bir cankurtaran çağırmak için Dick'in dükkânına koştu. Orada kalanlar çitin üstündeki günebakanlar gibi elleri kolları bağlı, öylece duruyordu. Çiytaneleri gelip domateslerin üzerine bastılar, büyük bir merakla bakıyorlardı. İki kedi insanların bacaklarının arasına korka korka sokuldu, yanık et kokusu almışlardı. Genç bir kızın kusmaya başlamasıyla sonunda o derin sessizlik bozuldu, kadınlar birbirleriyle ve Tanrı'yla konuşmaya başladılar. İsa'yı yardıma çağıranların dualarının arasında, tepeye tırmanmaya çalışan cankurtaranın çanının boş tıngırtısını duydular ama ölmekte olan kadının fısıltıyla, "N'olur bana yardım edin" deyişini duyamadılar. Sonra birinin aklına, gidip Eva'ya bakmak geldi. Onu çan çiçeklerinin yanında buldular, yüzükoyun yatmış, Hannah'nın adını sesleniyor, çalılıkların altında bitmiş yoncaların, yer sarmaşıklarının üzerinde sürünerek ilerlemeye çalışıyordu. Ana-kızı birer sedyeye koyup cankurtarana taşıdılar. Eva tam anlamıyla kendindeydi. Yüzündeki kesiklerden akan kan gözlerinin içine dolmuştu, bu yüzden göremiyordu, ancak pişmiş etin tanıdık kokusunu alabiliyordu.

Hannah hastaneye giderken yolda öldü. Ya da öyle dediler. Her neyse, daha şimdiden derisi öyle fena, fiske fiske ka-

barmaya, su toplamaya başlamıştı ki cenazede tabutu kapalı tutmak zorunda kaldılar. Bedenini yıkayan, onu giydiren kadınlar, sanki sevgilileriymiş gibi, yanmış saçları, buruş buruş olmuş göğüsleri için gözyaşı döktü.

Hastaneye varınca Eva'nın sedyesini yere bıraktılar, bütün dikkatlerini o etleri kabarcıklanan, cızırdayan gövdeye verdikleri için (kimileri hiç bu kadar kötü bir yanık vakasıyla karşılaşmamıştı) Eva'yı unuttular, hastane hademesi yaşlı Willy Fields yeni paspasladığı yerlerde kan lekesi görüp de nereden geldiğine bakmaya gitmese kadın kan kaybından ölmüş olacaktı. Eva'yı tanıyınca hemen bağırıp bir hastabakıcı çağırdı, hastabakıcı gelip şu tek bacaklı, lanet siyahi kadının yaşayıp yaşamadığına baktı. O günden sonra Willy, Eva'nın hayatını kurtarmış olmakla övündü hep – Eva'nın da kabul ettiği yadsınamaz bir gerçekti bu ve bunun için otuz yedi yıl ona lanet etmişti, ömrünün sonuna kadar da edecekti, ancak ömrünün sonuna geldiğinde zaten doksan yaşındaydı ve her şeyi unutmuştu.

Hastanenin büyük bir koğuşunun bir perdeyle siyahilere ayrılmış köşesinde yatarken Eva kendisine verilmiş bu cezanın ne kadar kusursuz bir ceza olduğu konusunu çok düşündü. O düğünle ilgili düşü anımsadı, düşünde düğün görmenin ölüm demek olduğunu anımsadı. Kırmızı gelinliğe gelince, evet, o da yangın demekti, bunu bilmesi gerekirdi. Bir başka şey daha anımsadı, kabul etmemeye çok çalıştıysa da, yerde yatar, yoncaların, yer sarmaşıklarının üzerinde sürünerek ilerlemeye çalışırken, Hannah'ya ulaşmaya çalışırken Sula'yı arka avluda dikilmiş, öylece bakarken görmüştü. Çocuklarının hatalarını asla saklamayan bir kadın olan Eva gördüğünü sandığı şeyden birkaç arkadaşına söz ettiği zaman onlar bunun doğal olduğunu söylediler: Sula belki de donup kalmıştı, annesini yanarken gören herkes böyle olur-

du. Eva, evet, dedi, ama içten içe kabul etmiyor, Sula'nın kımıldayamadığı için değil de kendisine büyüleyici geldiği için seyrettiğine inanıyordu.

1927

Yaşlı insanlar çocuklarla birlikte dans ediyordu. Genç oğlanlar kızkardeşleriyle dans ediyor, Tanrı buyurmadıkça insanın neşesini dışa vuran beden hareketleri yapmasına kaş çatan kilise üyesi kadınlar ayaklarıyla tempo tutuyordu. Biri (dediklerine göre damadın babası) punçun içine bir sürahi şeker kamışı likörü dökmüştü, bu yüzden kanlarına Kara Şurup'tan daha güçlü bir içkinin karışmasına asla izin vermeyen kadınlar da, arka kapıdan gizlice dışarıya sızıp bir kadeh dahi içmeyen erkekler de çakırkeyif haldeydi. Küçük bir oğlan gramofonun yanında durmuş, kolunu çeviriyor, Bert Williams'ın "Save a Little Draught For Me" şarkısını dinlerken gülümsüyordu.

Hatta Helene Wright bile şeker kamışından hafifçe etkilenmişti, halısına içki döktükleri için özür dileyenlere "ziyanı yok" anlamına gelen bir el hareketi yapıyor, kırmızı kadife kanepesinin koluna bırakılmış çikolatalı kek falan gibi şeylere aldırmıyordu. Sol göğsünün üzerine bir broşla tutturulmuş kokulu güller gevşemiş, baş aşağı sarkmıştı. Kocası, perdelerini gövdelerine dolayan çocukları gösterince Helene yal-

nızca gülümseyip, "Ah, bırak yapsınlar," demişti. Yalnızca sarhoş değil yorgundu da, hem de haftalardır. Tek evladının düğünü –bu dünyada ne düşünmüş ne yapmış ne olmuşsa hepsinin nihai amacı olan bu düğün– kendinde var olduğunu bile bilmediği bütün güç ve dayanıklılığı alıp götürmüştü. Evin baştan aşağı temizlenmesi, tavukların yolunması, keklerin, turtaların yapılması, kendisiyle birlikte arkadaşlarının, kızının haftalarca dikiş dikmesi gerekmişti. İşte şimdi düğün oluyordu, birazcık şeker kamışı suyu yorgunluğunu meydana çıkarmış, daha dün sabah astığı beyaz perdeleri umursamamasına yetmişti. Bugün bir bitsin, bu evin içinde dolanıp her şeyi düzeltecek dünya kadar zamanı olacaktı.

Kilisede gerçek bir düğün, düğünden sonra gerçek bir davet, Taban'da pek ender görülen şeylerdi. Her şeyden önce pahalıydı, yeni evleneceklerin çoğu, özellikle muhafazakâr değilse vilayet konağına gidiyor, öyleyseler rahibi eve çağırtıp ona iki-üç laf ettiriyorlardı. Gerisi birbirini "alıyordu", o kadar. Davetiye falan gönderilmiyordu. Buna gerek yoktu. İnsanlar öylece geliyor, varsa bir armağan getiriyor, yoksa getirmiyordu. Vadideki evlerde çalışanlar dışında... onların hiçbiri büyük bir düğüne gitmemişti; düğünün cenaze gibi bir şey olduğunu sanıyorlardı, tek farkı insan düğünde Beechnut Mezarlığından çıkıp onca yolu yürümek zorunda kalmıyordu.

Bu düğünün özellikle çekici bir yanı vardı, çünkü damat yakışıklı, çok sevilen biriydi – Mount Zion Erkekler Kuarteti'nin tenoru, kadınlar tarafından özenilen, erkeklerin arasında hoş bir ünü olan adam. Adı Jude Greene'di, onun sesini dinlemek için düzenli olarak ayine gelen en gözde sekiz-on kız arasından Nel Wright'ı seçmişti.

Aslında amacı evlenmek değildi. O sıralar henüz yirmi yaşındaydı, Medallion otelinde garsonluk yapıyordu, ana

babası ile öteki yedi çocuk için böyle bir iş bulunmaz bir nimetti, ama bir eşe bakmaya yetecek kadar para kazanmıyordu. Kasabada yeni bir yolun, bir asfaltın yapılacağı, bu yolun Medallion'dan geçerek ırmağa ulaşacağı, yapılacak yeni, büyük bir köprünün Medallion'ı ırmağın karşı yanındaki Porter's Landing'e bağlayacağı haberi çıktığı gün bu konuyu ilk kez açtı. Savaş bitmişti, hâlâ ortalıkta yalancı bir zenginlik göze çarpıyordu. Aşırı bir iyimserlik, hep daha fazlasına sahip olma açlığı içindeki kurucular konseyi gözünü ırmağın iki kıyısındaki kasabalar arasında ticareti kesinlikle içine alacak olan geleceğe dikmişti. Medallion'daki tüccarlara ulaşmak için ev olarak kullanılan sallardan daha fazlasına gerek duyan kasabalar. New River Yolu'nda çalışmalara başlanmıştı bile (belediye bu yola başka bir ad, olağanüstü güzel bir ad vermek istemişti, ama on yıl sonra köprü düşüncesinden vazgeçilip tünelde karar kılınınca bile hâlâ adı New River Yolu'ydu).

Başka birkaç genç siyahiyle birlikte Jude da çalıştırmak üzere adam arayanların kulübesine gitti. Üç yaşlı siyahi işe alınmıştı bile, ama yol işinde çalışmak üzere değil, yiyecek getirmek gibi ufak tefek işler yapmak üzere. Bu yaşlı adamlar güçsüzlük sınırına gelmiş insanlardı, başka işe pek yaramazdı, işe alınmaları herkesi sevindirmişti; yine de beyaz adamların bu büyükbabalara güldüğünü ama o yolu kazıp açabilen genç siyahileri görmezden geldiklerini görmek utanç vericiydi. Doğru dürüst iş yapan Jude gibi adamları. Jude başka birinden çok kendisinin işe alınmasını çok istiyordu. Parası iyi olduğu için değil, işi beğendiği için. Kazmayı savurmak ya da iple yere diz çökmek, çakılları küremek istiyordu. Kolları, tepsilerden daha ağır bir şey, soyulmuş sebze kabuklarından daha kirli bir şey taşımak istiyordu; ayakları, otelde zorunlu olarak giydiği ince tabanlı siyah ayakkabılar

yerine ağır iş ayakkabıları istiyordu. Her şeyden çok da yol işçileriyle arkadaşlık istiyordu: Öğle yemeği karavanaları, bağırış çağırışlar, sonunda gerçek, parmakla gösterilebilecek bir şeyin ortaya konmasına yarayan hareketler yapmak istiyordu. "Bu yolu ben yaptım," diyebilecekti. Günbatımları, o gün sıkı çalışıldığının göstergesinin kirli tabakların sayısı, çöp bidonunun ağırlığı olan lokantada noktalanan günlerden daha iyi olacaktı. "Bu yolu ben yaptım." İnsanlar onun döktüğü terlerin üzerinde yıllarca taban tepecekti. Belki de ayağının üzerine bir balyoz inecekti, insanlar ona neden topalladığını sorduğunda, "Yeni yolu yaparken oldu," diyebilecekti.

İşte kafası böyle düşlerle dolu, iş giysilerinin kaba kumaşını gövdesinde daha şimdiden hissederken, eli kazmanın sapını şimdiden kavramış gibiyken Nel'e evlilikten söz etmişti. Nel kabul eder görünüyordu ama pek istekli değildi. Jude arka arkaya altı gün sırada bekledikten, ekip amirinin çırpı kollu Virginia'lı beyaz oğlanları, boğa boyunlu Yunanları, İtalyanları seçip ayırışını gördükten, "Bugünlük bu kadar. Yarın gelin," sözlerini kaç kez duyduktan sonra iyi haberi aldı. Bu yüzden de Nel'i evlilik kararı konusunda sıkıştırıyorsa, bir erkeğe düşen rolü oynama tutkusu ve kararlılığı yüzünden ediyordu. Kimi açlıklarının doyurulmasını istiyordu, yetişkinlik durumunun bir olgu olarak kabul edilmesini istiyordu, ama hepsinden çok acısını paylaşacak, bütün yüreğiyle paylaşacak birini istiyordu. Kendisini kucağına alacak, kucağında sallayacak, "Nasılsın? İyi misin? Kahve ister misin?" diye soracak kadar seven birini. Bir erkek olmak istiyorsa bunları yapacak kişinin annesi olmaması gerekirdi. Her zaman çok nazik olan, evlenmeye hiç meraklı olmayan bir kızı seçmişti, böylece bu girişim erkeğin bir düşüncesi, bir başarısı olarak görünecekti.

Düşündükçe evlilik Jude'a daha çekici gelmeye başladı. Yazgısı nasıl olursa olsun, yazgı ona nasıl bir gömlek biçmiş olursa olsun, gömleğinin kesilmiş yerlerinden iplikler sarkmayacaktı, ütüsünü yapan biri olacaktı; yani kendisine her zaman destek olan tatlı, çalışkan, bağlı bir kadını olacaktı. Karşılığında kendisi de onu koruyacak, sevecek, onunla birlikte yaşlanacaktı. O biri olmadıkça, bir kadın gibi bütün gün mutfakta dolanan bir garson olmaktan kurtulamayacaktı. Onunla birlikte olduğundaysa pek hoş olmayan bir işte zorunluluk yüzünden çalışmaktan kurtulamayan bir aile reisi. İkisi bir arada bir Jude edecekti.

Kendisinin rüyası olan bu yol yapma işinin Nel'in cesaretini kırabileceği korkusu boşunaydı. Çünkü düş hiç gerçekleşmedi. Nel onun çektiği acıyı görünce evlilikle ilgili dokundurmalarına kayıtsızlığı bıraktı. Jude onun gözlerinde kendisinin biçim alışını görebiliyordu. Nel ona gerçekten de yardım etmek, onu sakinleştirmek istiyordu, acaba bilardo salonunda Ajax'ın söyledikleri doğru muydu? "Onların tek istediği, kardeşim, kendi mutsuzlukları. Senin için ölmelerini iste, ömürlerinin sonuna kadar senin olurlar."

Ajax'ın söyledikleri genellikle doğru olmayabilirdi ama Nel söz konusu olduğunda doğruydu. Ara sıra Sula'yla birlikteyken liderlik rolü oynaması dışında onda hiç kavgacılık yoktu. Ana babası onda bulunan her türlü kıvılcımı söndürmeyi, çağıltıyı dindirmeyi becermişti. Yalnızca Sula'yla birlikteyken bu nitelik rahatça ortaya çıkıyordu, ama aralarında öyle yakın bir arkadaşlık vardı ki kendileri de kendi düşüncelerini ötekininkinden ayırmakta güçlük çekiyordu. Çocukluğu boyunca Sula olmasaydı duygularını dışa vurmayan o sert ana babasının yanında Nel hiç soluk alamayacaktı. Jude çevresinde dolanmaya başladığı zaman gururu okşanmıştı, bütün kızlar Jude'u beğeniyordu, bu erkeğin dikkatini çek-

miş olmanın mutluluğunu, Nel'in hep ışıl ışıl parıldamasını ister göründüğü için Sula daha da arttırıyordu. İkisi, diğer kızlar gibi oğlanlar yüzünden kavga etmez, birbirleriyle yarışmazlardı. O günlerde biri övüldüyse öteki de övülmüş, birine kötü davranıldıysa ötekine de meydan okunmuş demekti.

Jude'un utanç ve öfkesinin Nel'de yarattığı tepki onu gidererek Sula'dan uzaklaştırıyordu. Kendisinden başka hiç kimseyi gözü görmeyen birinin kendisine gereksinim duyduğunu bilmenin yarattığı bu yeni duygu, arkadaşlığından daha etkileyiciydi. Jude söyleyinceye kadar bir boynu olduğundan bile habersizdi ya da Jude gülümsemesini küçük bir mucize olarak görene kadar onun için gülümsemesi dudaklarının iki yana yayılmasından başka bir şey değildi.

Bu düğün Sula'yı da az heyecanlandırmıyordu. Okulu bitirmelerinin ardından böyle bir şeyin olması olağanüstü güzel bir şeydi. Gelinin nedimesi olmak istiyordu. Başkasını da istemiyordu. Bayan Wright'ı elinden geleni yapmaya yönlendiren oydu, hatta Eva'nın punç kabını ödünç almasını da o önermişti. Aslında, pek çok ayrıntıyla büyük bir işbilirlikle ilgileniyor, Nel'in daha birkaç yıl önce annesini kaybettiğini, Hannah'nın yüzündeki acıyı, Eva'nın kanlı halini anımsayan insanların çoğunun onu mutlu etmeye istekli olmalarından yararlanıyordu.

İşte böyle, haziranın ikinci cumartesisi Taban'da herkes, çiytanelerinin o olağanüstü güzel dişleri dışında büyüyen bir yerlerinin olmadığının ilk kez fark edildiği düğünde dans ediyordu. Yıllardır boyları yüz yirmi santimdi, tuhaf ama hiç duyulmamış bir şey değildi bu. Bunu herkesin fark etmesinin nedeniyse ruhen çocuk kalmış olmalarıydı. Bu yaramaz, afacan, evcilleşmemiş, bu kendilerine özgü oğlanların oyun-

ları, ilgileri Hannah onları birinci sınıfa kaydettireli beri hiç değişmemişti.

Düğünün yıldızları olan Nel ile Jude sonunda, herkes kendini dansa, tıkınmaya, dedikoduya, oyuna, oynaşmaya verince unutuldu. İkisi o gün ilk kez biraz rahatlayıp birbirlerine baktılar ve gördüklerinden hoşlandılar. Başkalarının arasına sıkışmış halde dans etmeye başladılar, ikisi de hızla yaklaşmakta olan geceyi düşünüyordu. Jude'un teyzelerinden birinin evinde bir oda ayarlanmıştı (Bayan Wright boş bir odasının bulunduğunu söyleyerek karşı çıkmıştı ama Nel annesinin evinde kocasıyla sevişmek istemedi), o odaya gitmek için sabırsızlanıyorlardı.

Nel'in düşüncelerini okumuş gibi Jude eğilmiş, "Ben de," diye fısıldamıştı. Nel gülümsedi, yanağını oğlanın omzuna dayadı. Başına kondurulan öpücüğün sıcaklığını tüllerin kalınlığından dolayı tam duyumsayamadı. Bir kez daha oğlanın yüzüne bakmak, bildiği şeyi bir kez daha doğrulatmak için başını kaldırdığında açık duran kapının arasından mavili, ipince bir insan karaltısı gördü, karaltı sanki hafif bir çalımla patikadan aşağı, yola doğru kayar gibi ilerliyordu. Ilık haziran meltemine karşı bir eliyle başındaki büyük şapkayı tutuyordu. Sula'yı arkadan da olsa tanımıştı, gülümsediğini, bu kıvraklığın derinlerinde bir sevincin yattığını söyleyebilirdi. Birbirlerini bir daha ancak on yıl sonra göreceklerdi, bir kuş kalabalığı içinde buluşacaklardı.

İKİNCİ BÖLÜM

1937

Sula'nın Medallion'a gelişi kızılgerdan kuşu istilasının başladığı günlere denk geldi. Her yer o kırmızı göğüslü, tir tir titreyen küçük kuşlarla doluydu, kuşları her zaman sevinçle karşılayan küçük çocuklar heyecanlanıyor, kuşlara haince taş atıyorlardı. Kuşların nereden ya da neden geldiklerini kimse bilmiyordu. Tek bildikleri şey incimsi boklarına basmadan iki adım atmanın olanaksızlığıydı, her yerde kızılgerdan kuşları uçuşur ve ölürken ne çamaşır asabiliyor ne ot ayıklayabiliyor ne de ön verandanızda oturabiliyordunuz.

Herkes bir zamanlar gökyüzünün güvercin bulutlarıyla karardığını, bu kararmanın iki saat sürdüğünü anımsıyordu, doğanın aşırılıklarına –aşırı sıcağa, aşırı soğuğa, aşırı az yağmura, sellere yol açan aşırı yağmura– alışkındı, ama yine de bir oranda önemsiz bir olgunun hayatlarına egemen olmasından, kararlarını etkilemesinden korkuyordu.

Korksalar da can sıkıcı bir tuhaflığı ya da kendi deyimleriyle kötü günleri hoş karşılama sınırına dayanan bir yumuşak başlılıkla kabul ediyorlardı. Böyle bir uğursuzluğun engellenmesi gerektiği kanısındaydılar, bundan kendilerini korumak

için kuşkusuz önlem almalıydılar. Ama olayları kendi akışına bırakıyor, olayların gelişimlerini tamamlamasına izin veriyor, yönlerini değiştirmek, bir daha olmasını önlemek için çareler düşünmüyorlardı. İnsanlara karşı da böyleydiler.

Dışarıdan bakanlara gevşeklik, derbederlik ya da hatta yüce gönüllülük gibi görünen şey aslında iyicil güçler dışındakilerin de geçerliliğinin tam anlamıyla kabulü demekti. Doktorların insanları iyileştirebileceğine inanmıyorlardı, onlara göre hiçbiri böyle bir şey başaramamıştı. Ölümün rastlantısal olduğuna inanmıyorlardı, hayat öyle olabilirdi, ama ölüm ne yaptığını biliyordu. Doğada asla yamukluk olduğuna inanmıyorlardı, elverişsizlik olabilirdi. İstila ve kuraklık ilkyaz kadar doğaldı. Süt kesiliyorsa, Tanrı bilir ya, kızılgerdan kuşları da yere dökülebilirdi. Kötülük, insanların kötülükle başa çıkıp yaşamayı başarabilmesi için vardı, bu yüzden su taşkınlarına, beyazlara, vereme, açlığa, bilgisizliğe karşın yaşamaya karar verdiler (böyle bir karara vardıklarından haberleri olmadan). Öfkeyi iyi biliyorlardı, ama umutsuzluğu hayır, hangi nedenden canlarına kıymıyorlarsa aynı nedenden dolayı günah işleyenleri taşlamıyorlardı, bunu kendilerine yakıştıramıyorlardı.

Sula, Cincinnati otobüsünden kızılgerdan kuşu boklarının ortasına inmiş, Taban'a giden uzun yokuşu tırmanmaya başlamıştı. Üzerindekiler bir film yıldızının kıyafetine bundan daha çok benzeyemezdi. Siyah krep üzerine pembe-sarı zenya çiçeği serpmeli bir entari, tilki kuyrukları, tülü bir gözünün üzerine indirilmiş siyah fötr bir şapka. Sağ elinde, boncuklu tokası olan siyah bir para cüzdanı, sol elinde kırmızı deriden bir yolculuk çantası, öylesine küçük, öylesine hoş bir şey – Roma'ya tatile gitmiş olan hem belediye reisinin karısı hem de müzik öğretmeni bugüne kadar böyle bir şey görmemişti.

Dekolte pabuçlarının topuklarına ve yanlarına bulaşmış kuru kuş boklarıyla Carpenter Sokağına doğru yokuşu tırmanırken, vilayet konağının önündeki taş sıralarda oturan yaşlı erkeklerin, evlerinin önündeki kaldırımlara kovayla su döken ev hanımlarının, öğle yemeği için eve giden lise öğrencilerinin bakışlarını üzerine çekmişti. Taban'a vardığında kendisinin dönüş haberini alan siyahiler verandalara, pencerelere çıkmıştı. "Merhaba" diyenler, başıyla selamlayanlar çıkıyordu, ama çoğunlukla bakıyorlardı. Küçük bir oğlan ona doğru koşup, "Çantasınızı taşiim mi, bayan?" dedi. Daha Sula yanıt veremeden annesi bağırdı: "John, gel bakiim buraya."

Eva'nın evinde, yaya yolunun üzerinde dört tane ölü kızılgerdan kuşu vardı. Sula durdu, ayakkabısının ucuyla onları kıyıdaki otların üzerine itti.

Eva, kendisini beş parasız ya da tek kuruş bulabileceği bir yer olmadan bırakıp giden OğlanOğlan geri döndüğünde ona nasıl baktıysa Sula'ya da öyle baktı. Tekerlekli arabasında oturuyordu, sırtı (şimdi tahta çakılı olan) bir zamanlar aşağıya atlamak için tırmandığı pencereye dönüktü, saçını taramıştı, tarağa takılmış saçları şimdi ateşte yakıyordu. Sula kapıyı açtığında, başını kaldırıp, "Bu kuşların boşuna olmadığını bilmeliydim. Palton nerde?" dedi.

Sula kendini Eva'nın yatağına attı. "Öteki eşyalarım daha sonra gelecek," dedi.

"E gelsin tabi ya. O küçük tilki kuyruklarının asıl sahipleri olan tilkilere hayrı olmamış sana mı olacak?"

"On yıldır görmediğin bir insana merhaba demez misin sen?"

"O insan nereye gittiğini, ne zaman geleceğini söylerse insanlar da onu karşılamaya hazırlanır. Söylemezse –birden pat diye çıkar gelirse– insanları ne halde bulacağı belli olmaz."

"Görmeyeli nasılsın, büyükana?"

"İdare ediyoruz. Sorduğun için sağol. Bi şey istedin miydi hemen isterdin. Canın biraz denişiklik istesin ya da..."

"Benim için neler yaptığından söz etme, büyükana, sana neler borçlu olduğumu falan duymak istemiyorum."

"Ya? Söz etmeyecez demek?"

"Peki. Söz et." Sula omuz silkti, yüzükoyun döndü, poposu Eva'ya dönüktü.

"Daa şu eve geleli on saniye oldu hemen başladın."

"İki saniye yetiyor, büyükana."

"Maçan yemiyorsa ağzını açma. Ne zaman evleniyosun? Çocuk sahibi olmalısın. O zaman durulursun."

"Başka bir insan dünyaya getirmek istemiyorum. Kendimi getirmek istiyorum."

"Bencil şey. Bi kadının bi erkeği olmadan ortalıkta dolaşması da ne demek oluyo?"

"Sen dolaştın."

"İsteyerek değil."

"Annem dolaştı."

"İsteyerek değil, dedim sana. Kendi başına evden çıkıp gitmen hiç dooru değil. Senin yapacağın şey... N'apman gerektiğini söyleyeyim sana."

Sula doğruldu. "Senin yapacağın çeneni kapamak."

"Hiçbir kimse benimle bööle konuşmuyo. Hiçbir kimse..."

"Bu kimse konuşuyor işte. Kendi bacağını kopartacak kadar kötü bir insansın diye kesik bacağınla herkesi tekmeleme hakkına sahip olduğunu mu sanıyorsun?"

"Bacamı kopardığımı kim söyledi sana?"

"Sigortadan para almak için trenin altına soktun."

"Ağzını topla, yalancı köpek!"

"Toplamak zorundayım."

"İncil, babanızı sayın, ananızı sayın ki Tanrınızın size bahşettiği bu dünyada uzun ömürlü olabilesiniz, der."

"Annem bu bölümü atlamış herhalde. Ömrü uzun olmadı."

"Pis pis konuşma. Şimdi çarpılıceksin!"

"Kim çarpacak? Karaerik'i yakarken seni seyreden Tanrı mı?"

"Bana yanma lafı etme. Kendi ananı seyrettin sen. Seni gidi deli karaböcek! Asıl yanacak biri varsa o da sendin!"

"Ama yanmadım. Çakıyor musun? Yanmadım. Bu evde başka yangın çıkacaksa onu da ben çıkaracağım!"

"Cehennem ateşini yakmana gerek yok, o zaten senin içinde yanıyo..."

"İçimde yanan ne ise bana ait bir şey!"

"Amin!"

"Bu kasabayı, içindeki her şeyi doğrarım yine de o ateşi söndürmene izin vermem!"

"Gurura kapılan şeytana kapılır."

"Bağış dileme tarzın şaşırtıcı."

"Hayatını ayda yirmi üç dolara sattın sen."

"Sense sokağa attın."

"Benim değil mi, istediğimi yaparım."

"Bir gün ihtiyacın olacak."

"Ama sen gerekmeyeceksin. Sen bana hiç gerekmeyeceksin. Biliyor musun n'apıcam? Belki bi gece sen o koltuğunda sinekleri kovalayarak, tükürük yutarak uyurken elime biraz gaz yağı alıp parmak uçlarıma basa basa buraya geleceğim –kim bilir– belki de sen ötekilerden daha iyi yanarsın."

Böylece o günden sonra Eva odasının kapısını kilitli tuttu. Ama yararı olmadı. Nisan ayında ellerinde bir sedyeyle iki adam geldi, Eva saçını bile tarayamadan kendini branda bezine bağlanmış buldu.

Bay Buckland Reed kadını almaya geldiğinde Eva'yı dışarıya taşıdıklarını, Sula'nın elindeki kâğıtları duvara dayayıp

kâğıdın en altındaki "vasi" sözcüğünün üstüne özene bezene Sula Mae Peace yazdığını görünce yüzünü sarkıttı.

* * *

Kuşlar çekip gittikten sonraki mayıs ayının değişik niteliğini ancak Nel fark etti. Yağmurdan sırılsıklam ıslanmış, yeşil cumartesi gecelerinin (yeni konmuş sokak lambalarının heyecanıyla ışıyan gecelerin) parıltısı, parlaklığı vardı ortalıkta; buzlu içkilerle, benek benek zerrin çiçekleriyle parlayan limon sarısı öğle sonralarının. Çocuklarının nemli yüzlerinde, ırmak pürüzsüzlüğündeki seslerinde yansıyordu bu. Kendi bedeni bile bu büyüden muaf değildi. Tıpkı genç kızlığında yaptığı gibi bacaklarını altına alıp bağdaş kurarak yere oturup dikiş dikiyor ya da kafasının içindeki bir müziğe göre dans ediyordu. Dua toplantılarında Katran Bebek'in "Abide With Me"yi söylediği bol güneşli günler, mor akşamlar vardı, kirpiklerinin rengi göz yaşlarından koyulaşıyor, Büyük Aziz Matthew Kilisesinin beyaz badanalı duvarlarının önünde gövdesinin silüeti acıyla bükülüyordu. Nel dinliyor ve gülümsemek geliyordu içinden. Pencerelerden içeriye dolan, adamın keder tellerine dokunan, buna tanık olmayı başlı başına bir zevk haline getiren o tatlılığa gülümsemek.

Bu büyüyü gören yalnızca kendisiydi ama buna şaşmıyordu. Sula'nın Taban'a dönüşünden kaynaklandığını biliyordu bunun. Görmeyen bir gözün açılması, gözdeki perdenin kalkması gibi bir şeydi. Eski arkadaşı yuvaya dönmüştü. Sula. Kendisini güldüren, eski şeyleri yeni bir gözle görmesini sağlayan, yanındayken kendini zeki, nazik, biraz edepsiz hissettiği kişi. Onunla geçmişi birlikte yaşamıştı, şimdiyi yaşamaksa algıların sürekli olarak paylaşılması demekti. Sula'yla konuşurken hep kendisiyle konuşurmuş gibi olmuştu. Yanında kendini aptal hissetmeyeceği başka birisi

var mıydı? Bir yetersizliğini kendine özgülük, bir kusurdan çok bir kişilik özelliği olarak görecek biri? Ardında bir neşe, gizli suç ortaklığı duygusu bırakan biri? Sula asla kimseyle yarışmazdı; başka insanların kendi kendilerini ortaya koymalarına yardım ederdi yalnızca. Başka insanlar Sula odadayken ağızlarını açar, seslerini yükseltirdi. Her şeyden çok mizah geri gelirdi onunla birlikte. Çocukların yere düşürdüğü şekerin üzerine basıldığında çıkan çatırtıyı, hiç sopaya sarılmadan dinleyebilirdi; oturma odasının perdesindeki yırtığı unutabilirdi. Hatta Nel'in Jude'a karşı duyduğu, zamanla yüreğinin çevresine değişmez, gri bir ağ gibi yerleşmiş olan aşkı bile parlak, rahat bir sevgiye, sevişmelerine yansıyan bir neşeye dönüşmüştü.

Sula bir öğleden sonra, o akışkan yürüyüşüyle çıkar gelirdi, üzerinde tıpkı annesi Hannah'nın giydiği –kumaşın örttüğü her yeri öne çıkaran entarilere karşı annesi Hannah'nın duyduğu soğukluk ve ilgisizlikle giydiği– o çok bol ev entarileri gibi basit, sarı bir entariyle. Tıpkı eski günlerdeki gibi tel kapıyı tırmalar, içeriye girerken bulaşık evyesine yığılmış kirli kaplar sanki oraya aitmiş gibi görünürdü; lambaların üzerindeki toz parlardı; oturma odasındaki "gösterişli" kanepenin üzerinde duran saç fırçasının özürlerle oradan kaldırılması gerekmiyordu, Nel'in yola gelmez pis çocukları mayıs ayının ışığında mutlu bir kayıtsızlık içinde üç vahşiye benziyordu.

"Hey, baksana, kız!" Sula'nın gözünün üstündeki gül lekesi bakışına ürkek bir neşe katıyordu. Leke Nel'in anımsadığından daha koyuydu.

"Ne heyi? Gelsene içeri."

"Nasılsın?" Sula bir deste ütülenmiş çocuk bezini iskemlenin üzerinden kaldırıp oturdu.

"Öf, daha kimseyi boğazlamadığıma göre herhalde iyiyim."

"Kararını değiştirirsen bana haber ver."

"Öldürülmesi gereken biri mi var?"

"Bu kasabadakilerin yarısı."

"Ya öteki yarısı?"

"Onlara da uzun sürecek bir hastalık gerek."

"Ah, yapma ama. Medallion bu kadar kötü mü?"

"Kimse sana söylemedi mi?"

"Çok uzun süredir burada değildin, Sula."

"Belki süre uzun değil ama çok uzaklara gittim."

"Ne demek bu?" Nel parmaklarını su tasına batırdı, silkeleyerek bir bebek bezini ıslattı.

"Bilmem."

"Biraz soğuk çay ister misin?"

"Hmmm. Buzu çok olsun, yanıyorum."

"Buzcu gelmedi daha ama çay güzel, soğuk."

"İyi."

"Gerçi bilmiyorum, çocuklar içeriye öyle çok girip çıkıyorlar ki." Nel buz kutusunu açmak için eğildi.

"Kilo alıyorsun, Nel. Jude'u yoruyordur herhalde bu kilolar."

"*Jude*'u yoruyordur mu? Benim sırtımı hiç düşündüğün yok, ha?"

"Senin şeyin sırtında mı yani?"

"Hah! Jude'a göre her yerimde."

"Haklı, her yerde olduğu doğru. Sen yine şükret, o şey neredeyse onu bulabilmiş. John L.'yi anımsıyor musun?"

"Hani Shirley bize anlatmıştı, adam Shirley'i kuyunun yanında yere yatırmış da şeyini kalçasına sokmaya çalışmış, onu mu?" Nel o ilk gençlik öyküsünü anımsayınca kıkır kıkır güldü. "Shirley'nin şükran duyması gerekirdi. Döndükten sonra onu gördün mü?"

"Hmmm. Öküz gibi olmuş."

"Sersem zencinin tekiydi, o John L."

"Belki. Belki hijyen meraklısıydı."

"Hijyen mi?"

"Evet. Düşünsene. Söz gelimi Shirley senin karşına yayılıp yattı? Sen de olsan kalça kemiğine saldırmaz mıydın başka yere saldıracağına?"

Nel başını eğip kavuşturulmuş kollarına baktı, o sırada gülmekten gözlerinden yaş geliyor, yaşlar ılık bebek bezinin üzerine akıyordu. Dizlerindeki bütün gücü yok eden, sidik torbasını harekete geçiren kahkahalar. Nel'in hızlı soprano kahkahalarıyla, Sula'nın koyu uykulu kıkırtılarından oluşan bu düet kediyi korkutmuştu, çocuklar arka avludan içeriye koşmuş, o arka arkaya koyuverilen kahkahalar karşısında önce şaşırmış, daha sonra annelerini karnını tuta tuta, kahkahalar atarken hafif hafif, "Ah. Ah. Tanrım. Sula. Yeter," diyerek, neşeyle, tökezleye tökezleye banyoya doğru koşarken görünce neşelenmişlerdi. Beriki, gözünün üstünde korkutucu kara bir şey olanı, alçak sesle gülüyor, annelerini kışkırtıp duruyordu: "Temiz pak olmak önemli. Temizliğin ne derecede önemli olduğunun biliyor musun..."

"Sus." Nel'in ricası banyo kapısının çarpmasıyla kesildi.

"Neye gülüyorsunuz?"

"Eski şeylere. Çok gerilerde kalmış, eski şeylere."

"Bize de söyle."

"Size söylemek mi?" Kara lekeli şey yerinden zıpladı.

"Evet. Anlat."

"Bizi gıdıklayan şeyler sizi gıdıklamaz ki."

"Hı-hı, gıdıklar."

"Küçükken tanıdığımız insanlardan söz ediyorduk."

"Annem küçük müydü?"

"Elbette."

"Ne oldu?"

"Şey, tanıdığımız John L. adında bir adam ile bir kız..."

Nel ıslak yüzle mutfağa döndü. Kendisini diri, rahat ve yepyeni hissediyordu. Kasıkları çatlarcasına gülmeyeli öyle uzun zaman olmuştu ki. Bunun nasıl ta derinden ve yürekten gelen bir şey olduğunu unutmuştu. Geçen birkaç yıldır razı olmayı öğrendiği çeşitli kıkırtı ve gülümsemelerden çok farklıydı.

"Ah, Tanrım, Sula. Hiç değişmemişsin." Gözlerini sildi. "Neydi onlar, Tanrı aşkına? O işi yapmaya çalışırdık, bir yandan da yapmamaya çalışırdık, onca itiş kakış."

"Şaşıyorum. Onca basit bir iş."

"Ama kuşkusuz biz bundan çok şey öğrendik, oğlanlarsa bizden daha salaktı."

"Kimse benden daha salak olamaz."

"Yalan söylemeyi bırak. Hepsi en çok seni beğeniyordu."

"Öyle mi? Neredeler peki?"

"Onlar hâlâ burada. Giden sensin."

"Giden benim, yine de, ha?"

"Anlatsana bana. Büyük kenti."

"Yalnızca büyük. Büyük bir Medallion."

"Hayır. Hayatı soruyorum. Gece kulüpleri, eğlenceler..."

"Ben kolejdeydim, Nellie. Kampüste gece kulübü yoktu."

"Kampüs mü? Öyle mi diyorsunuz? Herhalde –ne kadar oldu– on yıldır hep kolejde değildin? Hiç kimseye de yazmadın. Neden hiç yazmadın?"

"Sen de yazmadın."

"E, nereye yazaydım? Tek bildiğim şey Nashville'de olduğundu. Bayan Peace'e bir-iki kez sordum seni."

"*O* ne dedi?"

"Ne dediğini pek anlamadım. Biliyor musun, hastaneden çıktıktan sonra gittikçe tuhaflaştı. Peki şimdi nasıl?"

"Aynı sanırım. Pek iyi değil."

"Değil, ha? Bildiğime göre Laura onun yemeğini, işlerini yapıyordu. Hâlâ yapıyor mu?"

"Hayır. Onu postaladım."

"Postaladın mı? Neden?"

"Beni sinirlendirdi."

"Ama, para almadan yapıyordu bu işi, Sula."

"Sen öyle san. Şurdan burdan çalıyordu."

"Sen ne zamandan beri hırsızlık yapanlara bozuluyorsun?"

Sula gülümsedi. "Peki, yalan söyledim. Bir açıklama istedin, yaptım."

"Bana gerçek nedenini söyle."

"Gerçek nedenini bilmiyorum. O eve ait değildi, hepsi bu. Dolapları karıştırıyor, kapları, buz çekiçlerini alıyor..."

"Sen sahiden de değişmişsin. O ev her zaman dolapları karıştıran, yine de orada yaşamaya devam eden insanlarla doluydu."

"Nedeni bu o zaman."

"Sula. Yapma şimdi."

"Sen de değişmişsin. Sana eskiden her şeyi açıklamam gerekmezdi."

Nel'in yüzü kızardı. "Çiytanelerinin, Katran Bebek'in yemeğini kim yapıyor? Sen mi?"

"Elbette ben: Katran Bebek yemiyor, çiytaneleriyse hâlâ deli."

"Duyduğuma göre birinin annesi gelmiş, geri almak için, ama hangisinin kendi çocuğu olduğunu bilememiş."

"Hiç kimse bilmiyor."

"Ya Eva? Ona da sen mi bakıyorsun?"

"Anlaşılan duymamışsın, sana anlatayım. Eva gerçekten hasta. İyi bakılacağı bir yere yatırdım onu."

"Böyle bir yer var mı?"

"Beechnut'ın orda."

"Beyazların kilisesinin işlettiği ev mi? Sula! Orası Eva'ya göre bir yer değil. Oradaki kadınların hepsi kimsesi olmayan pis ve yoksul insanlar. Bayan Wilkens ve ötekiler. Ödemli, çişini tutamayan kadınlar – hepsi zırdeli. Eva tuhaftır ama aklı yerindedir. Bu yaptığın bence doğru değil, Sula."

"Ondan korkuyorum, Nellie. Nedeni bu..."

"Korkuyor musun? Eva'dan mı?"

"Onu tanımıyorsun. Karaerik'i yaktığını biliyor muydun?"

"Eh, yıllarca önce duymuştum. Ama kimse buna inanmadı."

"İnanmalıydılar. Doğru. Ben gördüm. Buraya geri döndüğümde aynı şeyi bana da yapmayı tasarlıyordu."

"Eva mı? Buna inanmak çok güç. Anneni kurtarmak isterken neredeyse ölüyordu."

Sula dirseklerini masaya dayayıp öne eğildi. "Sana hiç yalan söylediğimi duydun mu?"

"Hayır. Ama yanılıyor olabilirsin. Eva niçin..."

"Tek bildiğim şey ondan korkuyor olmam. Gidebileceğim başka bir yer yok. Geriye yalnızca biz kaldık, Eva ile ben. Keşke gitmişken kalsaydım. Başka ne yapabileceğimi bilmiyordum. Belki de bu konuyu ilkin seninle konuşmalıydım. Sen her zaman benden daha akıllıydın. Ben ne zaman korksam sen ne yapacağını bilirdin."

Suyla üzeri örtülen o yer gözlerinin önüne geldi. Nel ütüyü sobanın üzerine koydu. Şimdi durum onun için aydınlanmıştı. Sula her zamanki gibi en önemsiz kararlar dışında karar alamıyordu. Önemli konularda duygusal ve sorumsuz davranıyor, karışıklıkları düzeltmeyi başkalarına bırakıyordu. Korkuya kapıldığı zaman inanılmaz şeyler yapardı. O parmağına yaptığı şey gibi. O göçmen işçiler ne yapsa onun kendine yaptığı şey kadar kötüsünü yapamazlardı. Ama Sula öylesine korkaktı ki kendini korumak isterken donup kalıyordu.

"Ne yapmalıyım, Nellie? Onu oradan çıkarıp yine kapımı kilitleyerek mi uyusam?"

"Hayır. Artık nasılsa çok geç. Ama gel ona nasıl bakılabilir, bunu düşünelim. Kötü bakılmasını nasıl önleyebiliriz."

"Önereceğin bir şey var mı?"

"Para durumu nasıl? Parası var mı?"

Sula omuz silkti. "Çekler hâlâ geliyor. Eskisi gibi pek fazla bir şey gelmiyor ama. Çekleri kendi üstüme geçirteyim mi?"

"Geçirtebilir misin? Geçirt o zaman. Ona birtakım özel rahatlıklar sağlayabiliriz. Orası bir tımarhane, biliyorsun. Oraya doktor diye bir şey adım atmıyor. Bir türlü akıl erdiremiyorum, orada nasıl yaşayabiliyorlar."

"Çekleri senin üstüne geçirtsem, olmaz mı, Nellie? Sen bu konuda benden daha iyisin."

"Ah, hayır. İnsanlar bir dolap çevirdiğimi söyler. Bu iş sana düşer. Hannah'nın sigortası var mıydı?"

"Evet. Karaerik'in de vardı. Onun ordu sigortası vardı."

"Ondan geriye bir şeyler kaldı mı?"

"Eh, birazını kolejde kullandım. Gerisini Eva bankaya yatırdı. Yine de bir bakayım."

"Bankacılara durumu güzelce açıkla."

"Benimle gelir misin?"

"Elbette. Merak etme, hallederiz."

"Bu konuyu seninle konuştuğuma seviniyorum. Beni kaygılandırıp duruyordu."

"Evet, insanların ağzı durmayacak, ama biz işin aslını bildiğimize göre önemi yok."

Tam o sırada çocuklar koşarak içeri girip babalarının geldiğini haber verdiler. Jude arka kapıyı açıp mutfağa girdi. Hâlâ yakışıklı bir adamdı, Sula'nın gözüne çarpan tek değişiklik burnunun altındaki kalem gibi ince bıyık ile saçının ayrığıydı.

Aa, Jude. Nasılsın, iyi misin?"

"Beyaz adam başımızda oldukça – hiçbir şey iyi olmaz."

Sula güldü, kocasının ruh durumlarına ayarlı olan Nel ise kocasının gülümsemesine aldırmadan, "Kötü bir gündü, ha, canım?" dedi.

"Hep bildiğin şeyler," diye yanıtladı kocası, bir müşteriyle patronu tarafından kendisine yapılan kişisel bir hakareti kısaca anlattı – birbirinin üzerine binen öfke ile rahatlık isteği arasında bir yerde doruk noktasına ulaşan bir sızıldanma öyküsüydü. Bu dünyada bir siyahinin işinin çok zor olduğu gözlemiyle bitirdi sözlerini. Öyküsünü bitirir bitirmez derdine ortak olunması gibi sıcacık bir istekle kucaklanmayı bekliyordu, ama Nel bunu yapamadan Sula konuyu hiç anlamadığını söyledi – şikayet edilecek bir şey yoktu pek.

"Ne diyorsun sen?" Jude karısının bu ince yapılı, alımsız olmayan ama alımlı da olmayan, gözünün üstünde bir yılan başı bulunan arkadaşına bakarken biraz sinirlendi. Ona göre bu kadın bol dudak, bol çeneyle üzerine yükleneceği bir adam bulmak için dolanıp duruyordu.

Sula gülümsüyordu. "Yani, bunca şamatanın nedenini anlamıyorum. Yani bu dünyadaki herkes sizi seviyor. Beyaz erkekler seviyor. Sizin kamışınızı öyle çok düşünüyorlar ki kendilerininkini unutuyorlar. Yapmak istedikleri tek şey bir siyahinin takımını taklavatını kökünden kesmek. Bu sevgi ve saygı demek değil de nedir. Ya beyaz kadınlar? Dünyanın her köşesinde peşinizdeler, her yatağın altında elleriyle sizi arıyorlar. Beyaz bir kadın tanıyordum, saat altıdan sonra birinizden biri onu kapar diye evden çıkmıyordu. Bu sevgi değil mi? Sizi görür görmez akıllarına ırza geçme geliyor, aradıkları şeyi bulamazlarsa yine de ırzlarına geçilmiş gibi çığlık atıyorlar, böylece çabaları sonuçsuz kalmamış oluyor. Siyahi kadınlar sizi ellerinde tutmaya çalışırken üzüntüden sağlıklarını kaybediyorlar. Hatta küçük çocuklar bile –siyah

ve beyaz, oğlan ve kız– sizin onları sevmediğinizi düşündükleri için dertlenerek geçiriyorlar çocukluklarını. Bu da yetmezse siz kendi kendinizi seviyorsunuz. Bu dünyada siyahi bir erkeği başka bir siyahi erkek kadar seven yoktur. Beyaz erkeklerin yalnızlığından söz edildiğini duyuyorsunuz, ama ya zencilerin? Birbirlerinden bir gün bile uzak kalamazlar. Eee? Bana kalırsa bütün dünyanın imrendiği insanlarsınız."

Jude ile Nel gülüyorlar, Jude, "Sevgilerini başka türlü gösteremiyorlarsa –taşaklarımı kesip beni hapse atacaklarsa– bir an önce beni rahat bıraksınlar," diyordu. Ama Sula'nın olaylara yaklaşımının tuhaf olduğunu, o büyük gülümsemesinin gözünün üstündeki çıngıraklı yılanın soğukluğunu biraz hafiflettiğini düşünüyordu. Komik bir kadın, diye düşündü, o kadar da çirkin değil. Ama neden evlenmemiş olduğunu anlıyordu; bir erkeğin zihnini ateşleyebilirdi belki, ama bedenini değil.

* * *

Kravatını bırakmıştı. Koyu mavi zemin üzerine sarı, verevine dalgalı çizgileri olanı. Elbise dolabının kapağında asılıydı. Kravat Jude'un döneceğinden hiç kuşkusu olmadan beklerken ısrarla aşağıyı gösteriyordu.

Kravatı hâlâ buradaysa kendisi gitmiş olabilir mi? Aklına gelecek ve geri dönecektir, o zaman da Nel... of. O zaman ona... söyleyebilirdi. Sakince oturup söyleyecek. "Ama, Jude," diyecekti, "beni *tanıyordun*. Kaç yıldır, Jude, beni *tanıyorsun*. Davranışlarımı, ellerimi, midemin nasıl iki kat olduğunu, çocuğu emzirmeye Mickey'i nasıl razı etmeye çalıştığımızı biliyorsun, ya ev sahibinin söyledikleri... sen de ona demiştin ki... ben ağlamıştım, Jude. Beni tanıyordun, geceleri anlattığım şeyleri dinlemiştin, banyoda çıkardığım

sesleri duydun, bağladığım çaputa güldün, ben de güldüm, çünkü beni tanıyordun, Jude. Beni tanıdığın halde nasıl terk edebildin?"

Ama ikisi, yerde dört ayak üzerinde duruyordu, çıplaklardı, birbirlerine dokunmuyorlardı, yalnızca dudakları birleşmişti, kravatın ucunun işaret ettiği yerde, dört ayak üzerinde (haydi, haydi söyle) köpekler gibi. Birbirlerini ısırıyorlardı, hatta birbirlerine hiç dokunmadan, hatta hiç bakmadan, salt dudaklarıyla, ben kapıyı açtığımda bir an bile bakmadılar, bakmamalarını o işi yapmıyor olmalarına yordum. O zaman sorun yok. Orada öylece duruyorum. Onlar o işi yapmıyorlar. Ben orada öylece durmuş bakıyorum, ama o işi gerçekten de yapıyor değiller. Ama daha sonra başlarını kaldırıp baktılar. Ya da sen baktın. Sen, Jude. Ah trende askerlerin baktığı gibi bakmasaydın bana öyle, sen Gabriel Heatter'ı dinlerken çocukların içeriye girip düşüncelerinin akışını kestikleri zaman onlara baktığın gibi bakmasaydın –tam olarak bakmadan, ama onların ne yaptıklarını, neyi yarıda kestiklerini anlamalarına, nereden geldilerse oraya dönmelerine, seni Gabriel Heatter'ı dinlemen için rahat bırakmalarına yetecek kadar onlara zaman tanıyan bir bakıştı o. Ayaklarımı nasıl kımıldatacağımı, bakışlarımı nereye dikeceğimi falan bilemedim. Orada öylece durmuş, görüyor ve gülümsüyordum, çünkü belki bir açıklaması vardı, benim bilmediğim, bu işi zararsız bir şey olarak görmemi sağlayacak önemli bir şey. Her an Sula'nın bana bakıp hiç anlamadığım ama çok rahatlatıcı, kuşkularımı giderici bulduğum *estetik* ya da *ahenk* gibi o sevimli kolej sözcüklerinden birini söylemesini bekliyordum. Sonunda sen kalktın, giyinmeye başladın, takım taklavatın sallanıyordu, öylesine yumuşaktı, kemerini bağladın ama önünü iliklemeyi unuttun, ötekiyse yatağın üzerinde oturuyor, giyinmeye

bile kalkışmıyordu, çünkü aslında giyinmesine gerek yoktu, nedense bana çıplakmış gibi gelmiyordu ama sen geliyordun. Çenesini avucuna dayamıştı, kasaba dışından gelmiş bir konuk gibi oturuyor, sanki ev sahiplerinin kavgalarını bitirmelerini, kâğıt oynamaya dönülmesini bekliyordu, sanki ben de, Jude, pantolonunun önünü açık unuttuğunu onun önünde söylemeyeyim, bunu yalnızken söyleyeyim diye onun gitmesini isteyecektim. Sen konuşmaya başladığın zaman bile duyamıyordum, çünkü önünün açık olduğunu bilmediğini düşünerek kaygılanıyordum, ayrıca korkuyordum da çünkü bakışların trendeki askerlerin annemi karamel rengine dönüştüren bakışları gibiydi.

Anımsıyor musun o yatak odası ne kadar genişti? Jude? Buraya taşındığımız zaman, eh, hiç değilse gerçekten büyük bir yatak odamız olacak, demiştik, ama o zaman bana küçük gelmişti, Jude, öylesine biçimsizdi ki, belki de hep öyleydi, ama yatağın altındaki tozları almış olsaydım keşke, çünkü o küçük odada bundan utandım. Sonra sen benim yanımdan geçip giderken, "Eşyalarımı almaya geleceğim," dedin. Geldin ama kravatını bıraktın.

Saat tiktak ediyordu. Nel saate baktı, iki buçuğu gösterdiğini, çocukların eve gelmesine topu topu kırk beş dakika kaldığını, henüz doğru dürüst, akla yatkın bir şey hissetmediğini fark etti, gece olup da çocuklar uyuyana kadar vakti yoktu ya da olmayacaktı, ancak ondan sonra yatağa girip bu işi yapacaktı. Yani düşünecekti. Ama daha önce Jude'la ikisinin yattığı, sonra onların *da* yattığı, şimdi yalnızca kendisinin bulunduğu yatakta nasıl düşünebilirdi?

Sığınabileceği bir yer aradı çevresine bakarak. Küçük bir yer. Dolap? Hayır. Çok karanlık. Banyo. Hem küçük hem aydınlıktı, çok küçük, çok aydınlık bir yerde olmak istiyordu. Kederinin sığabileceği kadar küçük bir yer. Kafasını allak

bullak eden karanlık şeylerin bir kabartma gibi ortaya çıkmasına yardımcı olacak kadar aydınlık bir yer. İçeriye girince tuvaletin yanı başına, fayansların üzerine çöktü. Eli banyo küvetinin soğuk kıyısına dayanmış, dizüstü çökmüş halde bir şeylerin olmasını bekliyordu... içinde. Bir kıpırdanma oldu, çamurlar, ölü yapraklar kımıldadı. Chicken Little'ın cenazesindeki kadınları düşündü. Tabutun başında, açık duran mezarın başında ağlayan kadınları. O zamandan bu yana uygunsuz saydığı davranışlar şimdi ona çok uygun görünüyordu; onlar Tanrı'nın boynunu, o dev ensesine, ölüm durumunda geriye çevirdiği başının uçsuz bucaksız genişlikteki arka kısmını hedef alarak bağrışıyorlardı. Ona kalırsa bu, bir kederi keskinleştirmek için yumruk sallamak değil, yalnızca ölüyle ilgili bir şey söylemek, bir şey yapmak, bir şey hissetmek zorunluluğuydu. Yürek paralayıcı bu olayın, kayda geçmemiş, acısı paylaşılmamış bir şey olarak geçip gitmesine izin veremezlerdi. Ölüleri hafifçe sızlanarak, bir şeyler mırıldanarak, zarif bir gül demetiyle uğurlamak tek başına yetmezdi, doğalı bu değildi. Ölümün yanında zarifliğin sözü olmazdı, özünde ölümün kendisi zariflikten uzak bir şeydi. Ölüm karşısında pek çok öfke duyulması, gözyaşı ve salya sümük akıtılması gerekiyordu. Gövde hareket etmek, kendini oradan oraya atmak, gözler geriye devrilmek, eller rahat duramamak zorundaydı, yitimin aptallığının yanı sıra duyulan bütün özlem, umutsuzluk, öfke boğazdan dışarı koyuverilmeliydi.

"Cehennemin en dayanılmaz yanı sonu gelmez oluşudur." Sula böyle demişti. Bir şeyi hep, sonsuza kadar yapmanın dayanılmaz olduğunu söylemişti. Nel bunu o zaman anlamamıştı, ama şimdi banyoda algılamaya çalışırken şöyle düşünüyordu: "Borularında suyun guruldadığı, soğuk küvetinin kenarına başımı dayayabildiğim, bu fayansları kirli, küçük,

beyaz odada kalabileceğimi, kapısından dışarı çıkmamın gerekmeyeceğini bilsem mutlu olurdum. Sabahleyin kalkmak, tuvaletin sifonunu çekmek, mutfağa gitmek, çocuklarımın büyüyüşünü, ölüşünü seyretmek, tabağımdaki yiyeceğin ağızda çiğnendiğini görmek zorunda olmadığımı bilseydim... Sula haksızdı. Dayanılmaz olan şey bitimsizlik değil. Dayanılmaz olan değişimdi." Erkeklerin terk etmesini, çocukların büyümesini, ölmesini bırakın, mutsuzluk bile uzun sürmüyordu. Bir gün bu bile kalmayacaktı. Yerde iki büklüm olmasına yol açan, sanki derisi yüzülmüş gibi kıvranmasına yol açan bu acı kalmayacaktı. Bu duygu bile yok olacaktı.

"Olur şey mi, şurada yüreğimin nefretle dolu olduğu bir anda bile Sula'nın dediklerini düşünüyorum."

Küçük, aydınlık odada çömelip sırtını kamburlaştırmış olan Nel bekliyordu. Dünyanın en eski çığlığını bekliyordu. Başkaları için, yanan bir çocuk, ölen bir baba için değil, insanın kendi acısından kaynaklanan çok kişisel bir çığlık.

Çok keskin ve tiz bir, "Neden ben?" Nel bekliyordu. Çamur hareket etti, yapraklar kımıldadı, aşırı olgunlaşmış yeşil şeylerin kokusu yayılarak, kendi uluyuşunun gelmek üzere olduğu haberini verdi.

Ama beklediği şey olmadı.

Koku buharlaşıp gitti: Yapraklar durmuş, çamur oturuşmuştu. Sonunda hiçbir şey kalmadı, boğazında kuru, kötü, balık pulu gibi bir şey dışında. Korkarak ayağa kalktı. Sağ tarafında, havada, görüş alanının dışında bir şey vardı. Onu göremiyordu ama neye benzediğini çok iyi biliyordu. Hemen oracıkta asılı duran gri bir top. Hemen oracıkta. Sağda. Sessiz, gri, kirli. Yumak halinde çamurlu bir ip, ama ağırlığı yok, tüy gibi, ama korkunç kötü bir şey. Bakamayacağını biliyordu, o yüzden gözlerini kapadı, sakına sakına yanından geçip banyodan çıktı, kapıyı kapadı. Korkudan terleyerek

mutfağa, oradan da arka verandaya geçti. Parmaklıklardaki leylâklar yapraklanmış ama henüz çiçek açmamıştı. Zamanı değil miydi? Zamanıydı elbet. Çitin üstünden Bayan Rayford'un avlusuna baktı. Onunkiler de açmamıştı henüz. Çok geç kalmamışlar mıydı? Büyük bir heyecanla bu soruya sarıldı, düşünmediği şeyin sürekli farkındaydı. Boğazındaki kılçıktan zihnini uzaklaştırmanın tek yolu buydu.

Bütün yaz yanı başında, aydınlıkta yüzen, ama bakmadığı için hiç görmediği o gri topla, o kürk, sicim ve kıl yumakçığıyla birlikte yaşadı. Ama işin en korkunç yanı bakmamak için büyük bir çaba harcamak zorunda kalmasıydı. Ama ne yaparsa yapsın o oradaydı, başının hemen sağında, belki de biraz daha aşağıda, omzunun hizasında, bu yüzden çocuklar Elmira Sinemasında bir korku filmi gördükten sonra eve gelince, "Anne, bu gece bizimle birlikte yatar mısın?" dediklerinde kabul etti, iki oğlanla birlikte yatağa girdi, oğlanlar bundan çok hoşlanıyor ama kız sevmiyordu. Uzun süre çocuklarla birlikte yatmayı bırakamadı, her seferinde kendi kendine, "Belki de düşlerinde bir canavar görürler, onları sakinleştirmem gerekebilir," diyordu. O kürk yumağı değil, onların korkulu düşlerini düşünmek öylesine hoştu ki. Hatta kendisine bulaştırmalarını da istiyordu, o şeyi görmek korkusuyla başını hiç yana çevirmeden dolaşmak yerine onların kâbuslarını görmek ne rahatlatıcı bir şeydi. Bütün korkusu o şeyi görmekti. O şey kendisine doğru gelmiyordu; bunu hiç yapmamıştı, üzerine de saldırmamıştı. Havada öylece asılı duruyordu, Nel isterse onu görebilir, ah, Tanrım, isterse ona dokunabilirdi. Ama onu görmek istemiyordu, hiçbir zaman, çünkü görürse, kim bilir ona gerçekten dokunabilirdi ya da dokunmak isteyebilirdi, o zaman ne olacaktı, gerçekten elini uzatır ve ona dokunursa? Belki de ölürdü, ama bundan daha kötüsü olamazdı. Ölümün bir kötülüğü yoktu, uyku demekti, ölünce gri top kalmazdı,

öyle değil mi? Öyle değil mi? Bu konuyu birine sormalıydı, sırrını açabileceği, Sula gibi çok şey bilen birine, çünkü Sula bilirdi, bilmese bile komik bir şey söyler, bütün sorunu çözerdi. Ah, hayır, Sula olmazdı. İşte tam bu halde, yüreği nefret ve korkuyla doluyken yine Sula'yı düşünmüştü, sanki hâlâ arkadaşmışlar, her şeyi konuşuyorlarmış gibi. Bu kadarı da çok fazlaydı. Jude'u kaybet ama bunu Sula'yla konuşama çünkü o seni Sula için bırakmış olsun.

Şimdi kalçaları gerçekten kovalmıştı. Başka bir erkeğe bakmadıklarını söyleyen kadınların ne demek istediğini ancak o zaman anladı, çünkü söyledikleri şeyin asıl anlamı o *bakmak* sözcüğünde gizliydi. Başka bir erkekle asla sevişmeyeceğine söz vermemek, bir başka adamla evlenmeye karşı çıkmamak, ama bir kez daha bakmayı göze alamayacağını bilmek, bakmayacağına söz vermek, onların başlarının havayı daha da gerginleştirdiğini görüp kabul edemeyeceğini ya da boyunları ve omuzlarıyla çerçevelenmiş ayları, ağaç dallarını göremeyeceğini... asla bakamayacağını, çünkü şimdi bakma tehlikesini göze alamayacağını bilmek – her neyse, neyse, canım, n'olmuş yani? Çünkü şimdi kalçaları gerçekten kovalmıştı, ölüydü de, hayatlarını kurutan kişi Sula'ydı, Nel'in yüreğini paramparça eden Jude'du, onu kalçasız, yüreksiz, ama iplik gibi dolaşan bir beyinle bırakan onlardı.

Peki bu fosil kalçalarla ne yapacağım şimdi ben, bu odaları mı arşınlayacağım yalnızca? Bunların ne yararı var, Tanrım? Günün doğuşundan batışına kadar gerekli dinginliği bunlar bana asla sağlamayacak, ne işe yarayacak bunlar, yani Tanrım, ben ömrümü o dört ucundan tutulan sandukaya girinceye kadar bacaklarımın arasına sokulan biri olmadan mı geçireceğim, bana bunu mu demek istiyorsun, bu eski yastık kılıflarının yırtıklarını diksem, verandayı yıkasam, çocukla-

rın karnını doyursam, halıları silkelesem, aşağıdaki kömür deposundan yukarıya kömür de taşısam, o zaman bile mi kimse olmayacak, ah, Tanrım, gerekirse bir katır gibi çalışırım ya da ellerimle toprağı kazıya kazıya sürerim, gerekirse bu üfürsen yıkılacakmış gibi duran duvarlara sırtımı destek yaparım, yeter ki bir yerde, gecenin bir kuytusunda sıska kovboy kalçalarının bacaklarımın arasına gireceğini bileyim, ama sen bana hayır demek istiyorsun ah güzel Tanrım bu ne biçim haç?

1939

Eva'nın Sunnydale'e yatırıldığı haberi Taban'da duyulduğu zaman insanlar başlarını iki yana sallayıp Sula'nın bir karafatma olduğunu söylediler. Sonra onun Jude'u kaptığını, ardından onu bırakıp başka erkekler bulduğunu görünce, Jude'un Detroit'e bir otobüs bileti satın aldığını (Detroit'te oğullarına doğum günü kartları alıp göndermediğini) duyunca Hannah'nın ne kadar gevşek bir kadın olduğunu (ve kendi gevşekliklerini de) unutup Sula'nın bir kahpe olduğunu söylediler. Herkes onun dönüşünün habercisi olan kızılgerdankuşu istilasını anımsadı, Hannah'nın yanışını seyredişinin öyküsü yeniden alevlendi.

Ama ona son etiketi yapıştıranlar, silinmeyecek bir damga vuranlar erkekler oldu. Bağışlanmaz bir suç işlediğini söyleyen onlardı; anlayışla karşılamanın, bağışlamanın, hoş görmenin olanağı yoktu bu şeyi. Bağışlanması, temizlenmesi olanaksız bir leke. Sula'nın beyaz adamlarla yattığını söylediler. Doğru olmayabilir, ama pekâlâ doğru da olabilirdi. O bunu besbelli yapabilecek biriydi. Her neyse, bu duyulduğunda kadınlar ağızlarını sımsıkı kapadılar; ço-

cuklar onu gördüklerinde başlarını başka yöne çevirdiler; genç erkekler ona yaraşacak görülmemiş işkenceler düşündüler – salt onu gördüklerinde ağızlarından akan salyaları engelleyebilmek için.

Her biri kendi eğilimine göre bir sahne –beyaz bir erkeğin altına yatmış bir Sula– düşünüyor, tiksintiden boğulacak gibi oluyordu. Yapabileceği daha aşağılık, daha pis bir şey yoktu. Kendi ailelerinde de bu tür şeylerin olduğunun en önemli kanıtı kendi derilerinin rengiydi ama öfkeleri dur durak dinlemiyordu. Ya da siyah erkeklerin beyaz kadınların yatağına girmeye can attığını düşünmek onları hoşgörülü olmaya yöneltemiyordu. Beyaz erkeklerle siyah kadınlar arasında her türlü birleşmenin bir ırza geçme olduğu onlara göre kesindi; siyah bir kadının bunu istemesi sözcüğün tam anlamıyla aklın almayacağı bir şeydi. Böylece beyazların birleşmeye duyduğu kinin aynısını duyuyorlardı.

Bu yüzden geceleri kapılarının önüne süpürge sopası koyup veranda basamaklarına tuz serpiyorlardı. Ama Sula'yı oradan kaçırtmak konusunda bir-iki başarısız girişimde bulunduktan sonra ona zarar verecek bir şey yapmadılar. Siyahlar her zamanki gibi kötülüğe taş kesilmiş gözlerle bakıyor, kötülüğü kendi haline bırakıyorlardı.

Sula kendisine karşı çevrilen dolapları ya da yapılan dedikoduları bilmezden geldi, kimseden bir hizmet beklemezmiş gibi göründü. Bu yüzden kasabadaki öteki karafatmaları ya da kahpeleri izlemedikleri kadar yakından izlediler onu, bu tutumları karşılıksız kalmadı. Bir şeyler olmaya başladı.

İlkin Çaydanlık denen oğlan, şişeleri var mı diye sormak için kapısını çaldı. Bütün aklı fikri bilardo salonunun kapısı çevresinde dolaşmakta olan, ilgisiz bir annenin beş yaşındaki oğluydu. Kadının adı Betty'ydi ama ona Çaydanlık'ın annesi diyorlardı, çünkü bu annenin en büyük kusuru o oğ-

lanın annesi olmaktı. Sula şişe olmadığını söyleyince oğlan arkasına döndü ve basamaklardan aşağı yuvarlandı. Hemen ayağa kalkamadı, bunun üzerine Sula ona yardıma gitti. Tam o sırada oğlanın eve dönmekte olan annesi, eğilmiş oğlunun yüzüne bakan Sula'yı gördü. Sarhoş da olsa birden ilgileneceği tuttu, Çaydanlık'ı kolundan çekerek eve götürdü. Herkese oğlunu Sula'nın ittiğini söyledi, bunu öylesine inandırıcı bir şekilde anlatıyordu ki arkadaşlarının öğütlerini dinleyip oğlunu vilayet hastanesine götürmek zorunda kaldı. Hiç vermek istemediği iki doları verdi ama dolarlar boşa gitmemiş oldu, çünkü Çaydanlık'ta bir kırık vardı gerçekten de, her ne kadar doktor kötü beslenmenin kemiklerin kırılganlaşmasında önemli bir rol oynadığını söyledi ama olsun. Çaydanlık'ın annesinin her nasılsa gözü açıldı, şimdiye kadar hiç ilgilenmediği bir role büründü: Annelik. Yetişkin bir kadının oğluna zarar vermesi düşüncesi onu çileden çıkarıyordu. Çocuklarına düşkün annelerin en düşkünü oldu: Aklı başında, temiz, çalışkan. Sabah kahvaltısı için Dick'in dükkânına gitsin diye Çaydanlık'ın eline biraz para sıkıştırmalar kalmadı: Kendisinin bir işi yoksa oğlan uzun saatler yalnız kalmıyor ya da sokaklarda sürtmüyordu. Kadındaki bu değişiklik açık bir iyileşmeydi ama küçük Çaydanlık, Dick'in dükkânındaki sakin günleri gerçekten de özlüyordu.

Başka şeyler de oldu. Bay Finley on üç yıldır yaptığı gibi verandasına oturmuş tavuk kemiklerini emerken başını kaldırıp baktığında Sula'yı gördü, boğazına bir kemik kaçtı ve adam o anda öldü. Bu olay üzerine Çaydanlık'ın annesi Sula'nın gözünün üstündeki doğum lekesinin anlamını herkese açıkladı; ne saplı bir güldü o ne bir yılan, ta başından beri onda var olan bir işaretti, Hannah'nın küllerinin bir habercisi.

Kilise yemeklerine iç çamaşırı giymeden gelmişti, dumanları tüten yemeklerinden satın almış, birazcık didikle-

mişti, o kadar – hiçbir şeyin tadından hoşlanmamış, ne birinin pirzolasını ne ötekinin meyve turtasını yiyince çığlık atmıştı. Kendilerinin Tanrısına güldüğü kanısındaydılar.

Kasabanın kadınlarında yarattığı öfke akıl almaz bir şeydi çünkü kocalarını bir kez yatağa atıyor bir daha istemiyordu. Hannah tam bir baş belâsıydı, ama kocalarını istemekle, bir anlamda kadınlara iltifatta bulunuyordu. Sula onları deniyor, sonra fırlatıp atıyordu, erkeklerin yutabileceği bir özür falan olmadan. Bu yüzden kadınlar kendi yargılarının haklılığını kanıtlamak için erkeklerine daha çok sevgi gösteriyor, Sula'nın yaraladığı gururlarını, bencilliklerini okşuyorlardı.

Biriken ciddi ipuçlarının arasında Sula'nın yaşını göstermemesi de vardı. Neredeyse otuz yaşındaydı, ama kendilerinin tersine hiçbir dişi eksik değildi, hiçbir yara beresi yoktu, ne belinin çevresinde bir yağ halkası belirmişti ne de ensesinde bir çukur vardı. Dedikodulara göre hiçbir çocuk hastalığına yakalanmamıştı, su çiçeği çıkardığını, boğmacaya yakalandığını, hatta burnunun aktığını bilen yoktu. Çocukken haşarıydı – yara izleri neredeydi peki? O tuhaf biçimli parmak ile o uğursuz doğum lekesi dışında savunmasız noktalarını gösteren hiçbir doğal işaret yoktu. Gençliklerinde onunla gezmiş olan erkekler pikniklerde ne kenelerin ne sivrisineklerin ona konduğunu söylerdi. Hannah'nın bir zamanlar arkadaşı olan Patsy bunu doğruluyor, bu kadarla da kalmadığını, bira içtiği zaman Sula'nın geğirmediğine de tanık olduğunu söylüyordu.

En lanetleyici belirtiyi de çok bilmiş Dessie söyledi. Bir toplantıda arkadaşlarına bunu açtı.

"Evet ya, ben çok önceleri bi şey görmüştüm. Kimseye bi şey demedi idim, çünkü ne anlama geldiğini tam bilemedim. Evet... Ivy'ye söyledimdi ama başka kimseye hiç söylemedim. Ne zaman önceydi bilmiyorum. Bir ya da iki ay

önceydi kaliba çünkü daha yeni muşammamı döşetmemiştim. Muşammamı gördün mü, Cora? Tıpkı katalogda gördüğümüze benziyo."

"Eee."

"Anlat hadi, Dessie."

"Ha, kataloğa Cora'yla birlikte bakmıştık da..."

"Senin muşammanı hepimiz biliyoruz, bilmediğimiz..."

"Tamam. Bırakın da anlatayım, canım. Muşamma gelmeden biraz önce evin önüne çıkmıştım, Shadrack'i gördüm, her zaman yaptığını yapıyor homurdanıyordu ...kuyunun orda... yürüyerek kuyunun çevresini dolanıyor, selamlıyor, sonra devam ediyordu. N'aptığını biliyorsunuz işte ...bağıra çağıra emirler dağıtıyor..."

"Şu anlattığın şeye devam edecek misin sen?"

"Bunu kim anlatıyor? Ben mi, sen mi?"

"Sen."

"O zaman bırak da anlatayım. Ha, ne diyordum, o böyle soytarılık ederken sokağın karşı tarafından Bayan Sula Mae geçiyor. Bunu görür görmez" –parmaklarını şaklattı– "seninki durdu, karşıya geçti. Alçak boylu buğdayların arasında uzun boylu bir hindi gibi kadının önüne dikildi. Bilin bakalım n'aptı? Şapkasıyla selamladı."

"Shadrack şapka giymez ki."

"Biliyorum, ama yine de şapkasıyla selam verdi işte. Yani ne demek istediğimi anlıyorsunuz, canım. Sanki şapkası varmış gibi elini uzattı ve onu selamladı. E, biliyorsunuz Shadrack hiç kimseye kibar darvanmaz!"

"Darvanmaz ya."

"Ondan balık bile alsan lanet okur. Bozuk paran çıkışmazsa lanet okur. Balığı pek taze bulmamış gibi yapsan elinden çeker alır, sanki sana iyilik yapıyormuş gibi."

"Canım onun ne melun olduğunu herkes biliyor."

"Ee, nasıl oluyor da Sula'yı şapkasıyla selamlıyor? Ona küfür etmiyor?"

"İki şeytan."

"Kesinlikle!"

"Peki, adam onu selamlayınca seninki n'aptı? Gülümseyip ona kibar kibar selam mı verdi?"

"Hayır, bu da ayrı konu işte. O kadını ilk sefer böyle apaçık tiksintiyle bakarken görüyorum. Sanki gözleriyle adamı kokluyormuş da sabununu beyenmiyormuş gibi. Adam şapkasıyla onu selamlayınca seninki bir an elini boğazına götürdü ve *tüydü*. Koşa koşa evin yolunu tuttu. Adam hâlâ aynı yerde duruyor, selamlıyordu. Soora –sözü buraya getirecektim– eve girdiğim zaman gözümde koca bir arpacık çıkmasın mı. Daha önce hiç böyle bir şey olmamıştı. Asla!"

"Onu gördüğün için çıkmıştır."

"Kesinlikle."

"Şeytanınn ta kendisi."

"Bunun başka açıklaması yok," dedi Dessie, şöyle saatlerce sürecek güzel bir briçe oturmak üzere kâğıtları masaya yerleştirmek için destenin lastik bandını çıkardı.

Sula'nın şeytan olduğuna inanmak kadınlarda açıklanabilir ama yine de gizemli bir değişikliğin meydana gelmesine yol açmıştı. Kişisel şanssızlıklarının kaynağı bir kez bulunduğuna göre artık rahat rahat birbirlerini koruyup sevebilirlerdi. Karılarını, kocalarını sevmeye, çocuklarına kol kanat germeye, evlerini onarmaya, aralarındaki şeytana karşı genel olarak kenetlenmeye başladılar. Onların dünyasında yanlış yola sapmak, doğru yolda olmak kadar doğanın bir parçasıydı. Bunu yok saymak ya da yok etmek onlara düşmezdi. Sula'yı geriye getiren kızılgerdan kuşlarını nasıl öldürmedilerse Sula'yı da kasabadan kovmadılar, çünkü şarkılarda

anlattıkları Tanrı'nın üç yüzü olmadığını gizliden gizliye çok iyi biliyorlardı. Dört yüzü olduğunun pekâlâ farkındaydılar, dördüncüsünün Sula'yı açıkladığının. Hayatları boyunca kötülüğün çeşitli biçimleriyle birlikte yaşamışlardı, Tanrı'nın kendilerine göz kulak olacağına inandıkları falan da yoktu. Tanrı'nın bir erkek kardeşi olduğunu biliyorlardı daha çok, Tanrı'nın oğlunu o kardeşin korumadığını, o korumayınca ötekinin korumasının beklenemeyeceğini.

Onların yok etmek isteyecekleri kadar kötü hiçbir yaratık olamazdı. Kışkırtılıp öfkelendirildikleri zaman kolayca öldürebilirlerdi ama hesaplı kitaplı yapamazlardı bunu, hiç kimseyi "topluca saldırarak" öldürememelerinin nedeni buydu. Böyle yapmak doğal olmadığı gibi dürüstçe bir şey de değildi. Kötülüğün varlığını önce kabul etmek gerekirdi, sonra onunla uğraşmalı, başa çıkmalı, onu alt etmeli, daha sonra bunun sevincini yaşamalıydı.

Sula'ya karşı kanıtları uydurmaydı ama onunla ilgili vargıları öyle değildi. Sula apaçık bir biçimde farklıydı. Eva'nın kurumluluğuyla Hannah'nın haz düşkünlüğü onda birleşmişti. Kendi hayalgücünün ürünü olan bir acayiplikle günlerini kendi coşku ve düşüncelerini anlamaya çalışmakla geçiriyor, onlara tam bir egemenlik tanıyor, kimseyi hoşnut etme zorunluluğu duymuyordu, hoşnut etmekten hoşlandığı kişiler dışında. Acı vermek kadar acı duymak, zevk vermek kadar zevk duymak isteyen bir kişi olarak onun hayatı deneysel bir hayattı – annesinin sözleri üzerine hızla merdivenleri tırmandığı, bir ırmağın kıyısında, ırmağın ortasında o yerin üzerini suların kaplamasıyla birlikte bir büyük sorumluluk duygusunu beyninden söküp attığı zamandan beri bu böyleydi. İlk deneyimi ona güvenilecek bir başkasının olmadığını öğretmişti; ikinci deneyimi insanın güveneceği bir "kendi"sinin de bulunmadığını gösterdi. Bir çekirdeği yok-

tu, çevresinde serpilip gelişebileceği küçücük bir zerrecik yoktu. Hoş bir sohbetin tam ortasında, "Neden çiğnerken ağzını kapamıyorsun?" diyebilirdi, yanıtını merak ettiğinden değil, sırf insanın yüzünün birden nasıl değiştiğini görmek için. Hiçbir hırsı yoktu, para, mal mülk tutkusu yoktu, dikkat çekme ya da övgü toplama isteği, açlığı – "ben" diye bir şeyi. Bu yüzden kendini doğrulamak zorunluluğu duymuyordu, kendi kendisiyle tutarlı olmak.

Nel'e sarılmıştı, çünkü Nel hem başkası hem "ben" denen nesneye en yakın şeydi, ancak Nel ile kendisinin tek ve aynı şey olmadığını anladı kısa zamanda. Jude'la yatağa girerken Nel'e acı vereceği aklından hiç geçmemişti. Başka insanların sevgisini hep paylaşmışlardı: Bir oğlanın öpüşünü, yöntemini başkasıyla, daha sonra bir başkasıyla karşılaştırırlardı. Besbelli evlilik her şeyi değiştirmişti, ama bütün erkekleri elde edilebilir gören, onların arasından seçimlerini yaparken kendi zevklerinden başka bir şey düşünmeyen kadınlarla dolu bir evde yaşamış olduğu için yakın dost bildiği bir kişinin sahiplik duygusuna hazır değildi. Başka kadınların ne dediklerini, ne hissettiklerini ya da hissettiklerini söyledikleri şeyleri biliyordu. Ama Nel ile ikisi onların kafasının içini hep ayna gibi görürlerdi. Bu kadınların başka kadınları kıskanmadığını iyi biliyorlardı; onların korkusu işlerini kaybetmekti. Onların bacaklarının arasındakinin benzersiz bir şey olmadığını kocalarının öğrenmesinden korkuyorlardı.

Kendisinden hiçbir şey istememiş, kendisinin bütün yönlerini kabul etmiş tek kişi Nel'di. Şimdi bacaklarının arasındaki *o şeye* sahip olduğu için her şeye, *her şeye* sahip olmak istiyordu. Nel, Sula'ya dürüst davranmış ilk kişiydi, Sula'nın ilk öğrendiği ad onun adıydı, hayatın eğimli olduğunu, insanın hayatı son sınırına kadar gerebilmesine bu eğimliliğin olanak sağladığını Sula gibi görmüş ilk kişiydi. Şimdiyse Nel

onlardan biri olmuştu. O örümceklerden biri olmuştu – tek düşünceleri ağlarını bir sıra daha genişletmek olan, karanlık, kuru mekânlarda kendi tükürüklerine tutunmuş halde havada asılı duran, aşağıdaki yılanın soluğunun rüzgârıyla değil de kendi istekleriyle oradan düşmekten korkan örümceklerden biri. Kendi ağlarına doğru seğirten o şımarık yabancıya gözlerini öylesine dikkatle dikmişlerdi ki kendi sırtlarındaki kobaltı, kendilerine ait köşelere yuvalanma çabalarının boşunalığını görmüyorlardı. Yılanın soluğu kendilerine değerse, bu soluk ölümcül de olsa onları yalnızca birer kurban durumuna getirirdi, bu rolü nasıl oynayacaklarını biliyorlardı (aldatılan kadın olarak Nel'in ne yapacağını bilmesi gibi). Ama kendi iradesiyle düşmek, ah, hayır, bu hayalgücü, yaratıcılık gerektiriyordu: Kanatlarla yapılacak bir şeydi bu, bacakları belli bir biçimde tutmak gerekiyordu, hayatta kalmak istiyorlarsa kendilerini hızlı inişe bırakmaları gerekiyordu her şeyden önce. Ama hayatta kalmak onların, şimdi Nel'in de, istemediği bir şeydi. Çok tehlikeli. Artık Nel kasabaya aitti, kasabalılar gibi davranıyordu. Onlara kendini teslim etmişti, onların cık cık demesi üzerine o küçük, sıkıcı köşesine çekilecek, yılanın soluğunu ve düşüşü çok aşağılarda bırakarak yukarda kendi tükürüğüne tutunacaktı.

Nel'in öteki kadınlar gibi davrandığını görmek Sula'yı biraz şaşırtmış, epeyce üzmüştü. Medallion'a geri dönüş nedenlerinden biri Nel'di, bunun yanı sıra bir de Nashville'de, Detroit, New Orleans, New York, Philadelphia, Macon ve San Diego'da duyduğu can sıkıntısıydı. Bu kentlerde aynı insanlar vardı, aynı ağızlar işliyor, gövdelerden aynı ter çıkıyordu. Kendisini o yerlerden birine götüren erkekler bir büyük kişiliğin içinde eriyorlardı: Hep aynı aşk dili, hep aynı aşk eğlenceleri, aşk ısısını hep aynı biçimde düşüren adamlar. Onların sürtmelerine, gidip gelmelerine karşılık ne

zaman kendi özel düşüncelerini ortaya sürecek olsa adamlar gözlerini kapatıyorlardı. Ona aşk numaralarından başka bir şey öğretmiyor, kaygıdan başka bir şey paylaşmıyor, paradan başka bir şey vermiyorlardı. Bu arada Sula hep kendisine bir dost arıyordu, bir sevgilinin –bir kadın için– bir arkadaş olmadığını, asla olamayacağını anlaması biraz zaman aldı. Kendisinin uzanıp eldivensiz eliyle dokunma özlemi duyduğu değişik bir kopyasının hiç olmayacağını. Yalnızca kendi ruh durumu, kendi gelgeç istekleri vardı, madem ki yalnızca bunlar vardı, çıplak elini onlara uzatmaya, onları araştırıp öğrenmeye karar verdi, başkaları da kendi "kendi"leriyle yakınlık kursunlardı.

Onun tuhaflığı, naifliği, kendi eşitinin öteki yarısını bulma isteği başıboş bir hayalgücünün işiydi. Boyaları ya da çamuru olsaydı, dans etmeyi ya da çalgı çalmayı bilseydi; sınırsız merakını, eğretileme yeteneğini işe koşmasına olanak tanıyacak başka bir şey olsaydı, bu huzursuzluğun, bu gelgeç gönüllüğün yerini başka bir şey alabilirdi, ona özlediği her şeyi verebilecek bir şey. Sanatın bütün biçimlerinden yoksun bir sanatçı gibi tehlikeli bir insan oldu.

Hayatında bir kez yalan söylemişti, o da Eva'nın bir yere yatırılmasıyla ilgili olarak Nel'e söylediği yalandı ki ona yalan söyleyebilirdi, çünkü onu umursuyordu. Kasabaya geri döndüğünde toplumsal ilişkiler gereği yapılan konuşmalar ona çok güç geliyordu, çünkü yalan söyleyemiyordu. Eskiden tanıdığı birine, "Harika görünüyorsun, kız," diyemezdi, geçen yıllarla birlikte bronz renginin küllendiğini, bir zamanlar koca koca ay gibi yusyuvarlak gözlerin kaygıdan dolayı, toz toprak içindeki oraklar gibi büküldüğünü görürken bunu yapamazdı. Hayatları daraldıkça kalçaları genişlemişti. Kocası olan kadınlar kaskatı kolalı tabutların içine tıklım tıkış sığışmışlardı, başka insanların derisi yüzülmüş

düşleriyle, kemikleri çıkmış hayıflanmalarıyla böğürleri çatlayacak gibi oluyordu. Erkekleri olmayanlarsa küt uçlu dikiş iğnesi gibiydiler, baş tarafında sürekli boş bir göz. Erkekleri olanların soluklarındaki tatlılığı yemek fırınları, çaydanlıklar alıp götürmüştü. Çocukları uzak, ama açık yaralar gibiydi, bu yaralar kendi etlerinde değil diye daha az acıtıyor da değildi. Dünyaya bakmışlar sonra çocuklarına bakmışlar, yine dünyaya, sonra yine çocuklarına bakmışlardı, ancak pırıl pırıl gören genç bir göz, bıçağı boğazın tümseğinden uzak tutabilirdi, Sula bunu biliyordu.

Öyleyse kendisi bir paryaydı, bunu da biliyordu. Kendisini küçük gördüklerini biliyor, erkeklere karşı rahatlığına duydukları nefreti iğrenme olarak biçimlediklerine inanıyordu. Erkeklere rahat davrandığı doğruydu. Elinden geldiğince sık yatıyordu erkeklerle. Aradığı şeyi, derin bir acı duyma becerisini, mutsuzluğu bulabileceği tek yer orasıydı. Aradığı şeyin hüzün olduğunun farkına geç varmıştı. Başlangıçta sevişmek özel bir tür sevinç yaratmaya benziyordu. Cinselliğin isliliğini, komikliğini sevdiğini sanıyordu; kaba, kısık başlangıçlarda çok gülüyor, bazı aşıkların cinselliği sağlıklı ya da güzel bulmasını kabul edilir bir şey olarak görmüyordu. Cinselliğin estetik bir şey olduğu düşüncesi ona sıkıcı geliyordu. Cinselliği çirkin bir şey olarak da düşünmüyordu (çirkinlik de sıkıcıydı) ama kötücül olduğunu düşünmek hoşuna gidiyordu. Gelgelelim deneyimi arttıkça kötücül olmadığını anladı, sevişmeye kendini tam anlamıyla verebilmesi için kötücüllük düşüncesini aklına getirmesine de gerek yoktu. Sevişme sırasında keskin ağzı buluyor, bulma gereği duyuyordu. Kendi bedeniyle işbirliği yapmayı bıraktığı, o edim sırasında kendi gücünü ortaya koymaya başladığı zaman, büyük bir manyetik merkeze çelik tozları nasıl toplanırsa içinde güç zerreciklerinin toplandığını, görünüşe bakılırsa

hiçbir biçimde parçalanamayacak top gibi sımsıkı bir yumak oluşturduğunu duyumsuyordu. Birinin altında, tam bir teslim olmuşluk içinde yatarken insanın içindeki enerjiyi, sınırsız gücü duyumsamasından daha büyük bir ironi ve rezalet olamazdı. Ama o top parçalandı, parça parça oldu, onu bir arada tutma telaşıyla Sula keskin ağızdan sessizliğe atladı, olayları noktalayan sonların acı bilinciyle uluya uluya aşağıya indi: Bu neşe çılgınlığı kasırgasının tam merkezindeki gözü hüzün oluşturuyordu. Orada, sessizliğin ortasında sonsuzluk yoktu, zamanın ölümü vardı, öylesine derin bir yalnızlık vardı ki sözcüklerle anlatılamazdı. Yalnızlık başka insanların yokluğu varsayımına dayanıyordu, bu umutsuz arazide onun kendini içinde bulduğu kimsesizlikteyse hiçbir zaman başka insanların var olma olasılığı söz konusu olmamıştı. O zaman ağladı. Küçücük şeylerin ölümüne dökülen gözyaşları: Çocukların bir kenara atılmış pabuçları; denizin dövdüğü, suda boğulmuş bataklık otlarının kırılmış boyunları; hiç tanımadığı, ölmüş kadınların okul gösterilerindeki fotoğrafları; rehinci dükkânlarının vitrinlerinde evlilik yüzükleri; pilavdaki yuvasına kurulmuş yatan büyücek piliçler.

Birlikte yatağa girdiği erkek ayağa kalkınca başını kaldırıp şaşkınlıkla o adama bakar, adını hatırlamaya çalışırdı; adam da aşağıya bakar, onu gözyaşlarıyla teşekkür edecek duruma getirdiğine inanarak tatlı tatlı ve anlayışla gülümserdi. Sula adamın arkasını dönmesini, köpüğü alınmış bir doygunluk ile hafif bir tiksinti sıvısının içinde dibe çökmesini sabırsızlıkla beklerdi, cinsel birleşme sonrasının mahremiyetiyle baş başa kalmak için sabırsızlanırdı, o mahremiyet içinde kendi kendisiyle karşılaşır, kendisiyle kucaklaşır, eşsiz bir uyum içinde kendisiyle tekvücut olurdu.

Yirmi dokuz yaşında kendisi için başka türlüsünün olmadığını biliyordu, ama verandadaki ayak seslerini hesaba

katmamıştı, mavi camlı pencerenin öte tarafından bakan o güzel, kara yüzü. Ajax.

On yedi yıl önce kendisine domuz eti dediği zaman baktığı gibi bakıyordu aynen. O zamanlar o yirmi bir, kendisi on iki yaşındaydı. Aralarında yüz yaş fark varmış gibiydi. Şimdi Sula yirmi dokuz, o otuz sekiz yaşındaydı, limon sarısı sağrılar artık o kadar uzakta değildi.

Ağır kapıyı açan Sula, onu iki kolunda mermer birer heykel gibi tuttuğu iki koca şişe sütle tel kapının dışında dikilirken gördü. Oğlan gülümsedi, "Her yerde sizi arayıp duruyordum," dedi.

"Neden?"

"Size bunları vermek için," diyerek başıyla süt şişelerinden birini gösterdi.

"Ben süt sevmem ki."

"Ama şişeleri seviyorsunuz, öyle değil mi?" Birini havaya kaldırdı. "Ne hoş değil mi?"

Gerçekten de öyleydi. Parmaklarıyla tepesinden tuttuğu, kaygan mavi gökyüzü çerçeveli şişe değerli, temiz, dayanıklı bir şey gibi görünüyordu. Bu şeyleri ele geçirmek için onun tehlikeli bir şey yaptığını anladı Sula.

Parmaklarını tel kapıda bir süre düşünceli düşünceli dolaştırdı, sonra gülümseyerek kapıyı açtı.

Ajax içeri girdi, dosdoğru mutfağın yolunu tuttu. Sula da arkasından gitti. Kapıya geldiğinde adam şişenin o karışık tel tıpasını çıkarmış, soğuk sütü ağzına dikmişti bile.

Sula ona ya da daha ziyade boğazındaki ritme artan bir ilgiyle baktı. Ajax yeterince içtikten sonra geri kalanını bulaşık evyesine boşalttı, şişeyi durulayıp ona uzattı. Sula bir eliyle şişeyi alıp öteki eliyle adamı bileğinden tutarak kilere sürükledi. Kilere gitmek gereksizdi, çünkü evde kendisinden başka kimse yoktu, ama Hannah'nın kızı bu hareketi hiç düşün-

meden yapmıştı. Artık içinde un çuvalları bulunmayan, bir zamanlar konserve yiyeceklerle dolu rafları boşalmış, iplere dizilmiş küçük yeşil biberlerin bir daha asla görülmeyeceği kilerde ıslak süt şişesini koluyla sımsıkı tutarak bacakları yana açık halde duvara dayandı, kasıklarına sığdırabileceği bütün hazzı erkeğin düz kalçalarından soğurdu.

Daha sonra oğlan düzenli olarak gelmeye başladı, armağanlar getiriyordu: Dalından koparılmamış böğürtlenler, Pittsburgh *Courier*'in somon rengi kâğıdına sarılmış hazır balık, bir avuç çakka tohumu, iki kutu misket limonu jölesi, buz kamyonu buzundan irice bir parça, üzerinde süpürgeli, boneli bir kadın resmi bulunan bir kutu temizlik ürünü; resimli öykü Ağır İşçi Tillie sayfası, başka süt şişeleri, bembeyaz, ışıl ışıl.

Bilardo salonunun çevresinde onu dolanırken ya da kendi köpeğini dövdüğü için Bay Finley'e saldırırken ya da yoldan geçen kadınlara ayıp sözlerle övgülerde bulunurken görenlerin sanabileceğinin tersine Ajax kadınlara karşı çok nazik biriydi. Onunla ilişkisi olan kadınlar kuşkusuz bunu bilir, bu yüzden onu paylaşamaz ve sokaklarda öldüresiye dövüşürlerdi; ağzı kalabalık, kalın bacaklı, bıçaklı kadınlar kan dökerek kaç cuma gecesi karışıklık çıkarmış, coşkulu bir kalabalığın toplanmasına yol açmıştı. Bu durumlarda Ajax kalabalıkla birlikte dikilir, kavga eden kadınları, o altın renkli gözleriyle, dama oynayan yaşlı erkekleri seyreder gibi kayıtsızca izlerdi. Hayatında annesi dışında ilginç bir kadına rastlamamıştı, Ajax'tan yaşça küçük altı oğulla birlikte kulübesinde oturan kadın dışında.

Genelde gösterdiği kibarlık kadınları baştan çıkarmanın bir yolunun bu olmasından kaynaklanmıyordu (buna hiç gerek yoktu), bütün oğullarına düşüncelilik ve cömertlik aşılamış olan annesiyle ilişkisinden edinilmiş bir alışkanlıktı.

Kötülüklere karşı büyü yapan bir kadındı, kendisine tapan yedi oğlan sahibi olma mutluluğuna ermişti, oğlanlar ona gerekli şeyleri taşımaktan çok hoşlanırlardı; bitkiler, tüyler, iç çamaşırları, kesilip atılmış tırnak parçaları, beyaz tavuklar, kan, kâfuru, resimler, gaz yağı ve ayakizi tozları getirirler, ısmarlayacağı Çin losyonu, hardal tohumu, yedi cins Cincinnati otu gibi şeyleri alır gelirlerdi. Havadan, kötü belirtilerden, yaşayanlardan, ölülerden, düşlerden, bütün hastalıklardan anlıyordu, bu becerileriyle iyi kötü hayatını kazanıyordu. Dişleri olsaydı ya da kamburlaşmış sırtını doğrultabilseydi dünyada yaşayan varlıkların en görkemlisi o olacaktı, oğullarına tanıdığı (kimi çevrelerce ilgisizlik olarak görülen) katıksız özgürlük için, kadim bilgisi için değilse bile güzelliği için oğullarının ona duyduğu hayranlığı hak eden bir kadındı.

İşte Ajax bu kadını seviyordu, ikinci olarak da – uçakları. İkisinin arasında başka hiçbir şey yoktu. Oturup büyülenmiş gibi annesinin sözlerini dinlemediği zamanlar uçakları, pilotları, uçakların ve pilotların mekânı olan derin gökleri düşünürdü. İnsanlar onun bazı kibar eğlenceler uğruna eyaletteki büyük kentlere uzun yolculuklar yaptığını düşünüyor, bu eğlencelerin ne olabileceğini hayal bile edemeseler de kıskanıyordu; aslında havaalanlarının dikenli tellerine dayanıyor ya da bu mesleği yapabilecek kadar şanslı insanların konuşmalarını duyabilmek için hangarların çevresinde dolanıyordu. Geri kalan zamanlarını, yani annesinin büyülerini izlemediği ya da uçakları düşünmediği zamanları küçük kasabalarda işi gücü olmayan bekârlara özgü serserilikler yaparak geçiriyordu. Sula için anlatılan bütün öyküleri duymuştu, anlatılanlar merakını kamçılıyordu. Onun ele avuca gelmezliği, yerleşik davranış biçimlerine kayıtsızlığı kendisine annesini anımsatmıştı, Büyük Aziz Matthew Ki-

lisesindeki kadınlar Tanrı'dan mağfiret dilemekte ne kadar ısrarlıysalar, büyü yapmakta o kadar ısrarlı olan kadını yani. Böylece merakı iyice artınca beyaz bir ailenin verandasından iki süt şişesi kaptığı gibi onu görmeye gitti, bu kadın belki de hayatı kendisine ait olan, hayatla nasıl başa çıkacağını bilen, kendisini elinde tutmakla ilgilenmeyecek –annesi dışında– tek kadındı.

Sula da merak ediyordu. Onunla ilgili bir şey bilmiyordu, yıllar önce kendisine laf atarken söylediği o sözden, içinde uyandırdığı duygudan başka. Medallion'dan giderek artan hoşnutsuzluğu kadar başka insanların hayatlarının basmakalıplığına da epeyce alışmıştı. Gidecek bir yer bulabilseydi belki de şimdiye buradan gitmiş olurdu, ama bütün bunlar mavi camdan Ajax kendisine bakmadan, bir ganimet gibi süt şişesini havada sallamadan önceydi.

Ama oğlanı kasıklarının arasına almasının nedeni getirdiği armağanlar değildi. Çok hoş şeyler getiriyordu kuşkusuz (hele o yatak odasında kavanozun kapağını açarak serbest bıraktığı kelebekler), ama asıl hoşuna giden kendisiyle konuşmasıydı. Sahiden konuşuyorlardı. Ajax kendinden aşağı gördüğü biriyle ya da bir şeyle konuşurmuş gibi konuşmuyordu onunla, ne de Sula'nın hayatıyla ilgili çocuksu sorularla ya da kendi yaptıklarıyla ilgili uzun konuşmalarla yetiniyordu. Annesi gibi Sula'nın da zeki olabileceğini düşündüğü için ondan bu zeka parıltısını bekliyor, Sula da gösteriyordu. Bu arada oğlan daha çok dinliyordu. Sula'nın yanında olmanın verdiği apaçık rahatlık, ona bitkilerin dozlarını, güçlerini anlatma konusundaki isteksizliği, kızı bebek yerine koymaya, korumaya kalkışmaması, onun hem taş gibi sağlam hem de akıllı bir kadın olduğunu varsayması – bütün bunlar, çok ender olarak içinden düşmanlık fışkıran sonsuz bir ruh cömertliğiyle birlikte Sula'nın ilgi ve heyecanını besleyen şeylerdi.

Onun için (göktekine karşı yeryüzündeki) mutluluk demek, cayır cayır sıcak suda uzun uzun banyo yapmak demekti – başı küvetin serin beyaz kıyısına dayanmış, gözleri zevkten kapanmış halde.

"Sıcak suya girmek sırt ağrısı yapar." Sula kapı aralığında durmuş, sabun beyazı suyun hemen yüzeyinde parlayan dizlerine bakıyordu.

"Sula'ya girmek bana sırt ağrısı yapıyor asıl."

"Buna değiyor mu bari?"

"Henüz bilmiyorum. Çekil başımdan."

"Uçaklar mı?"

"Uçaklar."

"Lindberg* seni biliyor mu?"

"Git, dedim."

Gitti, Eva'nın yüksek karyolasında bekledi, başı, tahtalarla kapatılmış pencereye dönüktü. Gülümsüyor, beyaz adamların yaptığı bir iş yapmak istemek tam Jude'e göre bir şeydi, bu arada içeriye iki çiytanesi o güzelim dişleriyle girip, "Hastayız," dediler.

Sula başını ağır ağır çevirdi, "İyileşirsiniz," diye mırıldandı.

"İlaç istiyoruz."

"Banyoya bakın."

"Orada Ajax var."

"Bekleyin o zaman."

"Biz şimdi hastayız ama."

Sula yataktan yere eğildi, bir ayakkabı alıp onlara doğru fırlattı. "Saksocu!" diye bağırdı ikisi, bunun üzerine Sula çırılçıplak yataktan fırladı. Kırmızı saçlı çiytanesini gömleğinden yakaladı, çocuğu topuklarından tutarak tırabzandan aşağı sal-

---

* 1927'de New York'tan Paris'e, tek başına, hiç durmadan uçan ilk Amerikan havacısı. (ç.n.)

landırdı, sonunda oğlan donuna işedi. Öteki çiytanesinin yanına üçüncüsü de geldi, ellerini ceplerine daldırıp taş alarak Sula'ya atmaya başladılar. Sula taşlardan korunmaya çalışırken kahkahadan sarsıla sarsıla yürüyerek, altını ıslatan çiytanesini yatak odasına götürdü, dişleri dışında hiçbir silahları kalmamış olan öteki iki çiytanesi de arkasından geldi, Sula birinci çiytanesini yatağın üzerine bırakmış cüzdanını karıştırıyordu. Her birine birer dolarlık banknot verdi, hemen kapıp merdivenlerden koşarak indiler, nezleye iyi gelen, içmekten hoşlandıkları ilacı almak için Dick'in dükkânına gittiler.

Ajax ıslak ıslak odaya geldi, yatağa uzanarak, gövdesinin kurumasını bekledi. Uzun süre ikisi de konuşmadılar, sonunda Ajax uzanıp onun koluna dokundu.

Sula'nın üste çıkmasından hoşlanıyordu, böylece onun kule gibi yükselen karaltısını görebiliyor, yukarıya, yüzüne bakarak alçak sesle ayıp sözler söyleyerek laf atabiliyordu. Sula, diz çökmüş bir Georgia çamı gibi, o kayıp giden, aşağıya yuvarlanan gülümsemenin ta yukarısında, altın rengi gözlerin, kadife bir kalpağı andıran saçların ta yukarısında, öne arkaya, sağa sola sallanırken, kalçalarına akın eden gizli bir düzensizliği engellemek için düşüncelerini bir noktaya topladı. Limon rengi gabardiniyle, bugüne kadar tadını hiç tatmadığı bir cinsel heyecanı ona tattırmış olan adamın başının ucunda korkunç bir yükseklik gibi görünen yerden aşağıya bakıyordu. Cinsel boşalmanın yüksek sessizliğine çekilen etinin kayışını salt biraz daha geciktirmek için düşüncelerinin onun yüzünde oyalanmasına izin verdi.

Elime bir güderi alıp tam elmacık kemiği çıkıntısının üzerini iyice ovalasam siyahlığın birazı gider. Deri pul pul olur, dökülür, güderinin altından altın varak çıkar. Siyahlığın arasından parladığını görebiliyorum. Orada olduğunu biliyorum...

Oğlanın sopa gibi ipince gövdesinin ne kadar yükseğindeydi, onun kayıp kayıp giden gülümsemesi ne kadar kaygandı.

Bir tırnak törpüsü ya da Eva'nın tırnak makasını –makas da olur– alır, altın tabakasını kazırsam altın dökülür, su mermeri ortaya çıkar. Yüzünün düz yüzeyleri, eğri yüzeyleri bu su mermerinden oluşur. Gülümserken ağzının ta gözlerine kadar açılmamasının nedeni budur. Su mermerinin ağırlığı gülümserken ağzının sonuna kadar yayılmasını önler.

Yükseklik ve sallanmak Sula'nın başını döndürdü, bu yüzden eğildi, memeleri Ajax'in göğsüne hafif hafif sürtünüyordu.

Daha sonra eline bir keski ile küçük bir çekiç alıp su mermerini hafif hafif oyabilirdi. O zaman kazma vurulmuş buz gibi çatlayacak, çatlaklardan bereketli toprakları göreceğim, çakıl taşlarından, çalı çırpıdan arınmış, verimli topraklar. Çünkü senin bu kokun o topraktan geliyor.

Sula ellerini onun koltuk altlarına soktu, çünkü bir şeye tutunmazsa derisinin altında yayıldığını duyumsadığı güçsüzlüğün önünü alamayacak gibi görünüyordu.

Elimi senin toprağına daldıracağım, toprağı alıp ellerimi havaya kaldıracak, bırakacağım parmaklarımın arasından kayıp dökülsün, toprağın ılık yüzeyini, içteki çiyli serinliği hissedeceğim.

Sula'nın hiçbir şeyi kendinden uzak tutma umudu kalmamıştı, başını onun çenesinin altına koydu.

Senin toprağını sulayacağım, hep verimli ve ıslak olacak. Ama ne kadar? Toprağı ıslak tutmak için ne kadar su gerek? Suyumu tutacak ne kadar toprak gerek bana? İkisi ne zaman çamur olacak?

Sula'nın kalçaları onun erkeklik organını yutarken Ajax da onun ağzını yuttu, ev çok, çok sessizdi.

* * *

Sula sahipliğin ne olduğunu öğrenmeye başladı. Aşk değil belki sahiplik ya da sahiplik isteği. Böylesine yeni ve yabancı

bir duygudan şaşkına dönmüştü. İlkin bir gece öncenin sabahı vardı, Ajax'ın o gün gelip gelmeyeceğini merak ettiği bir sabah. Sonra aynanın karşısında parmağını ağzının çevresindeki gülümseme çizgilerinde dolaştırarak, güzel olup olmadığını merak ettiği bir öğleden sonra. Bu uzun incelemeyi saçlarına yeşil bir kurdele bağlamakla noktaladı. Yeşil ipek kurdeleyi başına takarken kurdeleden bir fısıltı çıktı – rahatça Hannah'nın kıkırtısı olabilecek bir fısıltı, hoşuna giden bir şey olduğu zaman kendisinin çıkardığı hafif, genizden gelen bir tıslama. Saç maşası aletinin altında iki saat oturan, iki gün sonra da yeniden randevu almaları gerekince şaşan kadınlar gibi. Kurdele bağlamanın ardından başka şeyler geldi, o akşam Ajax, o sabah yaptığı kamış düdüğü getirdiği zaman yeşil kurdele hâlâ başında durduğu gibi, banyo pırıl pırıldı, yatak düzeltilmişti, iki kişilik bir sofra hazırlanmıştı.

Ajax ona kamış düdüğü verdi, ayakkabılarının bağını çözdü, mutfaktaki sallanan iskemleye oturdu.

Sula yanına gitti, dudaklarından öptü. O da parmaklarını Sula'nın ensesinde dolaştırdı.

"Katran Bebek'in yokluğunu fark etmemişsindir bile, eminim?" dedi Ajax.

"Yokluğu mu? Hayır. Nerede?"

Ajax onun o tatlı kayıtsızlığına güldü. "Hapiste."

"Ne zamandan beri?"

"Geçen cumartesi."

"Sarhoşluktan mı tıkmışlar içeri?"

"Ondan biraz daha fazla bir şey," diye yanıtlayıp Katran Bebek'in başına gelen bir başka kötü olaya kendisinin nasıl karıştığını anlatmaya başladı.

Cumartesi öğleden sonra Katran Bebek sarhoş halde New River Sokağındaki trafiğin içine dalmış. Kadın bir sürücü ona çarpmamak için arabasıyla savrulup başka bir arabaya çarp-

mış. Polis gelip de kadının belediye başkanının yeğeni olduğunu öğrenince Katran Bebek'i tutuklamış. Daha sonra, bu haber duyulunca Ajax ile birlikte iki başka adam onu sormak için karakola gitmişler. Başlangıçta onları içeri sokmamışlar. Ama Ajax ile ötekiler bir buçuk saat orada bekleyip düzenli aralıklarla isteklerini yineleyince insafa gelmişler. Sonunda izni koparıp içeri girmiş, arayıp hücresini bulmuşlar, hücresinin bir köşesine kıvrılmış yatıyormuş, fena halde dövüldüğü belliymiş, üzerinde son derece kirli iç çamaşırlarından başka bir şey yokmuş. Ajax ile ötekiler Katran Bebek'e giysilerinin neden geri verilmediğini sormuşlar. "Yakışık alır mı," demişler, "koca bir adamın böyle bok içinde yüzmesi."

Katran Bebek'in bir beyaz olduğunu her zaman söylemiş olan Eva ile besbelli ki aynı görüşte olan polis, bok içinde yaşamak istemiyorsa onun o tepelerden aşağı inip doğru dürüst bir beyaz gibi yaşaması gerektiğini söylemiş.

Daha böyle pek çok atışma olmuş, öfkeli sözler edilmiş, korkutucu sözler, sonunda iş üç siyahinin yargılanmak üzere mahkemeye çıkarılması kararına kadar varmış, gelecek perşembeye duruşması varmış.

Ajax bunların hiçbirinden pek kaygılanmış görünmüyordu. Daha çok sinir bozucu ve münasebetsiz buluyor gibiydi bunları. Polisle pek çok kez başı derde girmişti, çoğunlukla da kumarhane baskınlarında, bunları Zenci hayatının doğal tehlikeleri olarak görüyordu.

Ama saçlarının arasında yeşil kurdelesi parlayan Sula dış dünya'nın Ajax üzerindeki etkisini bütün açıklığıyla gördü. Ayağa kalktı, sallanan iskemlenin koluna yerleştirdi kıçını. Parmaklarını oğlanın sık saçlarının arasına daldırarak, "Gel. Bana yaslan," diye mırıldandı.

Ajax gözlerini kırptı. Daha sonra hızla kıza dönerek yüzüne baktı. Bu sözlerde, bu seste çok iyi tanıdığı bir şey var-

dı. Ajax yeşil kurdeleyi ilk kez görüyordu. Çevresine baktı, pırıl pırıl mutfağı, iki kişi için hazırlanmış masayı görünce burnuna bir yuva kokusu geldi. Gövdesinde ne kadar tüy varsa hepsi ayağa kalktı, biraz sonra Sula'nın kendinden önceki bütün kızkardeşleri gibi ölüm çanını çalan, "Nerelerdeydin?" sorusunu soracağını biliyordu. Bir anlık, yumuşak bir hayıflanmayla gözleri donuklaştı.

Ayağa kalktı, Sula'yla birlikte merdivenleri tırmandı, hayvan pençesi ayaklı küvetin altındaki tozların alındığı tertemiz banyoya girdi. Dayton'daki hava gösterisinin tarihini anımsamaya çalışıyordu. Yatak odasına geldiği zaman Sula'yı yeni değiştirilmiş bembeyaz çarşafların üzerinde, yeni süründüğü kolonyanın ölümcül kokusuna boğulmuş olarak yatarken gördü.

Kızı altına çekti, Dayton'a gitmek üzere olan bir adamın sakinliği ve enerjisiyle sevişti.

Sula ara sıra çevresine bakıyor, onun şimdiye kadar bir kez olsun burada bulunduğunu gösterir somut bir kanıt arıyordu. Kelebekler neredeydi? Böğürtlenler? Kamış düdük? Hiçbir şey bulamıyordu, çünkü dondurucu yokluğundan başka hiçbir şey bırakmamıştı geride. Öylesine dekoratif, öylesine şatafatlı bir yokluktu ki bu, onun o olağanüstü güzel varlığına nasıl düşüp ölmeden ya da yanıp kül olmadan dayanabildiğini anlayamıyordu.

Kapının yanındaki ayna, kapının yanındaki bir ayna değildi, onun dışarı çıkmadan önce bir an önünde durup kasketini giydiği bir mihraptı. Ajax mutfakta o sallanan kırmızı iskemlede otururken sallanan şey iskemle değil oğlanın kendi kalçalarıydı. Yine de onun –onun kendisinin– olan hiçbir şey bulamıyordu burada. Sakın her şey bir hayal olmasın, tersine inanmak için bir kanıt arıyor olmayayım, diye düşünüyor-

du. Yokluğu her yerde kendini hissettiriyor, her yerde diken gibi batıyor, evdeki eşyaların ana renklere bürünmesine yol açıyor, odaların köşelerinin dış çizgilerini belirginleştiriyor, masaların üzerinde biriken tozları altın gibi parlatıyordu. Orada olduğu zamanlarda her şeyi kendine doğru çekerdi. Yalnızca Sula'nın gözleri, bütün duyuları değil cansız nesneler bile onun sayesinde, onun varlığına zemin oluşturmak üzere var oluyordu. Onun varlığının gölgesinde kalmış bu şeyler artık o gitmiş olduğuna göre bir parlaklık kazanmıştı.

Daha sonra bir gün bir çekmeceyi karıştırırken aradığını buldu: Bir zamanlar onun orada bulunduğunu kanıtlayan bir belge, sürücü belgesi. Kanıt olarak gereksindiği her şey vardı – önemli sayılar: Doğum tarihi 1901, boy 1.80, ağırlık 69 kg., gözler kahve, saç siyah, renk kara. Ah, evet, deri rengi kara. Çok kara. Öylesine kara ki ancak telle özenle uzun uzun ovarsan çıkar karalık, o karalık çıktıkça altın tabakası parlamaya başlar, onun altından su mermeri, su mermerinin çok çok altından da yine karalık çıkardı, ama bu kez ılık, özlü toprağın karası.

Ama bu da neydi? Albert Jacks mi? Adı Albert Jacks miydi? A. Jacks. Adının Ajax olduğunu sanıyordu. Onca yıl. Hatta bilardo salonunun yanından geçtiği, tahta bir iskemleye ata biner gibi oturmuş olan oğlana başını çevirdiği; oğlanın bacaklarının arasında o dayanılmaz düzgünlükteki geniş boşluğu görmemek için, pantolonunun içinde pusuda bekleyen o hayvanın hiçbir, hiçbir belirtisini taşımayan o açıklığı görmemek, küstah burun deliklerini görmemek, durmadan kayan, aşağı yuvarlanan, kaldırıma düşmeden, ayaklarının dibindeki –ayrıca bilardo salonunun oralarda oturan, ayakta dikilen, Nel ile ikisine, hatta yetişkin kadınlara da *domuz eti, kahverengi şeker, serçe* gibi laflar atan, *Aman Tanrım, bu öfkeyi hak edecek ne yaptım,* gibi, *Beni yanına al Tanrım, vaat*

edilen toprakları gördüm gibi, *N'olur Tanrım beni unutma* gibi şarkılar söyleyen adamların ayaklarının dibindeki– sigara izmaritlerinden, şişe kapaklarından, tükürüklerden kaldırım kirlenmeden önce elini uzatıp yakalamak istediği o gülümsemeyi görmemek için başını başka tarafa çevirdiği günlerde de adını Ajax olarak biliyordu. Hatta Nel ile ikisi iç çamaşırlarının altındaki o yumuşaklığa dokunurken, evden çıkar çıkmaz örgülerini çözüp saçlarını kulaklarının iki yanında zıplamaya, dalgalanmaya bırakırken ya da meme uçları bluzlarından belli olup da oğlana o kayan, aşağı yuvarlanan gülümseyişle gülümseme fırsatı vermesin, böylece de derilerine kanın saldırmasına yol açmasın diye göğüslerine bez çatkı bağlarken onu düşünmemeye, düşlememeye çalıştıkları zaman bile böyle biliyordu. Hatta daha sonra, hayatında ilk kez bir erkekle yattığında, hiç istemeden ya da belki de gerçekten bile bile onun adını söylediği zaman, haykırdığı ad onun adı değildi demek.

Sula elinde eskimiş bir kâğıt parçasıyla ayakta dikilmiş, yüksek sesle bir boşluğa seslenerek şöyle konuşuyordu: "Adını bile bilmiyormuşum. Adını bilmiyorduysam bildiğim hiçbir şey yok demektir, tek bilmek istediğim şey adı olduğuna, onu da bilmediğime göre hiçbir şey bilmiyorum, o zaman beni bırakmasın da ne yapsın, çünkü kendisinin adını bile bilmeyen bir kadınla sevişiyordu.

"Küçükken kâğıt bebeklerimin kafaları yerlerinden çıkardı, boynumu büktüğüm zaman kafamın bebeklerinki gibi çıkmayacağını çok sonraları öğrendim. Kafamı dimdik tutarak yürüyor, çünkü güçlü bir rüzgârın ya da arkamdan sertçe çarpan bir şeyin kafamı koparacağını sanıyordum. Bunun böyle olmadığını bana Nel söyledi. Ama yanılıyordu. O oğlana rastladığım zaman başımı yeterince dik tutamadım, bu yüzden de bebeklerinki gibi başım koptu.

"Çekip gitmesi iyi oldu. Yakında yüzünün etlerini yolar, altın konusunda haklı olup olmadığımı görmeye kalkardım, böyle bir merakı da kimse anlamazdı. Onu incitmek için yaptığıma inanırlardı, hani merdivenlerden düşüp bacağını kıran çocuk vardı ya, insanlar sırf öylece baktım diye onu benim ittiğimi düşünmüşlerdi."

Elindeki sürücü belgesiyle yatağa girdi, kobalt mavisi düşlerle dolu bir uykuya daldı.

Uyandığı zaman başının içinde tanıyamadığı, daha önce duyduğunu hiç anımsamadığı bir ezgi vardı. "Belki de ben uydurdum," dedi. Daha sonra buldu – şarkının adını, daha önce pek çok kereler duyduğu haliyle şarkının bütün sözlerini anımsadı. Yatağın kıyısına oturup "Daha başka yeni bir şarkı yok, şimdiye kadar var olan bütün şarkıları söyledim. Hepsini söyledim. Var olan bütün şarkıları söyledim," diye düşündü. Yeniden yatağa uzandı, *bütün şarkıları söyledim, bütün şarkıları, bütün şarkıları, var olan bütün şarkıları söyledim*, sözlerinden oluşan, sayıklamayı andıran küçük bir ezgi tutturdu, sonunda kendi ninnisinden etkilendi, uykusu geldi, uykunun eşiğindeki boşluğun içinde altının kekre tadını duydu, su mermerinin serinliğine dokundu, özlü toprağın koyu, tatlı kokusunu kokladı.

1940

"Hasta olduğunu duydum. Senin için yapabileceğim bir şey var mı?"

Yalnızca sözcükleri değil, ses tonunu ve ses yüksekliğini de denedi. Sesi sakin, düz, ama duygudaşlık yüklü olmalı – ama hastaya değil hastalığa karşı.

Kafasının içinde duyduğu ses, bir rastlantıyla hiç kimsenin ziyaret etmediği hasta bir kadını görmeye giden iyi yürekli bir kadının sesiydi, merak ya da gurur tınısı taşımayan bir ses.

Üç yıldır ilk kez düşmanının gözünün üstündeki saplı güle bakacaktı. Üstelik bunu ağzında Jude'un gidişinin tadı, midesinde dışarı çıkmak için sabırsızlanan küskünlük ve utançla yapacaktı. Jude'un öpmüş olduğu kara güle bakacaktı, kendi çocuklarına karşı sevgisinin çarpılmasına, koyu, canavarca bir şeye dönüşmesine yol açmış, o canavarın dışarı fırlayıp çocuklarını ağır pençesiyle öldürmesinden korktuğu için canavarlığını göstermemek için elinden geleni yapan bir kadın haine gelmesinde payı olan kadının burun deliklerine bakıyor olacaktı. Kaba bir ayı sevgisi, dizginleri bırakılsa, çılgınca bir bal açlığıyla çocuklarını boğacak olan bir ayı.

Jude hepten bırakıp gittiği için evin bütün sorumluluğu Nel'e kalmıştı. Artık kahverengi zarf içinde elli dolarlıklar yoktu güvenecek, bu yüzden ana babasının geçim kaynağı olan o küçük emekli aylığıyla kıt kanaat geçinmeye çalışmak yerine temizlikçilik yapmaya başladı. Bir önceki yıl da daha iyi bir iş buldu, bir zamanlar Jude'un çalıştığı otelde oda hizmetçisi olarak çalışmaya başladı. Bahşişler fena değildi ama saatleri iyiydi – çocuklar okuldan çıktığı zaman evde oluyordu.

Otuz yaşında çakmak çakmak kahverengi gözleri akik rengini almış, derisi en yeşil olduğu zaman çatlayan, kumlu akçaağaç palamutunun parlaklığını kazanmıştı. Solgun ve süzülmüş olan Nel'i ayakta tutan tek şey erdemdi. Onu Carpenter Sokağı, 7 numaraya, mavi camlı kapıya getiren şey buydu; eski günlerdeki gibi tel kapıyı tırmalama isteğine direnme gücünü ona veren; iyilikseverliğinin gerçek güdüsünü ondan gizleyen ve son olarak da sesine sahip olmasını istediği tınıyı kazandıran, Sula'nın hastalık haberinin Taban'da yarattığı sevinç ya da "Ben demedim miydim"li ağız şapırtısından, hak yerini buldu der gibilikten en küçük bir iz taşımasına izin vermeyen şey de oydu.

Eskiden Eva'nın olan yatak odasında şimdi ayakta dikilmiş o kara güle bakıyordu, ama yorganın üzerinde ileri geri kayan ipincecik kolların, Eva'nın kendini aşağı atmak için tırmandığı, sonradan tahta çakılmış pencerenin de farkındaydı.

Sula başını kaldırıp baktı, bir an bile duraksamadan Nel'in yaptığı gibi yapıp selamlaşma sözlerini bir yana bırakarak söze girdi.

"Aslında yapabileceğin bir şey var. Bir reçete olacak. Genellikle Nathan gidip alıyor ama... saat üçe kadar okuldan bırakmıyorlar. Eczaneye gidebilir misin acaba?"

"Reçete nerede?" Nel yapacak somut bir iş bulduğu için seviniyordu. Yoksa konuşmak güç olacaktı. (Bir ilişkiyi han-

gi noktadaysa oradan alıp sürdürmek konusunda Sula'ya güvenmeli.)

"Çantama bak. Hayır. Şurada."

Nel tuvalet masasının yanına gitti, tokası boncuklu çantayı açtı. İçinde yalnızca bir saat vardı, ta dipte de katlanmış reçeteyi gördü. Para cüzdanı, bozuk para cüzdanı yoktu. Sula'ya döndü, "Şeyy..."

Ama Sula tahtayla kapatılmış pencereye bakıyordu. Gözündeki, gözünün tam köşesindeki bir şey Nel'in sorusunu tamamlamasına engel oldu. Bir o, bir de burun deliklerinin hafifçe açılması – bir hırıltının hafif gölgesi. Nel kâğıt parçasını, sonra kendi para cüzdanını aldı ve "Tamam. Şimdi dönerim," dedi.

Kapı kapanır kapanmaz Sula ağzından soluk aldı. Nel odadayken sancı artmıştı. Şimdi bu yeni, yedekte sakladığı ağrı kesici gelmek üzere olduğuna göre ıstırabı idare edebilecekti. Zihninin bir köşesinin Nel'e kaymasına izin verdi. Yıllardır görüp konuşmadığı Nel'i böyle apar topar eczaneye göndermek tuhaftı. Eczane yıllar önce, ikisi çocukken Edna Finch'in dondurma yedikleri dükkânıydı. İkisi el ele 18 sentlik dondurma yemeye gitmiş, erkeklerin yayılıp oturdukları bilardo salonunun yanından geçmiş, "domuz eti" diye laf attıkları mermer masalı serin salonda oturup hayatlarının ilk kremalı dondurmasını yemişlerdi. Şimdi Nel oraya yalnız başına gidiyordu, Sula'ysa doktorun ancak ağrı çok kötüleştiğinde almasını söylediği ilacı bekliyordu. Şu anda ağrı herhalde "çok kötü"lemişti işte. Yine de bilinmez ama. Bir an Nellie'nin ne istediğini merak etti; neden gelmişti. Oh olsun demek için mi? Barışmak için mi? Bu düşünce çizgisini izlemek için gerekli dikkati toplaması olanaksızdı. Bu acı çok aç gözlü bir acıydı, Sula'dan bütün dikkatini kendine vermesini istiyordu. Ama yedekte beklettiği bu yeni ilacı kendisine en

yakın arkadaşının getirecek olması iyi bir şeydi. Anımsadığına göre Nel zor durumlarda her zaman güçlü olmayı başarırdı. Suyla üzeri kapanan yer; Hannah'nın cenazesi. Nel en iyisiydi. Sula yıllar önce ona öykündüğü ya da öykünmeye çalıştığı zaman soğukkanlılığın değil tuhaflığın ağır bastığı bir şey yapardı hep. Nel'i bir kez korumaya kalkışmış, o zaman da kendi parmağının ucunu keserek onun gönül borcu değil tiksinti duymasına yol açmıştı. O günden sonra duyguları ne derse onu yaptı.

Nel'in ayak seslerini, Nel kapıyı açıp ilacı yatağın yanındaki masanın üzerine koymadan çok önce duyabilmişti. Sula yapış yapış kaşığın içine ilacı dökerken Nel hasta ziyaretinde âdet olan bir şeyler söyledi.

"İyi görünüyorsun, Sula."

"Yalan söyleme, Nellie. Kötü görünüyorum." İlacı yuttu.

"Hayır. Seni uzun zamandır görmedim ama çok..."

"Bunları söylemek zorunda değilsin, Nellie. Merak edecek bir şey yok."

"Derdin neymiş? Ne dediler?"

Sula dudaklarının iki ucunu yaladı. "Bu konuyu konuşmak istiyor musun?"

Nel yaptığı patavatsızlığı anlayıp hafifçe gülümsedi. "Hayır. Hayır, istemiyorum, ama burada yalnız başına kalman gerektiğinden emin misin?"

"Nathan uğruyor. Bazen çiytaneleri, Katran Bebek..."

"Onların uğramasından n'olacak, Sula. Sana şöyle yetişkin biri gerek. Sana..."

"Burada kalmak istiyorum, Nellie."

"Bunu bana karşı bir gurur konusu yapmak zorunda değilsin."

"Gurur mu?" Sula'nın kahkahası balgamın arasından fışkırdı. "Sen neden söz ediyorsun? Ben kendi çöplüğümü

seviyorum, Nellie. Gururlu değilimdir. Besbelli ki sen beni unutmuşsun."

"Belki unuttum. Belki de unutmadım. Ama sen bir kadınsın ve yalnızsın."

"Ya sen? Sen yalnız değil misin?"

"Ben hasta değilim. Çalışıyorum."

"Evet. Elbette çalışıyorsun. Çalışmak senin için çok iyi, Nellie. Banaysa bir hayrı yok."

"Hiç çalışmak *zorunda* kalmadın."

"Çalışmazdım zaten."

"Bunun için söylenecek bir şey var, Sula. Özellikle insanların senin yerine çalışmak zorunda kalmasını istemiyorsan."

"İkisi de değil, Nellie. İkisi de değil."

"Her şeye sahip olamazsın, Sula." Nel onun küstahlığına, ölümün eşiğinde yalan söylemesine, lafazanlık etmesine sinirlenmeye başlıyordu.

"Niyeymiş? Her şeyi yapabiliyorum, neden her şeye sahip olamayayım?"

"Her şeyi *yapamazsın*. Sen bir kadınsın, hem de siyahi bir kadın. Bir erkek gibi hareket edemezsin. Başına buyruk ortalarda dolaşamazsın, canın ne istiyorsa onu yapıp ne istiyorsa onu söyleyip canının istemediğini yapmamazlık edemezsin."

"Aynı şeyleri yineliyorsun."

"Nasıl aynı şeyler?"

"Bana bir kadın ve bir siyahi olduğumu söylüyorsun. Bir erkek olmakla aynı şey değil mi bu?"

"Hiç sanmıyorum, çocukların olsaydı sen de benim gibi düşünürdün."

"O zaman gerçekten de senin erkek dediğin o yaratık gibi davranırdım. Tanıdığım bütün erkekler çocuklarını bırakıp gitti."

"Bazı erkeklere birileri el koydu."

"Yanılıyorsun, Nellie. 'Bırakıp gitti' demek daha doğru."

"Hâlâ her şeyi sen bileceksin, öyle mi?"

"Ben her şeyi bilmiyorum, her şeyi yapıyorum, o kadar."

"E, benim yaptığımı yapmıyorsun."

"Senin hayatını yaşamıyorum diye nasıl bir hayatının olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsun? Bu ülkede bütün siyahi kadınların ne yaptığını biliyorum."

"N'apıyorlarmış?"

"Ölüyorlar. Tıpkı benim gibi. Ama tek fark, onlar kesilmiş bir ağacın kökü gibi ölüyorlar. Bense, bir servi gibi yıkılıyorum. Bu dünyada gerçekten yaşadım."

"Sahi mi? Yaşadığını gösterecek neyin var?"

"Göstermek mi? Kime? Benim kafam var, kızım. O kafanın içinde olup bitenler var. Yani demek istiyorum ki kendim varım."

"Tek başına, öyle değil mi?"

"Evet. Ama o yalnızlık *bana ait*. Senin yalnızlığınsa başkasının. Başkasının yapıp eline tutuşturduğu bir şey. Bu önemli değil mi? Elden düşme bir yalnızlık."

Nel küçük tahta iskemleye oturdu yeniden. Öfke başına sıçradı, ama Sula belki de fiyaka yapıyordu. Gerçekten ne halde olduğu bilinmez, ama doğru neyse o doğrunun dışında bir şey söylemenin anlamı yok. "Bir erkeği nasıl elde ettiğini her zaman anlıyordum. Şimdi de neden hiçbirini elinde tutamadığını anlıyorum."

"Tutmam mı gerekiyordu? Hayatımı bir erkeği elimde tutmaya mı harcasaydım?"

"Bir erkek buna değer, Sula."

"Benden fazlasına değmez. Ayrıca ben hiçbir erkeği sevmeye değer olduğu için sevmedim. Değmek, değmemek sorunu değildi benim için."

"Ne sorunuydu?"

"Kendime göre bir mantığım var. Hepsi bu."

"Eh, herhalde öyledir. Dünyanın sahibi sensin, bizler kiracıyız. Midilliye sen biniyorsun, biz bokunu kürüyoruz. Ben buraya bu tür konuşmalar yapmaya gelmedim, Sula..."

"Öyle mi?"

"Hayır. Sana bakmaya geldim. Ama madem ki bu konuyu açtın o zaman ben de kapatabilirim." Nel'in parmakları karyolanın pirinç parmaklığını kavradı. İşte şimdi ona soracaktı. "Bunu nasıl yapabildin, Sula?"

Bir suskunluk oldu, ama Nel bu suskunluğu bozma zorunluluğunu duymadı hiç.

Battaniyenin altında Sula biraz kımıldadı. Dişlerini emerken canı sıkkın gibi görünüyordu. "Önümde, arkamda, kafamın içinde var olan şu boşluk. Bir boşluk var. Bunu da Jude doldurdu. Hepsi bu. O boş yeri doldurmaktan öte bir şey yapmadı."

"Yani onu sevmedin bile?" Nel tuttuğu pirinç parmaklığın verdiği hissi ağzında hissediyordu. "Onu sevmek diye bir şey bile yoktu ha?"

Sula tahtayla kapatılmış pencereye baktı yine. Sanki uykuya dalacakmış gibiydi, gözleri kanat çırpıyordu.

"Ama..." Nel karnını içine çekti. "Ama ya ben? Ya ben? Neden hiç beni düşünmedin? Benim hiç mi önemim yoktu. Seni hiç incitmedim ben. Madem ki onu sevmiyordun neden elimden aldın, neden beni düşünmedin?" Ardından ekledi: "Sana karşı hep iyi davrandım, Sula, bunun da mı önemi yoktu hiç?"

Sula tahtayla kaplanmış pencereye dönük başını öteki yana çevirdi. Sesi sakindi, gözünün üst yanındaki saplı gül çok kara görünüyordu. "Önemi var, Nel, ama yalnızca senin için. Başka biri için değil. Birine iyi davranmak tıpkı kötü davranmak gibidir. Tehlikeli. Bunun karşılığında hiçbir şey almazsın."

Nel ellerini pirinç parmaklıktan çekti. Kendi kendisinden rahatsız olmuştu. Sonunda sorusunu, sorması gereken

soruyu sorma yürekliliğini göstermişti ama hiçbir şey fark etmedi. Sula ona akla yatkın bir yanıt verememişti, çünkü bilmiyordu. Yanıtı bilecek son kişi o olurdu. Ona doğrudan, yanlıştan söz etmek çiytaneleriyle konuşmaya benziyordu. Sula'nın yatak örtüsünün saçağını çekiştirdi ve "Biz arkadaştık," dedi yavaşça.

"Ah, evet. İyi arkadaş," dedi Sula.

"Sense kocamı rahat bırakacak kadar beni sevmiyordun. Beni sevmesi için kocamı rahat bırakacak kadar. İlle de elimden alman gerekiyordu."

"Elinden almak da ne demek? Onu öldürmüş falan değilim, alt tarafı düzdüm. İkimiz onca iyi arkadaşdıysak nasıl oldu da bunun üstesinden gelemedin?"

"Şu yatakta beş kuruşsuz yatıyorsun, tek dostun yok, bu kasabada onca pislik yaptıktan sonra insanların seni seveceğini nasıl umabilirsin?"

Sula dirseklerinin üzerinde doğruldu. Yüzü yüksek ateşin çiyiyle parlıyordu. Sanki bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtı, sonra kendini yeniden yastıkların üzerine bıraktı, içini çekti. "Evet, beni pekâlâ sevecekler. Zaman alacak ama beni sevecekler." Sesi gözlerindeki bakışlar kadar yumuşak ve uzaktı. "Bütün yaşlı kadınlar yeniyetmelerle yattıktan; bütün genç kızlar yaşlı, sarhoş amcaları-dayılarıyla seviştikten; bütün siyahi erkekler beyazları düdükledikten; bütün beyaz kadınlar siyahları öptükten; bütün gardiyanlar mahkûmların ırzına geçtikten ve orospular ebe analarını öpüp kokladıktan; bütün toplar annelerinin kılığına girdikten; Lindberg, Bessie Smith ile birlikte yatağa girdikten, Norma Shearer de aynı işi Stepin Fetchit'le yaptıktan; bütün köpekler bütün kedileri becerdikten ve her ahırın tepesindeki rüzgâr horozu çatıdan uçup domuzların üzerine bindikten

sonra... o zaman bana da biraz sevgi kalacak. Bunun nasıl bir şey olacağını biliyorum."

Daha sonra gözlerini kapadı, ırmağın kıyısındaki o sık yapraklı dört ağaca ulaşmak ve toprağa çukur kazmak için koşarken entarisini bacaklarının arasına sıkıştıran rüzgârı düşündü.

Nel mahçup, sinirli, biraz da utanmış olarak gitmek üzere kalktı. "Hoşçakal, Sula. Bir daha geleceğimi sanmıyorum."

Kapıyı açtı ve Sula'nın hafif fısıltısını duydu. "Baksana, kız." Nel duraksadı, başını geriye çevirdi, ama onu görebilecek kadar değil.

"Nereden biliyorsun?" diye sordu Sula.

"Neyi?" Nel hâlâ ona bakmıyordu.

"Kimin iyi olduğunu. Kendinin iyi olduğunu nereden biliyorsun?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Belki de iyi olan sen değildin. Bendim."

Nel iki adım atarak odadan çıktıktan sonra kapıyı kapadı. Koridoru geçti, dört kat merdiveni indi. Görünmez varlıklarla dolu olan, önce aydınlık sonra karanlık ev çevresinde dalga dalga kabarıyordu. Çiytaneleri, Katran Bebek, yeni evli çiftler, Bay Buckland Reed, Patsy, Valentine, güzel Hannah Peace. Neredeydi bunlar? Eva yoksullar evindeydi, çiytaneleri bir yerlerde yaşıyordu, Katran Bebek boğazına kadar şaraba batmıştı, Sula yukarıda, penceresi tahtayla kapatılmış odada, tuvalet masasının üzerinde boş bir para cüzdanıyla, Eva'nın yatağında yatıyordu.

* * *

Nel kapıyı kapattıktan sonra Sula ilacına uzandı. Daha sonra yastığın serin tarafını çevirdi, eski arkadaşını düşündü. "Demek böyle, o eski yeşil paltosuyla, sırtı dimdik, yoldan aşağı yürüyordu şimdi, ona nelere mâl olduğumu dü-

şünüyor, ikimizin iki boğaz bir göz olduğu, değerimizin ise olmadığı günleri hiç aklına getirmiyordu."

Karahindiba pamukçukları gibi hafif resimler uçuşuyordu kafasının içinde: Katran Bebek'in içtiği Sherman's Mellowe şarabının E harfini yutan mavi kartal; bir kömür tozu parçacığını ya da kirpiği çıkarmaya çalışan Hannah'nın gözünün pembe alt kapağı. Bütün o trenlerin, otobüslerin pencerelerinden dışarı, bütün o insanların ayaklarına, sırtlarına bakmayı düşündü. Hiçbir şey hiçbir zaman farklı değildi. Hepsi aynıydı. Bütün sözcüklerin, bütün gülümseyişlerin, her gözyaşının, her şakanın bir ilişkisi vardı.

"Güneş, on iki yaşımdayken baktığım güneşin aynısı, armut ağacı aynı. Yüz yıl yaşasam da çişim aynı biçimde akacak, koltuk altlarım ve soluğum aynı biçimde kokacak. Aynı deliklerden kıllarım uzayacak. Hiçbir amacım yoktu. Hiçbir zaman olmadı. Orada, öylece dikilip yanışını izledim, büyülenmiştim. Onun öyle hop hop hoplamaya, dans etmeye devam etmesini istiyordum."

Daha sonra düşü yeniden gördü. The Clabber Girl Kabartma Tozu kendisine gülümsüyor, yanına çağırıyordu, bir eli önlüğünün altındaydı. Sula yaklaşınca kadın dağılıp beyaz toz haline geldi, Sula mavi pamuklu kumaştan yapılmış ev ceketinin ceplerine doldurmaya çalışıyordu tozları. Bu parçalanışı görmek korkunçtu ama daha da kötüsü tozun verdiği duyguydu, avuçlarına doldurarak toplamaya çalışırkenki nişastamsı kayganlığıydı. Topladıkça tozlar artıyordu. Sonunda her yanını kapladı, gözlerine, burnuna, boğazına doldu, bunun üzerine öğürerek uyandı, duman kokusundan boğulacak gibiydi.

Ağrı başladı. Önce midesinde sanki kumrular kanat çırpıyormuş gibi bir duygu, daha sonra yanma gibi bir şey, ardından gövdesinin öteki bölümlerine uzanan ince teller. Sıvı

ağrı telleri bir kez yerleştirildikten sonra teller jöle halini aldı ve nabız gibi atmaya başladı. Bütün dikkatini bu nabız atışlarına verdi, onları dalgalar, çekiç vuruşları, ustura ağızları, küçük patlamalar olarak tanımlıyordu. Kısa sürede acının türlerinden bile sıkıldı, yapacak bir şey yoktu, çünkü buna bir de yorgunluk eklenmişti, öylesine büyük bir yorgunluk ki elini yumruk yapamıyor ya da dilinin gerisindeki yağ tadıyla savaşamıyordu.

Birkaç kez ağlamaya çalışt ama çığlık atmak için gerekli derin soluğu alamadığı gibi, bitkinlikten dudaklarını bile güç açabildi. Öylece yatmış, kolunu kaldırıp kaba battaniyeyi çenesinin altından itebilecek gücü ne zaman toplayabileceğini düşünüyordu, sonra acaba yüzünü yastığın serin tarafına şimdi mi koysaydı yoksa yüzünün iyice terlemesini mi bekleseydi, acaba o zaman daha mı ferahlatıcı olurdu, bunu düşündü. Ama yüzünü öteki yana çevirmeye bir başka nedenden dolayı gönülsüzdü. Başını çevirirse Eva'nın kendini aşağı atmak için tırmandığı, şimdi tahtayla kapatılmış pencereyi göremeyecekti. Çaprazlama çelik bir çubukla sabitlenmiş o dört tahta parçasına bakmak tek avuntusuydu. O kapatılmış pencere, bir daha açılmamacasına kapanmışlığı, şüphe götürmez nihailiğiyle onu rahatlatıyordu. Sanki hayatında ilk kez yalnız kalıyordu; her zaman olmak istediği yerde, dikkatini dağıtabilecek her şeyden uzaktaydı. Ancak burada, karaağacın çok yükseklerindeki bu kör pencere sayesinde barındığı bu yerde bacaklarını göğsüne çekebilir, gözlerini kapatabilir, başparmağını ağzına sokabilir, havada yüzerek tünellere girebilir, tünellerden aşağı gidebilir, karanlık duvarları atlayarak aşağılara, ta aşağılara kayıp sonunda yağmur kokusuyla buluşabilir, suyun çok yakınında olduğunu, ağır yumuşaklığının içine kıvrılıp yatabileceğini, suyun kendisini saracağını, taşıyacağını, yor-

gun etlerini alıp götüreceğini bilebilirdi. Her zaman. Kim demişti bunu? Anımsamaya çalıştı. Ona her zaman bir su uykusu sözü veren kimdi? Anımsama çabası çok fazla geldi; bu çabayla göğsündeki düğüm çözüldü, düşünceleri yeniden sancıya kaydı.

Böyle bitkin bir bekleyiş halindeyken soluk almadığını fark etti, yüreğinin büsbütün durmuş olduğunu. Küçük bir korku kıpırtısı duydu göğsünde, her an beyninde müthiş bir patlama olması kaçınılmazdı, soluk almayı bırakabilirdi. Daha sonra artık acı olmayacaktı, bunu fark etti ya da daha doğrusu sezdi. Soluk almıyordu, çünkü almak zorunda değildi. Gövdesinin oksijene gereksinimi yoktu. Ölmüştü.

Sula yüzünde bir gülümseme hissetti. "Kahrolayım ki," diye düşündü, "acı bile duymadım. Bunu Nel'e söyleyeyim, durun."

1941

Sula Peace'in ölüm haberi yukarıdaki Taban'da yaşayan insanların tünel yapımında çalıştırılacakları haberinden sonra aldıkları en iyi haberdi. Bir cadının gömülüşüne tanıklık etmekten korkmayıp da mezarlığa gelen az sayıda kişinin birkaçı onun yeryüzünde izinin kalmadığından emin olmak için gelmişti ama kibarlık olsun diye "Irmakta Toplanacak mıyız"ı söylemek üzere kaldılar, söyledikleri şarkıda gizli iç karartıcı vaatten habersizdiler. Kimileri de hiçbir tersliğin çıkmadığından, kıt akıllı, fındık yürekli kişilerin bayağılıklarını kendilerine sakladıklarından emin olmak için gelmişti; kendileri gibi, Tanrılarıyla kendilerinin arasına kötü bir kadının girmesine izin vermek şöyle dursun, hiçbir şeyin ama hiçbir şeyin – ne ürün alamamış olmak gibi bir felaketin ne kızılgerdan kuşlarının ne işini kaybetme sorununun ne hasta çocukların, çürüyen patateslerin, delinen boruların ne böceklenen unun, kalitesiz kömürün, eğitimli toplum hizmetlilerinin ne hırsız sigortacıların, sarımsak kokulu Macarların, ahlaksız Katoliklerin, ırkçı Protestanların ne korkak Yahudilerin, köleci Müslümanların, katran bacaklı zenci rahiplerin

ne alıngan Çinlilerin ne koleranın, ödem ya da Kara Vebanın– girmesine izin vermeme kararlığıyla ulaştıkları ruh güzelliğiyle işlerin yürütüldüğünü görmek için gelmişti.

Her neyse, oraya, beyazların cenaze salonuna değil, Beechnut Mezarlığının siyahilere ayrılmış bölümüne gelenlerin çiğ ruhlusu da seveceni de, ya Sula ölmüş olduğu *için* ya da onun ölümünden *sonra* daha parlak bir günün başlamakta olduğu duygusu içindeydi. Bunun belirtileri vardı. Irmağın iki kıyısını birleştirecek olan tünelin yapımında Zenci işçi kullanılacağı söylentisi yazılı bir duyuruya dönüştü. Yıllarca planlanıp vazgeçilen, sonra yeniden devreye sokulan bu projeye sonunda 1937'de başlanmıştı. Orada siyahilerin çalıştırılacağı yolundaki söylentiler üç yıldır dolaşıyordu, bundan çok da umutluydular oysa 1927'de de tünele giden Irmak Yolu için aynı tür umutlar pompalanmış, sonunda dağlılar, en bayağı işleri bile yapan göçmenler çalıştırılmış, yalnızca beyaz işçi kullanılmıştı. Ama tünelin kendisi başka bir şeydi. Ustalık isterdi – hayır, öylesini bulamazlardı. Ama büyük bir işti bu, hükümet siyahilere iş alanı açmayı yeğler gibiydi. Bu demektir ki siyah erkekler karınlarını doyurmak için Medallion'ın sokaklarını süpürmek ya da Akron'da, Erie Gölü kıyısındaki çelik fabrikalarında çalışmaya gitmek üzere kasabadan ayrılmak zorunda kalmayacaktı.

İkinci belirti inşaatın yaşlılar evinde başlamış olmasıydı. Doğru, bu bir inşaattan çok onarımdı ama siyahlar, kendilerine söylendiğine göre, orada çalışmakta özgürdüler. Kimileri, Eva'nın siyahi kadınların bakımevi olarak bilinen, yıkıldı yıkılacak gibi duran evden alınıp yepyeni boyalı eve aktarılışının Tanrı'nın kendine özgü yöntemlerinin açık bir belirtisi olduğunu söyledi, Tanrı'nın başparmağı Sula'nın boğazında görülmüştü.

Böylece Taban'daki insanlar Ekim ayı sona ererken güçlü bir umut içindeydiler.

Daha sonra Medallion gümüş rengini aldı. Bu iş birden olmuş gibi görünüyordu ama aslında günlerce hiç kar yağmadığı, yalnızca don olduğu halde bir öğle sonrası geç saatte yağmur yağmış ve her yer donmuştu. Esnaf ve yaşlı kadınlar eski zamanların damarlı akiğine benzeyen soba külünü yeni oluşmuş gümüşün üzerine dökmeden önce çocuklar Carpenter Sokağının ta aşağılarına, yeni, beton kaldırımların yapıldığı kayma yerlerine koşuyordu. Ağaçları kucaklıyor, camda donup kalmış olan bütün o hayatı ve büyüklüğü bir anlığına kollarında tutmak istiyor, gri gökyüzüne eski bir İspanyol altını gibi yapışmış olan güneşe bakıyor, bu arada acaba dünyanın sonu mu geldi diye merak ediyorlardı. Otlar, günlerce kalkmayan buzun etkisiyle tek tek, dimdik ayakta duruyordu.

Geç hasat edilen ürünler ziyan olmuştu kuşkusuz, kümes hayvanları soğuk ve hastalıktan öldü. Elma sirkesi buz tutup sürahisini çatlattı, erkeklerin şeker kamışı içkilerini daha erken içmeleri gerekti. Aşağıdaki vadi daha iyi durumdaydı, çünkü her zamanki gibi tepeler orayı koruyordu, ama Taban'da insanlar duvarları ince evlerinde, duvarlardan daha ince giysileriyle çok güçlük çekiyorlardı. Buz gibi soğuk rüzgâr evlerinin içindeki küçük bir sıcaklığı da pencere kıyılarından, yerine oturmayan kapılardan emip götürüyordu. Günlerce tam anlamıyla evlere tıkılıp kaldılar, ancak kömür deposuna ya da çok önemli bir yiyecek almak için komşuya gitmek üzere dışarı çıkmayı göze alıyorlardı. Dükkâna giden yoktu. Dükkânlar da dağıtım yapmıyordu, yaptıkları zaman da her şeye daha iyi para ödeyen beyaz müşterilere saklıyorlardı mallarını. Kadınlar buzlu yokuştan aşağı ine-

medikleri için fena halde gereksinim duydukları kaç günlük gündeliklerinden oldular.

Bunca buz yüzünden Şükran Günü'nü, etleri sert küçük piliçlerle, ağır domuz çörekleriyle, süngerimsi tatlı patateslerle sefil bir şekilde geçirmek zorunda kaldılar. Buzlar erimeye başlayıp da ilk tekne ırmağın üzerindeki köpükleri yararak titreye titreye ilerlerken görüldüğünde on beş yaşın altındaki herkes boğmaca ya da kızıl geçiriyordu, o yaşın üzerindekilerse soğuktan el-ayak şişmesi, romatizma, zatülcenp, kulak ağrısı gibi dünyanın her türlü hastalığıyla boğuşuyordu.

Yine de Shadrack'in dilinden düşürmediği, gerçekleşmesi beklendiği için gerçekleşen o kehanetin, yani sorunun başlangıcını belirleyen bu hastalıklar ya da buz değildi. Gümüşlenme başlar başlamaz, elma sirkesi sürahisini çatlatmadan çok önce yolunda gitmeyen bir şey vardı. Bir yokuş aşağı gidiş, bir altüst oluş. Sula'nın ölümünün getirdiği genel rahatlamanın hemen ardından bir huzursuzluk, sinirliliktir gidiyordu. Örneğin Çaydanlık annesinden tereyağlı-şekerli ekmek istemişti. Annesi istediğini hazırlamak üzere kalktı, baktı ki tereyağı kalmamış, yalnızca margarin var. Sert margarin parçasının içine safran sarısı toz karıştırmaya üşendiği için ekmeğin üzerine beyaz yağı sürüverdi, sonra şeker ekti. Çaydanlık tadının farklı olduğunu anladı ve yemek istemedi. Kadın, bir annenin uğrayabileceği en büyük hakarete, hazırladığı yiyeceğin çocuğu tarafından geri çevrilmesine dayanamayarak öfkelendi, oğlanı öyle bir dövdü ki, Sula merdivenden itti iteli hiç böyle dövmemişti. Bu konuda yalnız değildi. Çocuklarını Sula'nın kötülüklerinden (ya da kendi anneliklerini, anneliği küçümseyen Sula'nın saldırılarından) korumaya çalışan başka annelerin de bilenmesine yol açan bir şey kalmamıştı. Gerilim ortadan kalkmıştı, çaba göstermelerine neden olan şey de yoktu artık. Onun alayları

olmayınca başkalarına gösterilen sevgi de gevşeyip erimişti. Yaşlı kaynanalarına bakma yükümlülüğünden yaka silken kızlar, Sula, Eva'yı evden atınca o yaşlı kaynanalarının tükürük hokkalarını hiç gıklarını çıkarmadan temizlemeye başlamışlardı. Şimdi artık Sula ölmüş, gömülmüş olduğuna göre, yine kendilerine yük olan yaşlı insanlara alabildiğine kızmaya başlayabilirlerdi. Karılar kocalarını pışpışlamıyordu, artık onların o boş gururlarını beslemenin gereği yoktu. Medallion'a Kanada'dan gelmiş olan ve her fırsatta hiç kölelik etmediklerini söyleyen Zenciler bile Sula'ya duydukları tepkiden dolayı güneyde doğmuş siyahlara duydukları acıma duygusunda bir gevşeme olduğunu hissediyorlardı. Yine eskisi gibi üstünlük taslamaya başladılar.

Kışın getirdiği normal pintilik, açlığın ve kızıl hastalığının getirdiği küçük insan ruhluluğuyla birleşti. Tünel inşaat alanında dört siyahiyle tanık huzurunda ve kuşkuya yer bırakmayacak şekilde yapılan mülakat (ilkbaharda daha başka mülakatların da yapılacağı umudu) insanların kıtlık çektiği ve sert geçen bir yıl sonunun ağırlığını hafifletemedi.

Bir sabah Noel geldi, Noel'in gelişiyle birlikte insanların sinirleri hiç kesmeyen ama çok ağır olduğu için umursamazlık edemeyecekleri kör bir baltayla doğranmış gibi oldu. Patlak gözlü çocuklar gıcırtılı karyolalarda ya da sobanın yanındaki hasırın üzerinde yatıyor, öksürüklerinin arasında nane ya da portakal emiyor, o sırada anneleri fırının ısısı çok düşük olduğundan kekler kabarmadığı için öfkelerinden tepiniyordu; Lionel oyuncak trenlerinin, davulların, ağlayan bebeklerin, sallanan atların yokluğunun sessizliğiyle karşı karşıya gelmektense günü uyuyarak geçirmeyi seçtikleri için kıvrılmış yatan erkeklere öfkeleniyorlardı. Yeniyetmeler öğleden sonra gizlice Elmira Sinemasına sızmıştı: Tex Ritter çaresizce yatağın altında beklerken seyretmek zorunda kaldıkları ba-

balarının ayakkabılarını anımsamaktan kurtarıyordu onları. Kimilerinin bir şişe şarabı vardı, o parıl parıl parlayan Bay Ritter'ın ayaklarının dibinde içiyorlardı, öylesine şamata yaptılar ki yönetici onları dışarı çıkarmak zorunda kaldı. Noel torbalarının içine kaya şekeri ve eski giysiler doldurup gelen beyaz adamlar o somurtkan ağızlardan *Evet*, *'fendim*, *teşkür ederim*'i duyuncaya kadar akla karayı seçiyorlardı.

Nasıl buzların çözülmesi Ekim'e sarktıysa, Aralık'ın sıkıcılığı da aynı şeyi yapmıştı – 1941'in ilk üç gününün getirdiği rahatlamayı bu açıklıyordu. Sanki mevsim bütün gücünü yitirmiş gibiydi, çünkü ocak ayının birinci günü ısı on altı dereceydi ve beyazlık diye bir şey kalmamıştı. Ocak ayının ikisinde tarlalarda donuk renkli ot öbekleri görülebiliyordu. Ayın üçündeyse güneş çıktı – kuşkusuz ipi, çanı ve çocuksu şarkısıyla Shadrack de ortalıkta göründü.

Bir önceki geceyi gökyüzündeki minicik ayı seyrederek geçirdi. Ona arkadaşlık eden insanlar, sesler giderek azalıyordu. Ağaçlarda uğuldayan rüzgârın, pat pat yere düşen at kestanelerinin seslerinden başka hiçbir şey duymadığı uzun saatler oluyordu şimdi. Kışın balıklara ulaşmanın çok güç olduğu zamanlarda küçük iş adamları için ufak tefek işler yapıyor (kimse onu evinin içinde ya da çevresinde istemiyordu), böylece içki alacak parayı kazanmayı beceriyordu. Yine de sarhoşlukları gittikçe daha ağır ama daha seyrek yaşamaya başladı. Anımsayamadığı şey neyse onu unutmak için içki içme gereği duymuyor gibiydi. Herhangi bir şeyi unuttuğunu bile anımsamıyordu artık. Belki de bu yüzden, Fransa'daki o soğuk günden sonra ilk kez başka insanların varlığını özlemeye başladı. Shadrack yalnızlık duyacak kadar iyileşmişti. Daha önce yalnızdıysa bile bunu bilmiyordu, çünkü durmadan gürültü çıkarmak, şamata yapmak, bir şeylerle

uğraşmak bunu bilmekten korumuştu onu. Artık bir şeyler yapma, ırmağın kıyısında mutluluk içinde balık avlamadığı zamanları doldurma zorunluluğu azalmıştı. Kimi zamanlar daha tam sarhoş olmadan uyuyakalıyordu; kimi zamanlar bütün günü ırmağa ve gökyüzüne bakarak geçiriyordu, kulübesinde askerliğin temizlik alışkanlıklarını gittikçe daha çok boşlar oldu. Bir keresinde kapıdan içeriye bir kuş girmişti – kuş istilası sırasında bir kızılgerdan kuşu. Dışarıya çıkacak bir delik ararken kuş bir saate yakın bir süre içeride kaldı. Sonunda pencereyi bulup gidince Shadrack üzüldü, gerçekten de dönüşünü bekledi, yolunu gözledi. Bu bekleyiş sırasında yatağını düzeltmedi, uyumadı, çaput kilimi silkelemedi, bıçağıyla her geçen gün takvime bir çentik atmayı neredeyse unuttu. Yeniden ev işlerine döndüğü zaman eski titizliği kalmamıştı. Evi dağınıklaştıkça daha çok yalnızlık duyar oldu, çavuşları, hastane hademelerini, işgal ordularını anımsamak gittikçe daha da güçleşti; silah seslerini duymak, askeri müfrezeyi zaman içinde hep yürütmeyi başarmak. Bir zamanlar evine bir ziyaretçinin geldiğini gösteren kanıta, erguvan-beyaz bir çocuk kemerine daha sık bakıyor, onu okşuyordu. Kendisini görmeye gelen küçük kızın bıraktığı kemer. Shadrack o günkü sahneyi çok iyi anımsıyordu. Kapıdan içeriye adımını atmıştı ki gözyaşı izleri taşıyan bir yüz kendisine çevrildi, incinmiş, şaşkın gözler; bir soru sorma çabasıyla açılmış bir ağız. Bir şey istiyordu – kendisinden. Balık değil, iş değil, yalnızca kendisinin verebileceği bir şey. Kızın gözünün üstünde bir kurbağa yavrusu vardı (oradan anlamıştı onun dost olduğunu – en sevdiği hayvanın işaretini taşıyordu), örgülerinden biri çözülmüştü. Ama yüzüne bakınca alttaki kafatasını da gördü, kızın da bunu gördüğünü, onun orada olduğunu bilip korktuğunu düşünerek onu yatıştıracak bir şey bulmaya, bir şey söylemeye çalıştı, acısının

gözlerinden dökülmesini önleyecek bir şey. Bunun üzerine, "her zaman" dedi. Böylece kız değişiklikten korkmayacaktı; derinin dökülmesinden, kanın damlayıp akmasından, altındaki kemiğin görünmesinden. Onu sürekliliğe inandırmak, ona bunun güvencesini vermek için "her zaman" demişti.

İşe yaradı, çünkü o bunu söyleyince kızın yüzü aydınlandı, acısı yok oldu. Sonra kız kendisine verilen bu bilgiyi alıp koştu ama kemerini düşürdü, o da o kemeri bir anı olarak sakladı. Karyolasının yanındaki bir çivide asılı duruyordu, bunca yıldır hiç eskimeden, kirlenmeden kalmıştı, ama uzun zamandır bir çivide asılı olmaktan dolayı kumaşında yer etmiş bir kat yeri vardı. Bir ziyaretçinin, tek ziyaretçisinin simgesi olan bir şeyle yaşamak hoştu. Bir süre sonra kemeri o yüzle, yukarıda, Taban'da bazen gördüğü, gözünün üstünde kurbağa yavrusu olan yüzle birleştirebildi. Ziyaretçisi, arkadaşı, konuğu, toplumsal yaşamı, kadını, kızı, dostu – hepsi yatağının yanındaki bir çivide asılıydı.

Şu anda boğazı buzlarla tıkanmış ırmağın üstündeki küçük aya bakıyordu. Yalnızlığı ayak bileklerinin orada bir yere düşmüştü. Bir başka duygunun etkisi altındaydı. Gözlerine dokunan, gözlerini kamaştıran bir duygu. O kızı yine görmüştü, aylar yoksa haftalar önce mi? Bay Hodges'ın bahçesindeki yaprakları tırmıklamıştı, içine koyacağı iki sele almak üzere bodruma gitti. Koridorda yürürken küçük bir odaya açılan bir kapının önünden geçti. O odada kız bir masanın üzerinde yatıyordu. Hiç kuşku yok ki aynı kızdı. Aynı küçük kız yüzü, gözün üstünde aynı kurbağa yavrusu. Demek ki yanılmıştı. Korkunç derecede yanılmıştı. "Her zaman" diye bir şey yokmuş demek. Yüzünü bildiği bir başkasının daha ölümü.

Ancak o zaman bunca yıldır ip taşıyıp çan çalmanın hiçbir yararının olmamış olabileceğinden kuşku duymaya baş-

ladı. Irmağın kıyısındaki evinde sonsuza kadar oturmuş, pencereden aya bakmış olsa da olurdu.

İşaretli takvimine göre yarın kendisinin günüydü. İlk kez gitmek istemiyordu. Erguvan-beyaz kemerle birlikte kalmak istiyordu. İstemiyordu. İstemiyordu.

Yine de inanılmaz bir biçimde her yere saçılmış güneşle birlikte gün ağardığı zaman eşyalarını topladı. Öğle sonrasının erken saatlerinde, bol güneşli bir günde, insanları hayatlarına son vermeye, efendice ve kibarca son çağırışı olacağını iyi bilerek, yıkılacakmış gibi sallanan köprüden geçti, Taban'a doğru yürüdü. Ama bu kez içinden gelen bir şey değildi bu, isteyerek yapmıyordu, çünkü insanlara yardımcı olup olmamayı umursadığı yoktu. İpi gelişigüzel bağlamıştı; çanından teneke gibi, tutkusuz bir ses çıkıyordu. Ziyaretçisi ölmüştü, bir daha hiç gelmeyecekti.

Yıllar sonra insanlar ilkin kimin ona katıldığı konusunda kavga edecekti. Pek çokları ilk katılanların çiytaneleri olduğunu söylüyordu ama daha iyi bilen bir iki kişiye göre onlar Dessie ile Ivy'ydi. İlkin Dessie denen kızın kapıyı açtığını, kapı aralığında durup gözlerini güneşten koruyarak yoldan aşağı doğru gelen Shadrack'i izlediğini söylüyorlardı. Dessie gülmüştü.

Belki de güneşti; belki de bunca umut veren şey tepelerde görünmeye başlamış olan pıhtımsı yeşilliklerdi; belki de o tatlı güneş ışığında parlayan Shadrack'in kasvetli kıyamet çanıyla güneş arasındaki karşıtlıktı. Belki de insanların korku duymadığı, güneş ışığındaki ölüme baktığı ve korkmadığı kısacık bir andı. Dessie güldü.

Ivy yukarıdan onun sesini duydu, komşusunun göğüslerini hoplatan o kalın müziğe neyin yol açtığını görmek için baktı. Daha sonra Ivy de güldü. Herkese bulaşan, herkesin

bir deri bir kemik kalmasına yol açan kızıl hastalığı gibi gülüşmeleri de Carpenter Sokağına bulaştı. Kısa bir süre sonra çocuklar zıplayıp kıkırdaşıyordu, erkekler verandalara çıkmıştı, gülüşüyordu. Shadrack ilk eve ulaştığında yan yana dizilmiş şen yüzlerle karşılaştı.

Daha önce hiç gülmemişlerdi. Her zaman kapılarını kapatmış, perdelerini örtmüş, çocuklarını sokaktan eve çağırmışlardı. Bu onu korkuttu, bu neşe ama yine de her zaman yapmaya alışkın olduğu şeyleri yaptı – şarkısını söyledi, çanını çaldı, ipini sıkı sıkı tuttu. Olağanüstü güzel dişli çiytaneleri 7 numaralı evden dışarı fırlayıp sersemlemiş olan Shadrack'in çevresinde biraz hoplayıp zıpladılar, daha sonra onun yürüyüşünü, şarkısını, çan çalışını taşkın bir biçimde yansılamaya başladılar. Şu an kadınlar karınlarını tutuyor, erkekler dizlerini dövüyordu. Verandasından inen ve onun arkasından yürüyen –gerçekten uygun adım yürüyen– o buz meraklısı Bayan Jackson oldu. Öylesine komik bir sahneydi ki insanlar her şeyi daha iyi görebilmek için sokağa çıktılar. İşte geçit alayı böylece başladı.

Herkes; Dessie, Katran Bebek, Patsy, Bay Buckland Reed, Çaydanlık'ın annesi, Valentine, Çiytaneleri, Bayan Jackson, Güzellik Salonunun sahibi İrene, Reba, Herrod kardeşler, yeniyetmeler güruhu, hepsi oradaydı, keyifleri yerindeydi, gülüyor, dans ediyor, birbirlerine sesleniyordu, Shadrack'in, fareli köyün kavalcısının arkasında bir mızıka takımı oluşturmuşlardı. Başlangıçta toplanan yirmi kişi daha başka evlerin önünden geçtikçe kapılarda duran, pencerelerden bakan insanları kendilerine katılmaya çağırıyordu; onca yıldır onları ayakta tutmuş olan, o yetişkinlere özgü acının ağırlığından, ciddilikten, saygınlıktan, kaygıdan onları kurtaran bu rahatlamayı, tüldeki bu yarığı genişletmeye çağırıyordu. Onları dışarıya çıkmaya, güneş ışığında gülüp oynamaya ça-

ğırıyorlardı – sanki güneş ışığı sürecekmiş, gerçekten umut varmış gibi. Onların başka çiftler için fasulye toplamayı sürdürmelerini sağlayan aynı umut; söyleyip durdukları gibi bırakıp gitmekten alıkoyan; başka insanların pisliklerinin içine dizlerine kadar batmaya razı eden; başka insanların savaşları için heyecanlandıran; beyaz insanların çocuklarına kendi çocuklarıymış gibi bakma güdüsünü aşılayan; mucize bir "hükümet"in onları o pisliğin, o fasulyelerin, o savaşların içinden çekip çıkaracağına inanmalarına yol açan umut.

Kimileri kuşkusuz katılmıyordu, örneğin Helene Wright kendine özgü küçümseyiciliğiyle o büyük şamatayı izliyordu. Onların böyle dans edişini görünce, bunun arkasında Kutsal Ruh'un parmağının bulunduğunu anlayan, tarlalarda iki büklüm olmuş, tek bir ağızdan söylermiş gibi şarkı söyleyen aileleri anlayan, tıpkı şimdiki gibi güneşte, ırmakta yapılan vaftizin coşkusunu anlayan başkaları bu tuhaf karmaşayı, bu çekinmesiz gösteriyi anlamıyor ve onlara katılmaya yanaşmıyordu.

Yine de güneş yolda tökezleyen, zıplayan, yürüyen, ayak sürüyen insanların ve gittikçe büyüyen kalabalığın üzerine saçıldı. Asfalt yolun başladığı yere geldiklerinde kimileri durup geri dönmeye karar verdi, kasabada beyazların yaşadığı bölgeye böyle bağıran, ölüm habercileri gibi girmeye utanmışlardı. Ama üçü dördü dışında, yüreksiz olanlar daha küstah ve terbiyesiz olanlardan utandı, geçit alayı Ana Caddeden aşağı ilerledi, Woolworth'ün önünden, eski kümes hayvanları pazarının önünden geçti, sağa döndü ve New River Yolu'nu tuttu.

Tünel kazısının ağzına geldiklerinde, heyecan ve neşenin doruğunda oldukları bir anda keresteleri, tuğlaları, çelik kafesleri, güneşte elmasa dönüşmüş buzun altında parlayan tel kapıyı gördüler. İlk anda gözleri kamaştı, birden sessiz-

leştiler. Kısık gözler ta 1927'den beri bütün umutlarının yattığı yeri taradı. İşte umut buradaydı: Bir yaprak kadar ölü. Dolgusuz dişler, kesilen kömür kredileri, çaresi aranmamış göğüs ağrıları, zaten alınmamış okul ayakkabıları, içine ot tepilmiş yataklar, kırık tuvaletler, yıkılmaya yüz tutmuş verandalar, işverenlerinin sersemce, çocukça kötü yüreklilikleri, ağızlarında çiğneyerek söyledikleri sözler. Hepsi orada güneşin aydınlattığı parıltılı buzda hızla eriyip su oluyordu.

Antiloplar gibi, küçük kapının üstünden atladılar –zaten köpekler, tavşanlar, serseri çocuklar dışında herhangi bir şeyi engelleme niyetiyle yapılmış bir barikat değildi– inatçı, öfkeli ve genç insanların öncülüğünde keresteleri, çelik kafesleri söktüler, asla tuğla ocaklarında pişiremeyecekleri tuğlaları parçaladılar, karamadıkları kireçle dolu, taşımalarına bile izin verilmemiş çuvalları yardılar; tel ağı parçaladılar, el arabalarını devirdiler, buz tutmuş ırmağın kıyısından direkleri yuvarladılar.

Genç yaşlı, kadın çocuk, gönüllü gönülsüz hepsi, kendilerine inşa etme izni verilmemiş tüneli ellerinden geldiğince tahrip etti.

İçine girmeye, tünelin ağzından içeri girmeye gerçekten de niyetleri yoktu ama o tüneli yok etmek, büsbütün yıkmak için, o çırpı kollu Virginia'lı oğlanların, boğa boyunlu Yunanların, bıçak suratlı heriflerin, ölü bir umudu kendilerine gösterip sallayanların elinden çıkmış bu şeyi yeryüzünden silmek için içlere, ta içlere girdiler...

Birçoğu orada öldü. Buzun ardından ısınmaya başlamış olan toprak kaydı, ilk direklerden biri yıkıldı, tünelin yüzeyinden kopan taşlar yuvarlandı, bir göçük meydana geldi. Kendilerini bir su odasında buldular, onları oraya sürükleyen güneş ışığından yoksun kalmışlardı. İlk çatlamadan ve suyun fışkırmasından sonra dışarı çıkma savaşı öylesine şiddetlen-

di ki onları kurtarmak isteyenler ölümlerine gittiler. Çelik kafeslere, kereste yığınlarına yapışıp kalmış gençler, oksijen onları terk edip suyla birleşince boğuldular. Ötekiler dışarıda ayaklarının altındaki buz parçalanır, toprak sarsılırken dehşet içinde seyrediyordu. Kırk beş kilodan hafif olan Bayan Jackson ırmak kıyısından aşağı kaydı, onu bütün hayatı boyunca çok sevdiği buzda açılmış bir ağız karşıladı. Katran Bebek, Dessie, Ivy, Valentine, Herrod Kardeşler, Ajax'ın kimi kardeşleri, çiytaneleri (hiç değilse öyle sanılıyordu, cesetleri hiçbir yerde bulunamamıştı) – hepsi orada öldü. Bay Buckland Reed kurtuldu, Patsy de öyle, onun iki oğlu da, ayrıca içeriye düşemeyecek kadar yaklaşamamış olanlar ya da bitmemiş bir tünele çekingenlikten dolayı giremeyenler.

Bu arada Shadrack hep orada dikiliyordu. İpini ve şarkısını unutmuş, toprak setin üzerine ta yüksekte çanını çalıp duruyordu.

1965

1965'te işler çok daha iyiydi. Ya da öyle görünüyordu. Kasaba merkezine indiğinizde siyahileri ucuz şeyler satan dükkânlardaki tezgâhların arkasında çalışırken görebilirdiniz, hatta para kasasının anahtarını boyunlarına asmış, para alıp verirken bile. Siyahi bir adam lisede matematik bile okutuyordu. Genç insanlarda herkesin yeni olduğunu söylediği bir hal vardı, bu da Nel'e hiç kimsenin bulamadığı çiytanelerini anımsatıyordu. Belki de, diye düşünüyordu Nel, onlar gidip toprağı tohumlamış, şu ucuzcu dükkânlarında, para kasasının anahtarını boyunlarına asmış genç insanlar çıkmıştı o tohumlardan.

Öylesine farklıydı ki bu genç insanlar. Kırk yıl önceki, anımsadığı insanlardan öylesine farklı.

Aman Tanrım, 1921'de öyle güzel oğlanlar vardı ki! Sanki dünyanın bütün dikişlerini patlatmış gibiydiler. On üç, on dört, on beş yaşlarında. Tanrım, ne hoştular. L.P., Paul Freeman, onun erkek kardeşi Jake, Bayan Scott'ın ikizleri – sonra Ajax vardı, onun bir sürü kardeşi. Tavan

pencerelerinden dışarı sarkar, arabaların ön ızgaralarına binerler, kömür dağıtırlar, Medallion'a giderler, Medallion'ı terk ederler, kuzen ziyaretine giderler, çift sürer, kilisenin basamaklarında tembel tembel otururlar, okulların bahçelerinde ağırlıklarını bir ayaklarına verirlerdi. Güneş onları ısıtır, ay sırtlarından aşağı kayardı. Aman Tanrım, dünya güzel oğlanlarla *doluydu* 1921'de.

O çocuklar gibisi yok. Her şey değişti. Orospular bile daha iyiydi o zaman: Sert, şişman, yanaklarında yanıklar olan güleç kadınlar, bayağılıklarını şakacılıkla birleştirmişlerdi: Ya da ormanda küçük bir kulübeye başını sokmuş, sekiz çocuğun boğazını doyuran, erkeksiz, dul kadınlar. Bu çağdaş orospular o kadınların yanında soluk ve sönük kalırlar. O giyim kuşam delisi şeyler hep mahcuptu. İğrenç, ama arlı. Arsızlığın ne olduğunu bilmiyorlardı. Bunlar, ormanda yaşayan, yemek masasından kalkıp bir müşteriyle birlikte, yavrulayan bir kısrağın utancıyla ağaçların arasına giden o yaşlı dulları tanımalıydılar.

Aman Tanrım, zaman nasıl da uçup gidiyor. Artık bu kasabada neredeyse kimseyi tanımıyordu. Yeni bir yaşlılar evi daha vardı artık. Galiba bu kasaba durmadan yaşlılar evi inşa ettiriyor. Ne zaman yeni bir yol açılsa bir yaşlılar evi inşa ediyorlar. İnsanlar herhalde daha çok yaşıyorlar, diye düşünebilirsiniz, ama işin doğrusu daha çabuk evden atılıyorlar.

Nel bu en son yapılanın içini daha görmemişti ama orada bazı kadınları ziyaret etme sırası 5 numaralı dernekte ona gelmişti. Papaz onları düzenli olarak ziyaret ediyordu ama dernek özel ziyaretlerin de iyi olacağını düşünmüştü. Orada yalnızca dokuz siyahi kadın vardı, daha önce ötekinde olan aynı dokuz kadın. Ama bir sürü beyaz da vardı. Beyazlar yaşlıları oraya gönderdikleri için üzülüp durmuyorlardı. Siyahlar içinse yaşlıları evden atmak kolay değildi, bir insan

yaşlansa, yalnız kalsa bile başkaları ara sıra uğruyor, evi silip süpürüyor, yemeğini yapıyordu. Ancak delirir ya da baş edilmez hale gelirlerse bırakırlardı. Sırf alçaklık olsun diye Eva'yı evden atan Sula gibi biri değilseniz. Eva'nın bunadığı doğruydu ama öyle kilit altına alınacak kadar kötü değildi.

Nel onu görmek için meraktan fazla bir şey hissediyordu. Bir yıla yakın bir süredir kilisede etkin olarak çalışıyordu, bunun da nedeni çocuklarının büyümüş olması, kafasında onlara daha az zaman ve yer ayırmasının gerekmesiydi. Jude evden gitti gideli, yirmi beş yılı aşkın bir süredir Nel daracık bir hayatın içine sıkışıp kalmıştı. Kısa bir süre yeniden evlenmeye çalıştı, ama kimse onu üç çocuğuyla almak istememiş, sevgili ilişkisi sürdürmeyi de kendisi becerememişti. Savaş sırasında Medallion'dan otuz kilometre uzakta, ırmağın aşağındaki kampta görevli bir çavuşla uzunca süren bir ilişkisi oldu, ama daha sonra adamı çağırdılar, bütün ilişki önce birkaç mektuba dönüştü – sonra hiçe. Daha sonra bir otelde bir barmen vardı. Ama şimdi Nel elli beş yaşındaydı, bütün bunlar neydi, güç anımsıyor.

Jude gittikten sonra geleceğin nasıl olacağını görmesi uzun sürmedi. Çocuklarına bakmıştı, işte hepsi bu kadardı, bunu anlamıştı. Tanıyıp tanıyacağı bütün sevgi bu olacaktı. Ama bu, ocağın üzerinde fazlaca tutulmuş bir tas şuruba benziyordu, geriye yalnızca kokusunu ve kazınıp çıkarılması olanaksız sert, tatlı tortusunu bırakarak uçup giden bir şurup. Çocuklarının ağzı çünkü meme başlarının tadını çabucak unutmuştu, yüzüne değil en yakın gök uzantısına bakar olmuşlardı.

Bu arada Taban bozulmuştu. Savaş sırasında para yapan herkes vadiye olabildiğince yakın yerlere göçmüştü, beyazlar ırmak boyunda, ırmağın karşı kıyısında yer alıyordu, Medallion iki kıyıda ip gibi uzayıp gidiyordu. Artık siyahilerden hiç kimse Taban'da yaşamıyordu. Beyazlar oraya

televizyon istasyonu kuleleri kuruyordu, bir golf sahası mı ne yapılacağı dedikodusu dolaşıyordu. Her neyse, tepedeki topraklar artık daha değerliydi, savaştan hemen sonra ve ellilerde aşağıya göçmüş olan siyahlar isteseler bile yukarıya dönemezlerdi, paraları yetmezdi. Irmağın dirsek yerinde hâlâ birbirine sokulmuş duran birkaç siyahi evi ile Carpenter Sokağında hâlâ yıkılmamış kimi evler dışında oraya ancak zengin beyazlar ev yaptırabiliyordu. İşte böyle, beyazlar kararlarını değiştirmişti, vadi toprağını kendilerine saklamak yerine tepede, ırmak manzaralı, karaağaçlarla çevrili bir ev istiyorlardı. Siyahilerin havası tamamıyla değişmişti ama vadiye göçmeye ya da kasabadan ayrılmaya, tepeleri kim isterse ona bırakmaya çok istekliydiler. Acı bir şeydi bu, çünkü Taban gerçekten hoş bir yerdi. Bu gençler durmadan yöre halkından söz ediyordu ama tepeleri yoksullara, yaşlılara, inatçılara bırakmışlardı – bir de zengin beyazlara. Belki de yöre halkı diye bir şey yoktu da yer diye bir şey vardı. Artık yer de kalmamıştı, ayrı televizyonları, ayrı telefonları olan, her gün daha az kişinin uğradığı ayrı evler vardı artık.

Aşağıdaki kasaba merkezine yürürken her zaman düşündüğü şeylerdi bunlar. Arabalar kayıp giderken Nel son gerçek kaldırımlardan birinde yürüyordu. Kendi çocukları gülse de o nereye gidecekse yaya olarak gidiyor, ancak hava uygun değilse arabalarına almak isteyenlerin önerilerini kabul ediyordu.

Şu an dosdoğru kasabanın içinden geçti, en uzak noktasından sola saptı, daha sonra kır yoluna sapan ağaçlı yaya yolunda ilerledi, mezarlığı, Beechnut Parkını geçti.

Sunnydale Yaşlılar Evine vardığı zaman saat dört olmuştu bile, hava serinliyordu. O yaşlı baykuşlarla oturup ayaklarını dinlendirmek hoşuna gidecekti.

Masada oturan kızıl saçlı bir kadın ona bir geçiş kartı ver-

di ve bir kapıyı gösterdi, o kapı daha küçük kapıların sıralandığı bir koridora açılıyordu. Kafasındaki kolej yatakhanesine benziyordu. Bekleme salonu şıktı –çağdaş– ama gözucuyla içlerine baktığı odalarsa yeşil, çorak birer kafesti. Her yerde çok fazla ışık vardı; biraz gölge olmalıydı. Koridordaki üçüncü kapının üzerine, küçük bir ad levhası iliştirilmişti. EVA PEACE. Nel kapının tokmağını çevirdi, aynı zamanda hafifçe kapıya da vuruyordu, daha sonra açmadan önce bir an durdu dinledi.

Başlangıçta gözlerine inanamadı. Masada o kara vinileks iskemlede oturan Eva öylesine küçük görünüyordu ki. Bütün ağırlığı yok olmuştu, boy diye bir şeyi de kalmamıştı. Bir zamanlar güzel olan bacağında çorap yoktu, ayağında terlik vardı. Nel ağlamak istedi; Eva'nın süt donukluğundaki gözleri ya da sarkık dudakları için değil, yarım yüzyıldan fazla bir süre güzel, bağcıklı bir ayakkabıya alışmış olan bir zamanların o gururlu ayağını pembe terilen kumaştan yapılmış bir terliğe tıkılmış görmekten.

"İyi akşamlar, Bayan Peace. Ben Nel Greene, sizi ziyarete geldim. Beni hatırlıyorsunuz, değil mi?"

Eva ütü yapıyor, sarmal merdivenler düşlüyordu. Ne ütü vardı ortada ne de giysi, ama Nel'in selamına karşılık verirken bile, pililerin çizgilerini titizlikle izliyor, buruşukları düzeltiyordu.

"Nassın? Otursana."

"Teşekkür ederim." Nel küçük karyolanın kıyısına oturdu.

"Güzel bir odanız var, gerçekten güzel bir oda, Bayan Peace."

"Bugün tuhaf bir şey mi yedin?"

"Efendim?"

"Sebzeli türlü mü yedin? Hatırla."

"Hayır, efendim."

"Hayır mı? Daha sonra hastalanacaksın."

"Ama ben sebzeli türlü falan yemedim."

"Ben ta buralara sana bunu söylemek için mi geldim sanıyorsun? Pek sık ziyarete gelemiyorum. Yaşlı insanlara karşı saygılı olmalısın."

"Ama, Bayan Peace *ben* sizi ziyarete geldim. Bu *sizin* odanız." Nel gülümsedi.

"Adının neydi demiştin?"

"Nel Greene."

"Wiley Wright'ın kızı mı?"

"Hah. Hatırlıyorsunuz. Buna sevindim, Bayan Peace. Beni ve babamı hatırlıyorsunuz."

"Söylesene, o küçük oğlanı nasıl öldürdün?"

"Ne? Hangi küçük oğlan?"

"Suya attığın oğlan. Bende portakal var. Onu nasıl kandırdın da suya soktun?"

"Ben ırmağa oğlan falan atmadım. Onu yapan Sula'ydı."

"Sen. Ya da Sula. Ne fark eder? Sen de oradaydın. Olanları seyrettin, öyle değil mi? Ben olsam asla öyle seyretmezdim."

"Siz karıştırıyorsunuz, Bayan Peace. Ben Nel'im. Sula öldü."

"Suyun içi müthiş soğuktur. Ateş sıcaktır. Onu nasıl soktun suya?" Eva işaret parmağını ıslatıp ütünün kızıp kızmadığına baktı.

"Bu yalanları size kim söyledi? Bayan Peace? Size kim söyledi? Neden benim için böyle yalanlar uyduruyorsunuz?"

"Bende portakal var: O bayat portakal sularından içmiyorum. İçine bir şey koyuyorlar."

"Neden o işi benim üzerime atmaya çalışıyorsunuz?" Eva ütü yapmayı bırakıp Nel'e baktı. İlk kez gözleri akıl sağlığı yerindeymiş gibi bakıyordu.

"Benim suçlu olduğumu mu düşünüyorsunuz?" diye fısıldıyordu Nel.

Eva da fısıldadı: "Bunu senden iyi kim bilebilir?"

"Kiminle konuştunuz, merak ediyorum." Nel normal konuşmaya çalışıyordu.

"Karaerik. Canım Karaerik'ciğim. O bana her şeyi söyler." Eva küçük bir kız gibi neşeyle kıkırdadı.

"Ben gideyim, Bayan Peace." Nel ayağa kalktı.

"Soruma karşılık vermedin daha."

"Neden söz ettiğinizi bilmiyorum."

"Hiç fark etmez. Hanginiz olsa. Aranızda fark yoktu. Portakal ister misin? Sebzeli türlüden daha iyidir senin için. Sula mı? Bende portakal var."

Nel koridordan aşağı hızla yürüdü, Eva arkasından "Sula mı?" diye bağırıyordu. Nel bugün öteki kadınları göremedi.

Şu kadın sinirlerini bozmuştu. Giriş kartını kapıdaki görevliye geri verirken onun şaşkın bakışından gözlerini kaçırdı.

Dışarıda hızlanan rüzgâra karşı paltosunun önünü kapattı. En üstteki düğme kopmuştu, bunun üzerine eliyle boynunu kapattı. Kafasında parlak bir boşluk açıldı, içine anılar sızmaya başladı.

Irmağın kıyısında erguvan-beyaz entarisiyle Sula ayakta duruyor, Chicken Little'ı döndürüyordu. Sula'nın elinden kaymadan ve su üzerini çarçabuk örtmeden önce oğlanın kahkahaları. Sula'nın böyle döndürüşünü, daha sonra oğlanın suya fırlayışını izlerken neler hissetmişti o zaman? Sula, Shadrack'in evinden geri döndüğü zaman ağlamış, ağlamıştı. Ama Nel sakindi.

"Söylemeyelim mi?"

"Gördü mü acaba?"

"Bilmiyorum. Hayır."

"Haydi gidelim. Onu geri getiremeyiz."

Yaşlı Eva, sen *seyrettin*, demekle ne demek istemişti? Görmeyip de ne yapacaktı? Oracıkta duruyordu. Ama Eva *görmek* değil *seyretmek* sözcüğünü kullanmıştı. "Seyretmedim. Yalnızca gördüm." Ama ne olursa olsun o eski duygu ve o eski soru hep yerinde duruyordu. Chicken'ın eli kaydığı zamanki o hoş duygu. Yıllardır bunu hiç merak etmemişti. "Bu olay olduğunda neden kötü bir şey hissetmedim? Nasıl olur da onun düşüşünü gördüğümde hoş bir şey hissederim?"

Bunca yıldır Sula'nın telaşı karşısında kendisinin sakin, soğukkanlı davranışıyla için için gurur duymuştu, Sula'nın korku ve utanç içindeki gözlerini görünce duyduğu şefkatle. O zaman olgunluk, sakinlik, şefkat gibi görünen şey şimdi sevinçli bir uyarının ardından gelen bir dinginlik gibi görünüyordu. Chicken Little'ın çırpınan gövdesinin üzerini su nasıl sakince örtmüşse, onun neşesinin üzerini de gönül rahatlığı örtmüştü.

Çok hızlı yürüyordu. Ayaklarını nereye bastığından haberi yoktu, yolun kıyısındaki otların üzerine çıkmıştı. Neredeyse koşar halde Beechnut Parkına yaklaştı. Mezarlığın siyahilere ayrılmış bölümü hemen şuracıktaydı. Girdi. Sula, Karaerik, Hannah ve işte İnci ile birlikte gömülüydü. Evlilikle değişen adları umursamayan Medallion'lular gibi yapılmış, her düz mermer parçasının üzerine bir ad yazılmıştı. Hepsi birlikte müzikli bir yineleme gibiydi: PEACE* 1895-1921, PEACE 1890-1923, PEACE 1910-1940, PEACE 1892-1959.

Bunlar ölmüş insanlar değildi. Sözcüklerdi. Hatta sözcük bile değil. Dilekler, özlemler.

Bunca yıldır Eva'ya karşı hep iyi duygular beslemişti; onun yalnızlığını, sevilmeyişini kimsenin paylaşamadığı, paylaşmadığı gibi paylaştığına inanmıştı. Sula'nın cenaze-

* (İng.) Barış, huzur. (ç.n.)

sine Eva'nın neden gelmek istemediğini ne de olsa anlayan tek kişi kendisiydi. Ötekiler bildiklerini sanıyordu; büyükannenin gelmeme nedenlerinin kendilerininkiyle aynı olduğunu sanıyorlardı – kendilerine bunca acı çektiren birine saygı göstermek onlara yakışmazdı. Cenazeye gitmiş olan Nel ise Eva'nın gelmeyişinin gururdan ya da öç isteğinden değil, kendi kanından olan birinin toprağa gömülüşünü görmek istemeyişinden, yüreğin dayanamadığı şeyi gözün görmesine izin vermeme kararlığından kaynaklandığını biliyordu.

Oysa şimdi Eva'nın bu davranışından, kendisini suçlamasından sonra acaba kasabalılar başından beri haklı değil miydi, diye düşünüyordu. Eva *gerçekten* kötüydü. Sula bile bunu söylemişti. Onun böyle konuşması için hiçbir neden yoktu. Zihni bulanmış olsa da olmasa da. Yaşlı. Her neyse, Eva ne yaptığını biliyordu. Her zaman bildi. Sula'nın cenazesine gelmemiş, Chicken Little'ı sırf düşmanlıktan boğmakla suçlamıştı Nel'i. Taban'da kol gezen aynı düşmanlık. Her hareketin bir hakarete, her yan yan gülüşün bir tehdide dönüşmesine yol açan düşmanlık, öyle bir düşmanlık ki Sula öldüğünde herkesin göğsünde hissettiği rahatlama, düşmanlıklarını söndürmeye yetmemiş, Bay Hodges'ın cenaze salonuna gitmelerine, kiliseden çiçek göndermelerine ya da sarı bir kek pişirmelerine izin vermemişti.

Kendisinin Sula'yı ziyaret ettiği gün Nathan'ın yatak odasının kapısını açıp cesedi buluşunu anımsadı. Nathan onun yeni öldüğünü anlamıştı, gözlerinin açık oluşundan değil ağzının açık oluşundan anladığını söylüyordu. Asla tamamlanamayan dev bir esneme gibi gelmişti ona bu. Hemen sokağın karşısında oturan Çaydanlık'ın annesine koştu, kadın haberi duyunca trende, tren kalkmak üzereyken "He-hey!" diye bağıran kondüktör gibi, ama ondan daha yüksek bir sesle "He-hey!" demiş, sonra biraz hoplayıp zıplamıştı.

Kumaş parçalarını ekleyerek battaniye yapan kadınların hiçbiri ellerindeki işi olduğu gibi bırakıp eve koşmadı. Hiç kimse çamaşırını sıkma merdanesinde bırakıp eve koşmadı. Hatta erkekler bile duyduklarında "haa" demekle yetindiler. Bir gün geçti, kimse gelmedi. Gece gündüze kavuştu, ceset hâlâ Eva'nın yatağında yatıyor, tavana bakarak yarım kalmış bir esnemeyi tamamlamaya çalışıyordu. Sula konusundaki bu inatçılık çok tuhaftı. Kasabanın en delişmen orospusu China öldüğü zaman bile (siyah oğluyla beyaz oğlu onun ölmek üzere olduğunu duyduklarında, "Daha ölmedi mi o?" demişlerdi), o zaman bile herkes yaptığı işi yarıda bırakmış, günahkâr kızkardeşlerinin cenazesini kaldırmak için akın akın gitmişlerdi.

Sonunda hastaneye telefon eden Nel oldu, daha sonra morga, daha sonra da polise telefon etti ve polis geldi. Bir polis arabasıyla geldiler, cesedi merdivenlerden indirip tıpkı Hannah'yı taşıdıkları gibi dört armut ağacının yanından geçirip arabaya koydular. Polis sorular sorduğu zaman kimse bilgi vermedi. Ölmüş kadının ilk adını bulmaları saatlerini aldı. Carpenter Sokağı 7 numarada oturan Bayan Peace olarak telefon edilmişti. Böylece, bir ceset, bir ad ve bir adresle ayrıldılar. Onu beyazlar yıkamak, giydirmek, hazırlamak en sonunda da mezara indirmek zorunda kaldı. Her şey çok güzel oldu, çünkü yüklü bir ölüm poliçesinin bulunduğu anlaşıldı. Nel cenaze salonuna gitti ama kapalı tabutu görünce öylesine şaşırdı ki ancak birkaç dakika kalabildi.

Ertesi gün Nel defin törenine gitti, orada bulunan tek siyahinin kendisi olduğunu gördü, aklını güllere, makaralara verdi. Ancak oradan ayrılmak üzere arkasını döndüğünde mezarlığın girişine birikmiş siyahileri gördü. İçeri girmiyorlardı, cenaze töreni kılığıyla gelmemişlerdi, orada öylece bekliyorlardı. Ancak beyazlar, yani mezar kazıcılar, Bay ve

Bayan Hodges ile onlara yardım eden genç oğulları gittikten sonra Taban'dan gelen siyahlar, kararmış yürekleri, kirli gözleriyle içeriye girdiler, bugüne kadar tattıkları en görkemli nefretle aralarına girmiş olan tümsek toprağın başında "Irmakta Toplanalım mı"yı söylemeye başladılar. Bu soru ekim havasını pıhtılaştırdı: "Irmakta Toplanalım mı?" O güzelim, güzelim ırmakta mı? Belki o zaman Sula bile bu soruya yanıt verdi, çünkü yağmur yağmaya başladı, kadınlar saçları düzleşir de eve kaçmak zorunda kalırlar korkusuyla otların arasından küçük küçük zıplayarak koşuyorlardı.

Nel çok üzgün halde, ağır ağır yürüyerek mezarlığın siyahilere ayrılmış bölümünden çıkıp gitti. Yolun biraz ilerisinde yanından Shadrack geçti. Biraz daha sarsak, biraz daha yaşlıydı ama enerji verici deliliği sürüyordu, yüzünde günbatımıyla, yolda acele acele yürüyen kadına baktı.

Durdu. Onu daha önce nerede gördüğünü anımsamaya çalıştı. Anımsama çabası ona biraz fazla geldi, yürümeye başladı. Sunnydale'in çöplerini atacaktı, eve varmadan önce ortalık iyice kararmış olurdu. Uzun zamandır balık sattığı yoktu. Irmak bütün balıkları öldürmüştü. Gümüş grisi parıltılar kalmamıştı, dümdüz, geniş, acelesiz çehre kalmamıştı. Solungaçların yavaşlayışı. Olta ipindeki titreşim kalmamıştı.

Shadrack ile Nel birbirinin tersi yönlere uzaklaştılar, her biri geçmişle ilgili ayrı şeyler düşünüyordu. Geçmişteki şeyleri anımsadıkça aralarındaki uzaklık arttı.

Nel birden durdu. Gözleri seğirdi, biraz yandı.

"Sula mı?" diye fısıldadı, ağaçların tepelerine bakarak. "Sula mı?"

Yapraklar kımıldadı; çamur hareket etti; aşırı olgunlaşmış yeşil şeylerin kokusu geldi. Yumuşak kıllı bir top çatladı, karahindiba pamukçukları gibi rüzgârda dağıldı.

"Onca zamandır, ta onca zamandır hep Jude'u özlediğimi sandım." Göğsünün üzerinde o özlemin ağırlığını hissetti, ağırlık boğazına yükseldi. Sanki bir şey açıklıyormuş gibi, "Biz birlikte iki kızdık," dedi. "Ah, Tanrım, Sula," diye ağlamaya başladı, "kız, kız, kızkızkız."

Hoş bir ağlamaydı bu –bağıra bağıra, uzun uzun– ama dibi yoktu, tepesi yoktu, salt halka halka olmuş bir keder vardı.